

MARGUERITE
YOURCENAR
BİR ÖLÜM
BAĞIŞLAMAK

TÜRKÇESİ HÜR YUMER

HEİ
KOP
TER

HELİKOPTER 23

Bir Ölüml Bağıslamak / Marguerite Yourcenar

Özgün Adı

Le Coup de grâce, 1939

@ 1939 Editions Gallimard

● 2011, Kitap Yayınevi Ltd.

Editions Gallimard tarafından 1962'de yayınlanmıştır.

Türkçesi

Hür Yüner

@ 2011, Hüceste Yüner ve Ruhdan Doujon

Düzeltili

Gökhan Gençay

Kitap Tasarımı

Bülent Erkmen

Tasarım Danışmanlığı

BEK

Grafik Uygulama ve Baskı

MAS Matbaacılık A.Ş.

Kâğıt Hane Binası

Hamidiye Mahallesi, Soğuksu Caddesi No. 3

34408 Kâğıthane-İstanbul

Sertifika no:12055

t: (0212) 294 10 00 f: (0212) 294 90 80

e: info@masmat.com.tr

1. Basım

Şubat 2011, İstanbul

ISBN 978-605 5819 23 1

Yayın Yönetmeni

Levent Yılmaz

Helikopter

Kitap Yayınevi Ltd.

Kâğıt Hane Binası

Hamidiye Mahallesi, Soğuksu Caddesi No. 3/1-a

34408 Kâğıthane-İstanbul

Sertifika no: 12348

t: (0212) 294 65 55 f: (0212) 294 65 56

e: kitap@kitapyayinevi.com

w: www.kitapyayinevi.com

Helikopter bir Kitap Yayınevi Ltd. kuruluşudur.

MARGUERITE YOURCENAR
BİR ÖLÜM BAĞIŞLAMAK

TÜRKÇESİ
HÜR YUMER

ANLATI

HEL
KOP
TER

ÖNSÖZ

1914 Savaşı ile Rus Devrimi yılları arasında geçen bu kısa roman, 1938'de Sorrento'da yazıldı ve İkinci Dünya Savaşı'ndan, — yani 1939 Savaşı'ndan— üç ay önce, demek ki aktardığı olaydan yaklaşık yirmi yıl kadar sonra yayımlandı. Romanın konusu bize hem çok uzak, hem de çok yakın; çok uzak, çünkü yirmi yıl zarfında bu olaylara sayılamayacak kadar çok iç savaş olayı eklendi; çok yakın, çünkü aktardığı tinsel karmaşa, bugün halen, — üstelik her zamankinden de çok— içine gömüldüğümüz tinsel karmaşadan farklı değil. Roman gerçek bir olaydan esinlendi; kitapta Eric, Sophie, Conrad adlarıyla geçen üç kişi, olayın baş kahramanının en yakın arkadaşlarından birinin bana anlattığı özelliklerini üç aşağı beş yukarı korudular.

Olay beni duygulandırdı, okuyucuyu da duygulandıracak umarım. Üstelik, sadece edebi açıdan bakılacak olursa, klasik tragedyanın bütün öğelerini taşıyor gibi geldi bana; dolayısıyla, olay, tragedyanın bazı çizgilerini sürdürür görünen klasik Fransız anlatısı çerçevesine kusursuz bir biçimde oturacak nitelikte idi. Zaman birliği, yer birliği —ve Corneille'in, daha önce kendine özgü keyifli bir ifade ile tanımladığı gibi— tehlike birliği; içlerinden hiç olmazsa birinin kendini tanımayı ve kendi hakkında yargıya varmayı deneyecek açık görüşlülükte olduğu üç kişiyle sınırlandırılmış bir olay akışı; nihayet, tutkunun er geç ulaştığı trajik çözümün —genelde, günlük hayatta daha sinsi ya da daha gizli biçimler alan— kaçınılmazlığı. Dekor, yani devrimle savaş ortasında sıkışıp kalmış Baltık'ın o ıssız

köşesi bile, —dünün güncelliğine, zamandaki uzaklaşmayla hemen hemen eş olan o mekân mesafesini katıyor, Sophie, Eric serüvenini kanıksanmış sıradanlıklardan kurtarıyor, böylece Racine'in *Bajazet* önsözünde ileri sürdüğü nedenlere benzer nedenler açısından tragedyaya koşullarına denk düşüyordu.

Bu kitabı yazarken amacım, bir ortam ya da dönemi yeniden canlandırmak değildi; ya da böyle bir amaç benim için tesadüfiydi diyelim. Fakat, —bizden önceki klasik dönem örneklerinde görüldüğü gibi— olayı belirleyen dış gerçekliklere gönül rahatlığıyla sırt çevirmek, ya da bu gerçeklikleri umursamazlıktan gelmek, yakalanmaya çalışılan psikolojik gerçekliğin fazla bireysel, fazla özgül olması yüzünden mümkün değildi. Kratoviçe diye adlandırdığım yer, sadece bir tragedyaya dekoru olamazdı; tıpkı o iç savaş olaylarının bir aşk hikâyesine belirsiz bir kırmızı fon teşkil edemeyecekleri gibi... Bu olaylar kişilerde, bir çeşit sürekli umutsuzluk hali yaratmış olmalıydı; bu umutsuzluk hali hesaba katılmadan, kişilerin hareketleriyle eylemleri açıklanamıyordu. Serüvenlerinin kısa özetinden tanıdığım bu kızla delikanlı, büyük bir ihtimalle, kendi öz ışık çemberleri içinde, mümkün olduğu kadar da tarihsel gerçeğe uygun düşen koşullarda var olabileceklerdi. Yalın denebilecek bir tutku ve irade çatışmasını irdelemek amacıyla seçmiş olduğum bu konu, sonuç olarak beni, kurmay haritalarını karıştırmaya, yitik bir ülkenin sınırları üzerinde, Batı Avrupa'nın o karanlık askeri harekâtlar dönemine kadar uzanan ufak bir yansıma bulma umuduyla resimli eski gazeteleri taramaya itti. Sonradan, Baltık'ta söz konusu savaşlara katılmış insanlar, bir iki sefer gelip, büyük bir içtenlikle, *Bir Ölüm Bağışlama*'kta anlatılanların kendi anılarına benzediğine inanmamı söyleme nezaketini gösterdiler; şimdiye kadar kitaplarımın içeriği üzerine aldığım hiçbir olumlu eleştiri bana bu insanların söyledikleri kadar inandırıcı gelmemiştir.

Anlatı, birinci şahısta, baş kahramanın ağzından yazıldı. Bu yöntem, yazarın görüşünü yapıtın dışında bırak-

tığı, hayatıyla yüzleşmeye, bu hayatı az çok dürüst olarak anlatmaya, her şeyden önce de hatırlamaya çalışan insanı gösterdiği için, sık sık başvurduğum bir yöntem. Fakat şunu da hatırlatalım ki, bir roman kişinin, sesi çıkmayan yumuşakbaşlı dinleyiciler karşısında giriştiği sözlü anlatı, ne kadar uğraşılırsa uğraşılınsın, kural haline gelmiş edebi bir alışkanlıktan öteye gitmez. Roman kahramanı, kendisini böylesine bir ayrıntı kusursuzluğu ve söylemsel mantıkla ancak *Kreutzer Sonat*'la ya da *Immoraliste*'te anlatabilir, gerçek hayatta değil; gerçek itiraflar, ya, daha çok tekrara dayanan, ya daha kopuk, ya daha bulanık, ya da daha belirsiz itiraflardır. Bu söylediğimiz, *Bir Ölüm Bağışlamak* kahramanının, bir bekleme salonunda, kendisini yarım yamalak dinleyen yol arkadaşlarına anlattığı hikâyeye için de geçerli tabii. Ne var ki, bu ilk kural bir kez kabul edildikten sonra, kendine özgü dil alışkanlıklarıyla ifade ettiği iyi kötü yanları, doğru ya da yanlış yargıları, önyargı olduklarını fark etmediği önyargıları, itiraf ettiği yalanları, ya da yalan olan itirafları, kararsızlıkları hatta unutkanlıklarıyla kişiyi bir bütün olarak anlatabilmek, bu çeşit anlatıların yazarına kalmış bir iştir.

Ancak, böyle bir edebi biçimin, ötekilerine oranla, okurdan daha büyük bir katılım beklemek gibi kötü bir yanı vardır; bu biçim, *Ben* diyen roman kişisi kesitinden görülen olaylarla varlıkların, —tıpkı suyun üzerinden bakılan nesnelere gibi— okuyucu tarafından ayıklanmasını gerektirir. Birinci şahıs anlatısının bu dolambaçlı yöntemi, kendisini söz konusu biçimde anlatması yadırganmayan kişiyi kayırır çoğu kez; oysa insanın kendisinden bahsederken düştüğü bu kaçınılmaz saptırma, *Bir Ölüm Bağışlamak*'ta, tam tersine, anlatan aleyhine işler. Eric von Lhomond tipi insan, benliğini, kendi kendine ters düşen biçimde algılar; yanılma korkusu yüzünden, kuşkuya düştüğü anlarda, eylemlerini en kötü biçimde açıklar; kendisini açık etme korkusu, bu kişinin, gerçekten taşıyürekli bir insanın asla taşıyamayacağı bir acımasızlık maskesine bü-

rünmesine neden olur; kibri, gururunu sürekli gölgede bırakır. Bu yüzden, saf okuyucu, Eric von Lhomond'u, tüyler ürpertici anılarına gözünü kırpmadan bakmaya kararlı bir insan olarak değil de, bir sadist olarak görme yanılığısına kapılabilir; bir namussuzun acı çektirmiş olmaktan bu kadar gocunmayacağını düşünmeksizin, onu kolu sırmalı bir hödük yerine koyabilir; ya da Yahudileri yerişi içindeki kast tutuculuğundan kaynaklansa da, teminat karşılığı borç veren Yahudi kadının cesareti karşısında hayranlığını belli etmekten kaçınmayan ve Grigori Loew'i ölmüş dostlarıyla rakiplerinin kahramanlık çemberine dahil eden bu adamı, profesyonel bir Yahudi düşmanı sayabilir.

Anlatanın, kendisi —ya da bir zamanlar kendisi olan— ile, kendisini anlatırken oluşturduğu imaj arasındaki kopukluk, tahmin edilebileceği gibi, o karmaşık sevgi-nefret ilişkilerinde ortaya çıkar en çok. Eric, Conrad de Reval'i ikinci plana atar görünüp, bize, coşkuyla sevmiş olduğu bu dostunun bir portresini vermekle yetinir; bir, en çok sevdiği varlık üzerinde fazla duracak bir adam olmadığından; ikincisi, kendisini kanıtlamadan ya da olgunlaşmadan ölen bu yitik dost hakkında, konuya kayıtsız kalan insanlara söyleyecek fazla bir sözü olmadığından. Dikkatli dinleyenler, onun dostuna ilişkin kimi imalarında, çok sevdiklerimiz karşısında sesimizin aldığı o belli belirsiz kızgınlık, o yapmacık küstahlık tonunu sezeceklerdir. Eric'in Sophie'ye, Conrad'ın tersine ilk sırayı vererek, onu acınası aşırılıkları ve zayıf noktalarına varıncaya kadar sevecenlikle anlatması, sadece Sophie'nin aşkının Eric'in gururunu okşamasından, hatta onda güven uyandırmasından değil, Eric yasalarının, Eric'i bu rakibe, yani sevilmeyen bir kadına karşı, saygıyla davranmaya zorlamasından ileri gelir. Öteki aldatmacalar daha kayıtsızlıkla yapılmış şeylerdir. Başka bir açıdan açık görüşlü olan bu adam, ilköğrenliğinde yaşamış olduğu gönül bağlarıyla isyanları sistemleştirir: Belki de Sophie'ye bize söylediğinden daha tutkundur; hiç kuşkusuz, gururuna yediremeyecek kadar

kıskanmıştır onu; öte yandan kızın ısrarlı tutkusu karşısında kapıldığı isyanla tiksinti, kendisinin sandığından çok daha ender, “bir erkeğin amansız aşkla ilk tanışmasının önemsiz sayılabilecek sonuçları”dır.

Bir Ölüm Bağışlamak kitabının kendisini veren kızla yan çizen delikanlı hikâyecisini aşan esas konusu, aynı tehlikelere, aynı yoksulluklara katlanan üç insan arasındaki o nitelik ortaklığıdır her şeyden önce. Hele Eric’le Sophie... deneyimlerini sonuna kadar götürmekten aldıkları aşırı zevk ve uzlaşmamakta diretme açısından benzeşirler en çok. Sophie’nin yolunu şaşırmış halleri, herhangi birinin hoşuna gitme, ya da herhangi biri tarafından elde edilme isteğinden çok, kendisini hem ruhu hem de bedeniyle verme ihtiyacından kaynaklanır. Eric’in Conrad’a olan bağlılığı, fiziksel hatta duygusal bir tutumun çok ötesindedir; Eric’in seçimi, gerçekte, çetin, amansız bir hayat biçimi ülküsüne, yüce bir arkadaşlık düşlemine denk düşer; bu seçim, onun hayat görüşünün bir parçasıdır; erotikası bile disiplininin bir cephesi olarak belirir. Eric’le Sophie kitabın sonunda buluştuklarında, tensel tutku ya da politik bağlardan, hatta tatmin bulmamış arzu ya da kırılmış gurur yaralarından çok daha güçlü olan o benzerliği, o içtenliği, onları ne yaparlarsa yapsınlar birleştiren, acılarının bütün derinliğini açıklayan o kardeşlik bağı, aralarında geçmesi gereken bir iki kelimeyle göstermeye çalıştım. Vardıkları noktada, bu kişilerin hangisinin öldürdüğü, hangisinin öldürüldüğü o kadar önemli değil. Hatta birbirlerinden nefret edip etmedikleri, birbirlerini sevip sevmedikleri de pek önemli değil.

Beni bu kitabı yazmaya iten nedenlerden birinin, kişilere içkin soyluluk olduğunu eklersem, günümüz beğenisi-ne ters düşeceğimi biliyorum. Benim için çıkar güden hesaplardan arınma anlamına gelen bu kelime konusunda anlaşmak gerekiyor. Başlıca kahramanları —son temsilcisi oldukları— ayrıcalıklı bir kasttan gelen bir yapıtta soyluluktan söz etmenin tehlikeli bir sözcük oyunu olduğunu bilmiyor değilim. Sosyal sınıf soyluluğu ile tensel soyluluğun

her zaman, —hatta hiç— örtüşmediklerini yeterince biliyoruz. Öte yandan, —her ne kadar yapay da olsa— soylu kan ülküsünün, aslında tanımları itibariyle zaten soylu olan bağlılık, gurur, bağımsızlık, çıkar gütmeyiş gibi niteliklerin kimi insanlarda gelişmesini bazı dönemlerde özendirdiği yadsınacak olursa, günümüz yaygın önyargılarına düşülebilir. Çağdaş edebiyatın alışlagelmiş bir kural olarak roman kişilerinden esirgediği bu temel erdem, toplumsal kökenle zaten o kadar az ilintili ki, Eric, bu erdemi, kendi çevresinden, kendi tarafından biri olan kurnaz Volkmar'dansa, —hakkında beslediği bütün önyargılara rağmen— Grigori Loew'e yakıştırır.

Apaçık olanın altını bu şekilde çizme durumunda kalmanın üzüntüsüyle, sözü bitirmek için şunu söylemem gerekir sanıyorum: *Bir Ölüm Bağışlamak*, herhangi bir topluluk, sınıf, ülke ya da partiyi yüceltme ya da aşağılama amacıyla değil. Eric von Lhomond'a —belki de onu, pek Cermen özelliği sayılamayacak o acımasız açık görüşlülükle donatmak için— mahsus bir Fransız adı verdim; dedelerini mahsus Fransız yaptım. Bu, onu ülküselleştirilmiş bir portre, ya da tam tersi, bir çeşit aristokrat veya bir Alman subayı karikatürü olarak görmeye dayanan yorumlara ters düşüyor.

Bir Ölüm Bağışlamak siyasi belge değeri için değil, —varsa— insani belge değeri için yazıldı; bu açıdan yargılanmalı.

30 Mart 1962

Sabahın beşiydi, yağmur yağıyordu. Zaragoza önlerinde yaralandıktan sonra bir İtalyan deniz üssünde tedavi gören Eric von Lhomond, Pisa tren istasyonu büfesinde, kendisini Almanya'ya götürecek treni bekliyordu. Kırk yaşına yaklaşmasına rağmen hâlâ yakışıklı, zor geçen gençliğinin içinde taşlaşıp kalmış gibi duran Lhomond, ince profilini, soluk mavi gözlerini, uzun boynunu, ender gülümseyişlerindeki kibri, sargılar içindeki kırık ayağının bundan böyle imkânsız kıldığı o topuk vuruşlarını, Fransız dedelerine, Baltıklı annesine, Prusyalı babasına borçluymuştu. Vakit, duyarlı insanların günah çıkardığı, canilerin suçlarını itiraf ettiği, en sesi soluğu çıkmayanların dahi uykuyu defetmek için hikâye üzerine hikâye anlatıp anılarını yardıma çağırdıkları alacakaranlığa yaklaşıyordu. Eric von Lhomond, inatla barikatların sağ yanında yer almıştı. 1914'te, tehlikeyi sıyırtmaktan başka bir şey yapamamış olan gençler vardı. Lhomond onlardandı: Savaş sonrası Avrupa'sındaki düzensizlikler, kişisel kararsızlıklar, hem tatmin bulma hem de yazgıya katlanma imkânsızlığı sonucu, her yarı kazanılmış ya da kaybedilmiş davaya bulaşmış alaylılardan... Hitler'in Orta Avrupa'da boy göstermesiyle sonuçlanan çeşitli hareketlere katılmış, Chaco ve Manchurya cephelerinde bulunmuş, Franco ordusundaki hizmetinden önce de, bir zamanlar, Kurzeme'de, Bolşeviklere karşı savaştan gönüllü birliklerden birine kumanda etmişti. Çocuk gibi sarıp sarmalanmış ayağını çaprazlaması-

na bir iskemlenin üstüne uzatmıştı. Konuşurken bir yandan kolundaki iri, altın saatin modası geçmiş zincirini çekiştiriyordu; büyük bir zevksizlik örneği olan bu saati koluna takmış olmasına ancak cüret işi deyip hayran kalılabilirdi. İki arkadaşının yüreklerini ağzına getiren tikiyle, yumruğuyla değil de, üzerinde aile arması bulunan bir yüzüğün epeyce yer kapladığı sağ elinin avucuyla ikide bir masaya vuruyor, bardakların şangırtısı, kasa arkasında uyuklayan, tombul yanaklı, kıvırcık saçlı İtalyan garsonu sürekli uykusundan alıkoyuyordu. Üzerinden yağmur suları damlayan ve her on beş dakikada bir gelip kendisine Eğri Kule'ye gece gezisi öneren, bir gözü kör yaşlı arabacıyı terslemek için hikâyesine birkaç kere ara vermesi gerekti. İki adamdan kâh biri, kâh öteki, fırsattan yararlanarak bir kahve daha söylüyor, bir sigara kutusu kapağından çıkan çıt sesi duyuluyor, Alman aniden öfkelenip sabrı taşacak raddeye gelerek, aslında kendisinden başka kimsenin dinlemediği itiraflarına ara verirken, başını çakmağına doğru uzatıp omuzlarını kamburlaştırıyordu.

Bir Alman baladı, “Ölüler tez gider,” der; ama yaşayanlar da öyle. Ani kıvılcımları sinsi çıbanlarıyla iyi söndürülmemiş bir ateşi, ya da bir deri hastalığını akla getiren iç savaş bölgesi Livonya ve Kurzeme’de Bolşeviklere karşı sürdürdüğümüz savaşın o karmakarışık olayları nasıl gelişmişti; aradan geçen on beş yıldan sonra, ben şahsen pek iyi hatırlayamıyorum. Her bölgenin kendine göre bir savaşı vardır zaten: Çavdar, olmadı patates gibi yerel bir üründür bu.

Hayatımın en verimli on ayı, adı Avrupa ya da başka yerlerdeki gazete okuruna hiçbir anlam ifade etmeyen o ücra bölgede kumanda etmekle geçti. Kayın ormanları, göller, pancar tarlaları, pislik içinde kasabalar, adamlarımızın ara sıra kesecek bir domuz buldukları sefil köyler; içi yağmalanmış, dışı mal sahibiyle çoluk çocuğunun kurşuna dizilmesinden sonra delik deşik edilmiş malikâneler; servet yapma hırsı ve süngü korkusu arasında ne yapacağını şaşırılmış Yahudi tefeciler; malum okumuş yazmışları, madrabazları, manyakları, doğru dürüst adamları, kibar delikanlıları, budalaları, alkolikleriyle neferden çok subay barındıran maceraperest çeteler halinde dört bir yana dağılan ordular... Zalimlik konusunda birer kızıl cellat olan Letonlar, namılı Moğol geleneklerinin şanına şan katan bir acı çektirme sanatı gerçekleştirmişlerdi. “Çin eli” işkencesi, efsaneleşmiş beyaz eldivenlerinden olacak, özellikle subaylara uygulanıyordu; bu çeşit olayların ortak yazgı ola-

rak kabullendiğimiz sefalet ve alçalma koşullarında, zamanla bir anıdan başka hükmü kalmamıştı. İnsan kudurganlığının incelikleri konusunda fikir vermek için sadece şunu söyleyeyim: İşkence gören kişi, kendi elinin yüzülen derisiyle tokatlanma cezasına çarptırılıyordu. Bundan daha korkunç ayrıntılar da verebilirdim; fakat bu çeşit hikâyeler, bazen sadist, bazen de ağzı açık ayran budalası gibi dinlenir. En dayanılmaz zalimlikler bile, dinleyende birkaç sinir daha germekten başka işe yaramaz; eh, insan kalbi de bir taş yumuşaklığında olduğundan, uzatmanın gereksiz olduğunu düşünüyorum. Bizim adamlarımızın buluşlarına da kıran girmiş değildi tabii, fakat ben, kendi adıma, kestirme ölümlerle yetiniyordum. Zalimlik, uyuşturucularla ipek gömlekler gibi, işi gücü olmayan adamların lüksüdür. Aşk konusunda da, süssüz bir kusursuzluk yanılsıyım.

Üstelik, karşı koymayı seçtiği tehlike ne olursa olsun, bir maceraperest, (sonuçta buyum çünkü: bir maceraperest...) hınca boğulmakta bir çeşit beceriksizlik çeker. Bu bir hayli kişisel güçsüzlük vakasını belki genelleştiriyorum: Başkalarının bana esinleyebileceği sevgi ya da nefret duygularına ideolojik uyarıcılar aramaya, tanıdığım insanlar arasında en az meyilli biri varsa, o da benim. İnanmadığım davalar hariç, hiçbir dava için hayatımı tehlikeye atmayı kabul etmedim. Bolşeviklere karşı düşmanlığım belki bir kast meselesiydi ama, bu düşmanlık, olayların bugünkü kadar karıştırılmadığı, üstelik bugünkü kadar ustaca hilelerle karıştırılmadığı bir dönemde doğaldı. Öte yandan, Beyaz Ruslar'ın bahtsızlığı, bende belli belirsiz bir kaygıdan başka pek bir his uyandırmamıştı. Avrupa'nın kaderine gelince... Asla uykumu kaçırmadı diyebilirim. Baltık çarkları ortasında, çoğu zaman dişli rolünü oynamakla yetiniyordum; mümkün olduğu kadar az da czilmiş parmağı...

Babasından miras olarak kala kala, bir "Çelik Haç", insanı çok çok Amerikalı kadınlarla evlendirebilecek bir

soyadı, borçlar, hayatı Rabindranat Tagor'la Buda'nın kutsal kitaplarını okumakla geçen yarı deli bir ana kalan benim gibi bir çocuk, başka ne yapabilirdi zaten. Conrad, sürekli sallantıda olan hayatımda, en azından sabit bir nokta, bir merkez, bir candı. O, Rus kanıyla karışmış Ballıklı, bense, Baltıklı kanıyla karışmış Prusyalı ve Fransız'dım; onunla komşu uyruklukların kesişme noktasında birleşmiştik. Conrad'da, bende hem işlenmiş hem de bastırılmış olan o hiçbir şeye önem vermeme, hem her şeyden tad alıp hem de her şeyi küçümsemeye yetisini bulmuştum. Eh bu kadar psikolojik açıklama yeter. Psikolojik açıklama dediğimiz, benliklerin, kişiliklerin, bedenlerin ve Conrad'ın göğsünde benimkinden daha ağır atmakla birlikte, her ikimizde de enfes bir uyumla çarpan, adına kalp denen o açıklanmamış et parçasının samimi dostluğundan başka nedir ki zaten... Babası, Alman tarafına duyduğu yakınlığa rağmen, birkaç bin Rus tutuklunun bulaşıcı hastalıklar ve can sıkıntısıyla cebelleştiği Dresden civarındaki bir toplama kampında tifüsten gitmişti. Adımız ve Fransız kökenli oluşumuzla övünen benimkine gelince, Aragonne'un siperlerinden birinde, Fransa uğruna çarpışan siyah bir nefere beynini dağıttırmıştı. Yanlışlığın bu kadarı, sonradan, kişisel olan hariç, her çeşit önceden verilmiş yargıdan ömür boyu tiksинmeme yol açtı.

Neyse ki, 1915 yılında, savaş, hatta yas bile, henüz okul tatili kılığında çıkıyordu karşımıza. Ödevlerden, sınavlardan, büyüme çağının dertlerinden kurtulmuş oluyorduk. Kratoviçe, savaş disiplinin gevşediği o dönemde, aile dostlukları sayesinde, bazen pasaportların geçersiz sayılabildiği sınırda, geçit vermeyen bir yerdeydi. Annem, Reval kontlarının kuzini ve Baltıklı'ydı; buna rağmen, bir Prusya subayının dulu olması gerekçesiyle sınırdan geri çevirilmişti; fakat on altı yaşındaki bir çocuğun ortalıkta dolaşmasına uzun süre göz yumdular. Ailenin Rus tarafını temsil eden yarım akıllı ihtiyar kız teyzesiyle, uslu bekçi köpeği güdülerine sahip bahçıvan Michel'in itinalı bakımları-

na emanet edildiğim o ıssız malikânede Conrad'la birlikte kalmam, bir çeşit geçiş izni görevi üstlenen gençliğim sayesinde gerçekleşti.

Gün doğarken tatlı göl sularında, bazen tuzlu haliç sularında yüzüşümüzü, denizin amansız emişiyle kumsalın üzerinden alıp götürdüğü benzer ayak izlerimizi, samanların üstünde öğle uykularına yatışımızı hatırlıyorum, tütün, olmadı ot sapı çiğneyerek, büyüklerimizden çok daha iyi hallettiğimizden emin, günün meselelerini tartışmamızı... Başımıza gelecek felaketlerle çılgınlıkların, onların başına gelenden sadece farklı olacağını hiç düşünmeden... Sonra buz pateni yapışımız... Kollarımızı, yerde kanat izleri bırakacak biçimde çırparak kendimizi kara fırlattığımız o garip Melek oyunuyla geçen kış ikindileri... Leton köy evlerinin şeref konuğu odalarında, o kıtlık zamanında, on altı yaşın iştahıyla bir yandan afallatıp bir yandan duygulandırdığımız Leton kadınlar; bizim için çıkardıkları en iyi kuş tüyü yorganların altında derin uykularla geçirdiğimiz huzurlu geceler...

Savaş ortasında sıkışıp kalmış bu Kuzey cennetinden kızlar da eksik değildi. Akıl karıştıran bu yaratıkları küçümsemeseydim, Conrad'ı alacalı bulacalı eteklerine yapışıp peşlerine düşmekten hiçbir kuvvet alıkoyamazdı. Üstelik Conrad, küçümseyişin hassas noktadan vurduğu o kuruntulu, alingan, sevgili ya da arkadaşları tarafından alaya alınmayagörsünler, her şeyden üstün tuttukları tercihlerden bile şüpheye düşen insanlardandı. Conrad'la aramdaki fark, mermerle kaymaktaşı arasındaki fark kadar mutlak, inceydi. Conrad'ın yumuşaklığı yalnız bir yaş meselesi değildi: Güzel bir kadifenin okşayıcı esnekliğiyle bütün kıvrımlara bürünmeyi bilen, bir büründü mü, bu kıvrımları bir daha bırakmayan dokulardandı onunki. Conrad'ı otuz yaşında, çiftlikteki kızların ya da oğlanların peşine düşmüş köyde yaşayan budala bir soylu, zarif, çekingen, genç bir nöbet subayı, Rus rejiminde itaatkâr bir memur, ya da savaş sayesinde, Berlin barlarında T.S Eliot

veya Jean Cocteau yedeğinde şair olarak düşünmek hiç zor değil.

Onunla aramda sadece ruhsal açıdan fark vardı zaten. Fizik olarak aynıydık: İnce, uzun, sert, çevik... aynı yanık ten, aynı göz rengi... Conrad'ın saçları daha açık sarıydı ama, önemli değil. Köylerde bizi kardeş sanırlardı. Güçlü dostluklardan anlamayanlara çattığımızda işimize geliyordu bu. Ama gerçeği harfi harfine söyleme tutkusuyla hareket edip de itiraz etmeye kalkıştığımızda, aramızdaki muhtemel akrabılığı çok çok bir ilmek gevşeterek kardeş çocuğu diyorlardı. Şimdilerde, kimi zaman uykuya, eğlenceye, ya da sadece yalnızlığa ayırabileceğim bir geceyi, bir kahve tıraşında, umutsuzluk veren entelektüellerle yitirdiğim vakitlerde, mutluluğu, gerçek mutluluğu, —istencirsec, bir avuç has para, ya da savaş sonrasının bir tomar Alman markına çevrilebilecek olan, ama, geçen zamana rağmen değerden düşmeyen o altın sikkeyi— bulduğumu söyleyip şaşırtırım onları. Böyle bir mutluluğu bir kez tatmış olmak, üstünkörü felsefe yapmaktan kurtarır insanı. Hayatı olduğu kadar hayatın karşısını da yalın kılmaya yarar. Bahsettiğim mutluluğun Conrad'dan mı, yoksa gençliğimizden mi kaynaklandığına gelince... Bu, pek o kadar önemli değil; çünkü gençliğimle birlikte öldü Conrad. Zamanların kötü olması ve Praskovi Teyze'nin yüzünü bin parçaya bölen korkunç tik, Kratoviçe'nin, yasaklardan, yılanlardan arınmış uçsuz bucaksız bir cennet olmasını engellemiyordu. Gelelim genç kıza... Varlığı pek rahatsız edici sayılmazdı; Riga'lı bir üniversite öğrencisinin ödünç verdiği kitapları yutarcasına okuyor, erkekleri küçümsüyordu.

Sınırı gizlice geçip Almanya'da askeri eğitimimi yapma zamanı sonunda gelip çatmıştı maalesef. Kaytarsaydım, en dürüst yanıma ters düşmüş olacaktım. Askerliğimi, dizanteriyle açlıktan kemikleri görünen yüzbaşılardan gözetiminde yaptım; tayın karnesi biriktirmekten başka kaygıları kalmamıştı. Silah arkadaşlarım içinde oldukça cana yakın insanlar da vardı; daha o zamandan, savaş sonrasının gürültü patırtı-

sını müjdeliyorlardı sanki. İki ay daha kalmış olsaydım, herhalde müttefik topçuların saflarımızda açacakları bir geldiği doldurmaya gönderilirdim. Şu anda, Fransız toprağına, Fransız şaraplarına, Fransız çocuklarının topladıkları böğürtlenlere karışmış olurdum. Aslında, ordularımızın mutlak bozgunuyla karşı tarafın kof zaferi tam zamanında yetişmişti. Ateşkes, devrim ve enflasyonun zorlu günleri başlıyordu. Tabii varımı yoğumu yitirmiş durumdaydım ve altmış milyon adamla aynı kesin istikbalsizliği paylaşıyordum. Sağ ya da sol bir öğretinin duygusal zokasını yutmanın tam zamanıydı, fakat bu ölüm kurşunlarını hiçbir zaman gövdeye indiremedim. Daha önce de belirttim, eylemlerime bahane aramam ben; benim için yalnızca insan unsurunun önemi vardır. Kararlarımın gerisinde hep belli bir yüz, belli bir insan olur. Patlama noktasına gelen Rus kazanı, Avrupa'nın üstüne, yeni diye yutturulan fikirlerin dumanını savuruyordu. Kratoviçe, Rus ordusu kurmaylarına barınak olmuştu. Almanya'yla Baltık ülkeleri arasındaki haberleşme güvenilir olmaya başlıyordu. Conrad mektup yazmayı seven cinsten değildi zaten. Kendimi yetişkin biri olarak görüyordum; —gençliğimin tek yanılığısı buydu— ne var ki, Kratoviçe'nin ihtiyar çılgınıyla yeniyetmelere kıyasla olgun yaş temsil ettiğim kesindi. Ataerkil bir sorumluluk duygusu hissetmeye başlamıştım; o kadar ki, teyzeyle genç kızı bile korumak geliyordu içimden.

General Baron von Writz'in, Kurzeme ve Estonya'daki anti-bolşevik savaşa katılan gönüllü birliklerine yazılmamı, barışçı tercihlerine rağmen onaylamıştı annem. Zavallı kadının, bu ülkelerde Bolşevik istilasını sonucu tehlikeye giren toprakları vardı; topraklarının gitgide güvenilir olmaya başlayan geliri, otel oda hizmetçisi ya da ütücü kadın kaderine karşı elinde kalan tek güvenceydi bundan böyle. Doğu'da komünizm, Almanya'da savaş tam zamanında yetişmişlerdi; yoksa, Kayzer, Rusya ve Fransa, Avrupa'yı savaşa sürüklemeden çok daha önce sıfırı tükettiğimizi hanım arkadaşlarından zor saklardı annem. Kendi-

sini Paris'te yosmalara, Monte Carlo'da krupyelere yoldurmuş bir adamın dulu olarak anılmaktansa, bir felaketzede olarak anılmak herhalde daha iyiydi.

Dostlarım vardı Kurzeme'de. Ülkeyi tanıyordum. Dilini, hatta bazı yerel şiveleri bile konuşabiliyordum. Kratoviçe'ye bir an önce varmak için gösterdiğim bütün gayretlere rağmen, Riga ile arasındaki birkaç yüz kilometreyi aşmak, üç ayımı aldı. Rus göçmenlerin mücevherlerini elverişli şartlarda satın almak için ta New York'tan gelmiş Yahudi tüccarların fiyat tekliflerinden geçilmeyen, sisle örtülü, nemli bir yazın üç ayı... Süregiden katı disiplin, kurmay rezaletleri, bitmek bilmeyen askeri akınlar, sigara dumanı, kuvvetli diş ağrıları gibi sancılı, sinsiz huzursuzluklarla geçen üç ay...

Onuncu haftanın başında, Racine'in tragedyasının başlangıç bölümündeki Oreste gibi, solgun ve güleç, Conrad teşrif etti; üzerinde, teyzenin son elmaslarından birine patladığı anlaşılan üniforması, ağzının kenarında, bir melekşeyi andıran dalgın dalgın oynadığı yarası... Çocuk masumiyeti, kızlarınkini andıran nazlılığı, eskiden, bir boğa ya da bir dalganın sırtına atlamakta gösterdiği o uyurgezer gözüpekliliği yerli yerindeydi. Rilke taklidi kötü şiirler çırpıştırarak geçiriyordu gecelerini.

Yokluğumda, hayatının sekteye uğradığını daha ilk bakışta anlamıştım. Aynı şeyin, —görünürdekinin tersine— benim için de geçerli olduğunu kabul etme durumunda kalmak bir parça daha zor geldi bana. Conrad'dan uzakta, yolculuğa çıkanlar gibi yaşamıştım. Onun varlığındaki her şey, açıklayamadığım bir güven duygusu verirdi bana. Aynı duyguyu sonradan kimsede bulamadım. Onun yanında, insanın ruhuyla bedeni, o yalınlık ve açıklıksözlülük karşısında huzur bulur, rahat ederdi; bu yüzden de, yapılması gereken öteki işleri büyük bir özgürlük içinde üstlenirdiniz. Conrad, ideal bir çocukluk arkadaşı olduğu gibi, ideal bir silah arkadaşıydı da. Dostluk, her şeyden önce, kesin güven duymaktır; onu aşktan ayıran bu-

dur. Aynı zamanda saygıdır; başka bir varlığın bütün her şeyiyle kabullenilmesidir. Bu saygı ve güven yekûnunu son kuruşuna kadar ödediğini dostum ölümüyle kanıtladı bana. Devrim ya da savaş koşullarından daha az yıpratıcı koşullarda, Conrad'ın çokyönlü yetenekleri, onun, işin içinden benden daha kolay sıyrılmasını sağlardı. Hem şiirleri hoşta giderdi, hem yakışıklılığı. Ya Paris'te sanatsever hanımların evlerinde göz kamaştırır, ya da Berlin'de sanatçı çevrelerinde sönüp giderdi. Bütün her şeyin bize karşı çalıştığı bu Baltık çıkmazına, aslına bakılacak olursa, yalnızca Conrad için bulaşmıştım. Çok geçmeden onun da burada, yalnızca benim için kaldığı anlaşıldı.

Riga'da bir kitapçıda çalıştığı dönemde, dalkavukça tavırlarıyla Sophie'nin kitap seçimini yönlendiren, şimdilerdeyse Bolşevik ordu yüzbaşısı kılığına girmiş olan Yahudi Grigori Loew sayesinde, Kratoviçe'nin kısa süren, son derece zararsız bir istilaya sahne olduğunu söylemişti Conrad. Son baskın sırasında kadınlar mahzene sığınmışlardı; Sonia, —ona bu adla hitap etmekten bir çeşit zevk alıyor olmalıydılar— içerde kapalı kalmaya itiraz etmiş, çılgın bir gözüpeklilikle köpeğini gezdirmeye dışarı fırlamıştı.

Birliklerimizin şatoda kalıyor olmaları, bana, iki adım ötemizdeki Kızıllar kadar korkunç geliyordu. Üstelik bu durum, dostumun son zenginlik kaynaklarını kaçınılmaz bir biçimde kurutuyor olmalıydı. Çözülme halindeki bir orduda iç savaşın girdisini çıktısını öğrenmeye başlıyordum. Bu açık gözler kışlık karargâhlarını, hemen hemen hiç el değmemiş kızlar ve şarapların çckiciliğini taşıyan bu yörede kuracaklardı elbet. İşlerin bu hale gelmiş olmasına pek aldırış ettiğim söylenemezdi; fakat Kratoviçe önemliydi benim için. Topografya ve yöre kaynakları üzerindeki bilgimden istifade edilebileceğini söyledim. Sonu gelmeyen kararsızlıklardan sonra aşikâr olanı görmek zorunda kaldılar ve kimisinin gizliden gizliye yardımı, kimisinin zekâsı sayesinde ülkenin güneydoğu kesimindeki müfrezeleri yeniden düzenleme emrini kopardım.

Conrad'la birlikte üstlendiğim rezil bir görevdi bu: Kapkara bir gecenin ancak bitiminde varabildiğimiz Kratoviçe'nin köpeklerini hep bir ağızdan havlatacak halde, yürekler acısından da beter bir durumda, her yanımız balçık çamur içinde dönmüştük. Hâlâ sofrada bulduğumuz silah arkadaşlarımız yemekten daha yeni kalkıyorlardı. Şantonun bolluk zamanlarında Conrad'ın olan iki sabahlığı, arkadaşlar cömertlikte bulunarak omzumuza verdiler; sabahlıkları leke ve puro yanıklarıyla süslü bulduk. Bu kadar heyecan fazla gelmişti Praskovi Teyze'ye; tiki durmak bilmiyordu; yüzünü gözünü oynatışı, kocaman bir düşman ordusunu bile rahatlıkla bozguna uğratabilirdi. Sophie'ye gelince... yeniyetmeliğin hamlığından kurtulmuştu; güzeldi; kısa saç modası pek yakışmıştı kendisine. Derin düşüncelere dalmış gibiydi; dudaklarının kenarında usanç çizgileri vardı; artık kitap okumuyordu; akşamları, her şeyden bezmiş bir İbsen kahramanının sıkıntılı göğüs geçirmeleleriyle, ateşi deli gibi karıştırarak vakit öldürüyordu.

Ama acele ediyorum: Bu dönüş anını daha eksiksiz bir biçimde anlatmalıyım: Asker poturunun üstünde gülünç duran uşak üniformasıyla Michel'in açtığı kapı... Artık avizelerin yakılmadığı salonda ansızın havaya kaldırılan ahır feneri... Bir Eskimo evinde kardan oyulmuş bir XV. Louis duvar süslemesini andıran beyaz mermer duvarlar dondurucu görünümelerini oldum bittim korumuşlardı. Giriş merdiveni aynası üzerindeki yıldız biçimi kurşun deliğinden kapı tokmaklarındaki el izlerine kadar en ufak hasarın, kendisini saldırıya uğramışça etkilediği ve ancak bu anlamda zarar görmemiş sayılabilecek bu eve dönüşte, Conrad'ın sesinin o yumuşak, aydınlık tınısı onları oda kapılarının önüne çıkmaya razı etmiş olmalıydı. Merdivenin orada, ansızın sapsarı saçlı bir başın belirdiğini gördüm. Sophie, peşinde topuklarına sıçrayan köpeğiyle trabzandan aşağı kaydı. Sevincinden zıplayıp kahkahalar atarak, önce kardeşinin boynuna atıldı, sonra da benim:

“Sen misin, siz misiniz gerçekten?...” “Ne sandın,” dedi Conrad. “Yok Trabzon Prensi!” Genç Franz von Alland, yemek salonu girişinde, ayakta, “Eve dönen kardeşin sağlığına!” diye bağıyordu; elindeki içki bardağıyla kızı kovalamaya başlamıştı: “Hadi Sophie, bir damla gözyaşından ne çıkar!”

“Siz benimle dalga mı geçiyorsunuz?” dedi kız, alaylı bir gülücükle; sonra, genç subayın yana açılmış kolundan tek hamlede kurtularak, kilerin aralık duran camekânlı kapısının orada gözden kaybolmadan önce, dönüp seslendi: “Size yemek hazırlatacağım!”

Bunlar olurken, Praskovi Teyze, dirseklerini birinci katın trabzanına dayamış, yanaklarından süzülen yaşları ağır ağır siliyor, dualarını kabul eden ne kadar Ortodoks ermiş varsa, hepsine şükrediyor, ihtiyar, hasta bir kumru gibi guruldayıp duruyordu. Praskovi Teyze’nin balmumu ve ölüm kokan odası, is tutmuş ikonalarla doluydu. Bu ikonalarından birinin, eskiden, içinde iki zümrüt barındırmış olan gümüş gözkapakları vardı. Kısa süren o istila sırasında bir Bolşevik askeri bu değerli taşları aşırıktan beri, Praskovi Teyze, duasını, kör kalan koruyucusunun önünde yapıyordu.

Az sonra Michel, elinde isli balık tabağıyla alt kattan yukarı çıktı. Conrad kız kardeşine boşuna seslendi. Franz von Alland, omuzlarını çaresizlikle silkerek, Sophie’nin o gece bir daha yanımıza gelmeyeceğini söyledi bize. Yemeğimizi onsuz yedik. Sophie’yi ertesi sabah kardeşinin odasında gördüm. Yanımdan kendi yabanıl tabiatlarına bırakılmış dişi kedilerin çevikliğiyle kaçmanın yolunu ne yapıp edip buluyordu. Oysa, dönüşün ilk heyecanına kapılıp nasıl da sıcacık öpmüştü beni. Sonradan, bu öpücüğün bir kızdan aldığım ilk öpücük olduğu ve babamın bana ne diye bir kız kardeş yapmadığı yollu hülyalara dalmadan edemedim. O günden sonra da, Sophie’yi kardeşim yerine koydum, tabii mümkün olduğu ölçüde...

Şato hayatı, savaş ortasında akışını sürdürüyordu. Hizmetkâr olarak kala kala yaşlı ortalık hizmetçisiyle bahçıvan Michel kalmıştı. Kronşdat'tan kaçmış birkaç Rus subayı, bitmek bilmeyen usandırıcı bir av partisinin davetlileri gibi her yanı kaplamışlardı. Birkaç kere uzaktan gelen tüfek sesleriyle uyanmış, sabahı zor ettiğimiz o uzun gecelerde, üçümüz briç oynayarak vakit öldürmüştük. Var saydığımız dördüncü kişiye, bir ad, bir soyadı vermek —düşman kurşunları altında henüz can vermiş adamlarımızdan birinin ismini kast ediyorum— hemen hemen her zaman mümkün oluyordu. Sophie'nin kasvetli hali yer yer eriyordu; onun o ürkek, vahşi çekiciliğinden hiçbir şey eksiltmeden, baharda bile kış soğuşunu sürdüren ülkeler gibi... Elleriyle yüzünün donukluğu, temkinli açtığımız lambanın kısık ışığında parıldamaya başlıyordu. Sophie benimle aynı yaşıyordu; bunu o zaman düşünmeliydim; fakat gelişkin görünmesine rağmen, beni en çok etkileyen ondaki o örselenmiş toyluk olmuştu. Yüz hatlarının nobranlık ve çaresizlik yönünde derinleşmesi, sadece iki savaş yılının işi olamazdı. Üstelik, ilk balosuna gidecek çağda, yayılım ateşi tehlikesine, anlatılan ırza geçme hikâyelerinin korkunçluğuna, bazen açlığa, çoğu zaman da boğucu sıkıntılara göğüs germek zorunda kalmıştı. Bir yandan, Riga'lı yeğenlerinin evlerinin duvarı önünde kurşuna dizilmesi, öbür yandan, genç kızlık hayâllerinden bunca farklı manzaralara alışmak için gösterdiği gayret, gözbebeklerinin acıyla kocaman büyümesine yetmiş olmalıydı.

Yanılıyor olabilirim ama, yumuşak kalpli biri değildi; o cömert kalpli insanlardandı. Birbirini andıran bu iki hastalığın belirtileri, nedense hep birbiriyle karıştırılır. Ülkesiyle dünyanın baş aşağı gitmesinden çok daha önemli şeyler gelmiş olmalıydı başına. Tehlikeyle alkolün kızıştırdığı gözü dönmüş adamlar ortasında kaldığı o üç ayın, Sophie için ne demek olduğunu çok geçmeden anlamaya başlamıştım. İki yıl önce, olsa olsa dans partneri olarak göreceği bu hödükler, bayat aşk lafları ardında gizlenen gerçeği zamanından önce öğretmişlerdi ona. Oda kapısına indirilen yumruklar, beline sarılan kollar, zaten tarazlanmış elbisesinin çekiştirilmesine, memelerinin acısına katlanarak kurtulduğu... En ufak arzuyu bile hakaret addeden bir kızcağız vardı artık karşımda. Beni, her cins dişi mahluğa eyvallah diyen kadın düşkünlerinden ayıran yanımda, Sonia'nun umutsuzluğunu bütünüyle onaylıyordu. Başka ne gelirdi ki elimden.

Bir sabah, Michel bahçede patates toplarken, herkesin bildiği, fakat bizim arkadaşların sonuna kadar kendilerine saklama inceliğini gösterdikleri, dolayısıyla Conrad'ın hiçbir zaman öğrenemediği sırrı öğrendim. Litvanyalı bir çavuş Sophie'nin ırzına geçmişti; olaydan sonra çavuş yaralanmış, sonra da geri cepheye sevk edilmişti. Adam sarhoşmuş. Ertesi gün, büyük salonda, otuz kişinin önünde yerlere kapanmış, ağlayıp zırlayıp af dilemiş. Bu sahne, bir önceki günün amansız dakikalarından daha korkunç gelmiş olmalıydı kızcağıza. Sonraki haftalarda, olayın anısı ve muhtemel bir gebeliğin korkusuyla yaşamıştı. Bu tatsız olaya anıştırma yapma cesaretini, Sophie ile sonradan kurduğum bütün samimiyete rağmen, hiçbir zaman bulamadım kendimde. Olay, varlığı her an hissedilse de, hiç açılmayan bir konu olarak kaldı aramızda.

Fakat tuhaftır, bu hikâyeye, kendimi ona yakın hissetmemi sağladı. Tamamen masum, ya da tamamen el değmemiş hali ile Sophie, Berlin'de annemin arkadaş kızları karşısında kapıldığım o belirsiz sıkılğanlık ya da gizli çekin-

genlik duygularından başkasını uyandıramazdı bende; kirletilmiş hali, onun deneyimini benimkine benzer kılıyordu. Hikâyenin çavuşlu kısmı, Brüksel'deki bir randevu evine ilişkin tek ve tüyler ürpertici anımı tuhaf bir biçimde dengelemektedir.

Sophie sonradan, bundan daha beter bahtsızlıklarla oyalandı; benim, üzerinde sık sık yeniden düşündüğüm bu olayı unutmuş göründü. Ona verdiğim ıstırabın yanında bana kalan tek özür, sebep olduğum bu oyalanış belki. Benim ve kardeşinin varlığı, evinde tutsak gibi yaşarcasına yitirdiği ev sahibesi konumunu yeniden benimsemesini sağlıyordu. İnsanın içine dokunan garip bir böbürlenmeyle kabul etmişti sofrada başköşeye oturmayı. Subaylara elini öptürmüştü. Gözleri soylu ruhunun ışımasından ibaret parıltısını bir an için de olsa, yeniden kazanmıştı o gün. Sonra her şeyi söyleyen bu gözler, yeniden bulutlanmıştı. Gözlerinin o eşsiz saydamlıkta parıldayışını bir kere hariç, bir daha hiç görmedim. Bir kere hariç... Anısı henüz çok taze olan koşullarda...

Neden kadınlar hep kendilerine uymayan erkeklere tutulurlar; neden onlara kendilerinden nefret etmek, ya da soysuzlaşmaktan başka seçenek tanımazlar? Kratoviçe'ye dönüşüm ertesi, Sophie'nin pençe pençe kızarışlarını, ansızın ortadan kayboluşlarını, dürüstlüğüne hiç yakışmayan o yan bakışlarını, yeni peydah olan bir adama safça tutulan bir genç kızın gayet doğal gördüğüm şaşkınlığına yormuştum. Kardeşiyle birlikteyken de gösterdiği intihar kokan bu aşağılanma belirtilerini, başından geçenleri öğrenince, daha hatasız değerlendirmeye başladım. Ne var ki, epey uzunca bir süre, bir vakitler doğru olan bu ikinci açıklamayla yetindim. Ben, ürkütülmüş genç kız efsanemde diretirken, meğer bütün Kratoviçe, hem eğlenerek, hem de duygulanarak, Sophie'nin bana olan tutkusunu konuşuyormuş.

Solgunlaşıp pembeleşen o yanakların, hem titreyen, hem de titremesi denetlenen o yüzün, o suskunlukların,

utançtan çok daha farklı, arzudan çok daha yoğun anlamlara geldiğini bulup çıkarmam haftalar aldı. Kadınlar arasında ün yapmaya çalışanlardan değilim; kadınları küçümseyen ve kadınlar hakkındaki fikrini haklı göstermek istercesine, kadının en aşağılığını seçen erkekler için, başarılması kolay bir şeydir bu. Sophie konusunda yanılmam için bütün sebepler mevcuttu. Üstelik, şimdi sert, iki dakika sonra yumuşacık sesi, kısacık kesilmiş saçı, kısa bluzları, altı hep bir karış çamurlu pabuçlarıyla, Conrad'ın erkek kardeşi izlenimini bırakıyordu Sophie bende. Yanılırmışım meğer. Hatamı sonradan anladım ve günü geldi, aynı hatada, hayatta kavradığım tek gerçek öğesini buldum. Bu arada, bütün bunlar yetmiyormuş gibi, bir de, oğlanlardan hoşlanmayan bir erkeğin oğlanlara gösterdiği o zahmetsiz, kolay ahbablığı gösteriyordum Sophie'ye.

Benimle aynı haftada, aynı burçta doğan Sophie'nin, yaşça benden hiç de küçük olmayışı, söz konusu hatalı tutumu gitgide daha tehlikeli kılıyordu... Bir noktadan sonra, oyunu götüren o oldu; hayatını ortaya koyduğu için de, bir o kadar sert oynadı. Üstelik benim dikkatim dağınmıktı; onunki ise, tam. Conrad, savaş ve savaş başladıktan beri bir kenara atılmış tasarılar vardı benim için. Oysa Sophie için, çok geçmeden, benim dışımda kimsenin önemi kalmadı; bütün insanlık, bir tragedyanın önemsiz varlıklarına dönüşmüşçesine... Karnım doysun diye, hizmetçi kadına mutfak ve kümes işlerinde yardım ediyordu; âşıklar buldu, sırf beni çileden çıkarmak için... Sophie'nin her ne kadar hoşuna gitmese de, kaybetmeye mahkûmdum. Kendini tek bir düşüncenin eğimine bırakan bu varlık karşısında bütün direncimi kullanmak zorundaydım.

Çok fazla kuran adamların tersine, kendimi küçümsemeye meraklı değilimdir. Kendimi pohpohlamaya da öyle. Her ne kadar, önce beklenmedik, sonra aşılmış olsa da, bütün eylemlerin, tam, gerekli ve kaçınılmaz olduğunu fazla hissetmemden ileri geliyor olsa gerek bu. Hepsi de kendi içinde kesin olan birtakım kararlar ortasında yaşaya yaşa-

ya, kendimi çözümleri güç bir mesele gibi ele almaya vakit bulamamıştım. Ama toyluk, işlerin doğal akışına uyumsuzluk çağıdır dersek, sandığımdan daha toy, daha uyumsuz kalmıştım galiba. Çünkü Sophie'nin bu sade aşkı, beni afallatmış, hatta giderek irkiltmeye başlamıştı. İçinde bulunduğum koşullarda, afallamak tehlike demektir; tehlikeyse, ürküp saldırıya geçmek... Sophie'den nefret etmeliydim. Bu yola sapmayarak kazandığım saygınlığı hiçbir zaman idrak etmedi. Ama horgörölmüş âşıkların ellerinden kaçırmadıkları tek koz, gururumuzla alçakça oynamış olmalarıdır; kendimize duyduğumuz hoşgöröyle, umduğumuz gibi yargılanmış olmaktan aldığımız haz, iki koldan bu sonuca varır. Ardından da, güya Tanrı rolüne çıkmaya boyun eğmiş görünürüz.

Sophie'nin aşırı tutkusunun görüldüğü kadar akla sığmaz olmadığını da söylemeliyim. Bunca bahtsızlıktan sonra, çocukluğundan beri tanıdığı, kendi çevresinden bir adam bulmuştu karşısında; üstelik, on iki, on sekiz yaşları arasında okuduğu romanlardan, erkek kardeşle kurulan arkadaşlığın er geç kız kardeşe âşık olmakla sonuçlandığını biliyordu. Sophie'nin, tahmini önceden mümkün olmayan bir özelliği hesaba katmadığı için kınanamayacağı düşünülürse, bu küçük içgüdüsel hesap, doğrudur. Oldukça iyi bir aileden gelmem, oldukça yakışıklı ve bütün umutları kaldıracak kadar genç olmam, şimdiye kadar birtakım hödüklerle kardeşlerin en yakışıklısı arasında tutsak kalmış olan bu küçük kızın beklentilerine denk düşmemi sağlamıştı. Fakat doğa, Sophie'yi kardeşler arasındaki cinsel çekimden tamamen yoksun bırakmıştı. Bir de o olsun kabildinden, anıların tılsımıyla kardeş yerine konuluyordum adeta.

Kâğıtlar cinde olunca oynamadan edemez insan: Ne kadar "pas" desem de, yine de oynuyordum. Çok geçmeden, Sophie'yle aramda bir cellat-kurban yakınlığı oluştu. Acımasızlığı ben yaratmıyordum: Koşullar yaratıyordu acımasızlığı. Bununla birlikte, olup bitenlerden hoşlanma-

dığım söylenemezdi. Kardeş körlüğünün koca körlüğünden aşağı kalır yanı yoktur; Conrad, hiçbir şeyden kuşkulandırmıyordu. Herkese nasib olmayan sezgi gücüyle, gerçekliğin rahatsız edici ve çarpıtılmış yanlarını küçümseyip, gecenin aşikâr, gündüzün basit olgularıyla yetinen doğallardan, düşünle beslenen doğallardandı onunki. Girdisini çıkıtısını karıştırmaya pek meraklı olmadığı kardeş kalbinden emin, uyuyor, okuyor, hayatını tehlikeye atıyor, telgraf bağlantısıyla uğraşılıyor, sevimli bir ruhun sönük yansımalarından ibaret kalan şiirler çırpıştırıyordu. Sonraki haftalarda, Sophie, kendilerini anlaşılmamış hissedip içerleyen âşık kadınların bütün ıstırabını yaşadı; sonra, benim aptallığıma yordduğu bu meseleden canı sıkılmaya başlayarak, sadece romantik mizaçta olanların hoşlanabileceği bu durumdan usandı; çünkü kendisi bir nebze olsun romantik değildi. Eksiksizlik kisvesine bürünmüş, örtük anlamlarla süslenmiş itiraflar dinledim ondan.

Genellikle sadece âşıkların başvurduğu hileler denererek baş başa kalabildiğimiz kısa konuşma anlarından birinde, bahçedeki kulübeye yerleşirken, “Ne kadar da rahatız burada,” demiş, köylü işi ağızlığının külünü, becerikli bir bilek hareketiyle yere silkmişti.

“Evet rahatız,” diye tekrarlamıştım. Ansızın beliren yumuşaklığı, hayatıma yeni giren bir müzik teması gibi başımı döndürmüştü. Bahçe masası üzerinden bana uzattığı kollarını, bana verilmiş güzel bir köpek ya da tayı sever gibi okşamıştım.

“Bana güveniyor musunuz?”

“Şu gün ışığı bile sizin kalbinizden daha berrak değil, sevgili dostum.”

“Eric...”

Çenesini, kenetlediği ellerinin üzerine yerleştirmişti

“İyisi mi hemen söyleycim, âşık oldum size... Ne zaman isterseniz; anlıyorsunuz değil mi? Ciddi olsun, olmasın...”

“Sizinle iş, her zaman ciddidir Sophie.”

“Hayır, inanmıyorsunuz bana.”

Somurtkan yüzünü, bana bütün okşayışlardan daha yumuşak gelen o meydan okuma tavrıyla arkaya atarak eklemişti:

“Siz herkese bu kadar iyi davranırım sanmayın gene de.”

İçimizden geldiği gibi davranabilmek için ikimiz de çok gençtik; ama Sophie'deki insanın elini kolunu bağlayan o dürüstlük, hata olasılıklarını artırıyordu. Kendini, en ufak hileye başvurmadan, dürüstçe veren bu kızla aramda reçine kokan bir masa vardı o an ve ben, eprimiş kurmay haritama, gitgide güvensizleşen noktalar konduyordum. Beni kendisine suç ortağı seçtiği kuşkusunu uyandırmaktan kaçındığından olacak, Sophie, en eski elbisesini giymiş, tahta tabureli bu odada oturmayı ve bahçeden odun kıran Michel'in gözü önünden ayrılmamayı istemişti. Utanmazlık sınırını aşarken gösterdiği bu yürek temizliğine hayran olmayacak ana gösteremezsiniz.

Üstelik, saflığın bu kadarı, en iblisçe hileden baskın çıkmıştı. Bir kadının zıddı olarak görmeyi sürdürdüğüm Sophie'yi sevmiş olsaydım, yüzüme dürüstçe indirdiği bu tokat olurdu sebebi. Aklıma gelen ilk bahaneye sarılıp geri çekildim. Gerçeğin içindeki o iğrenç tadı ilk kez tadıyordum. Yanlış anlaşılmasın: Gerçeğin iğrenç yanı, beni, Sonia'ya yalan söylemek zorunda bırakıyor olmasıydı.

O andan itibaren, sağduyu, genç kızı görmekten kaçınmamı gerektirirdi. Fakat, paylaştığımız tutsaklık koşullarında, kaçışın pek kolay olmayışı bir yana, her ne kadar esiri olmayacağımı bilsem de, çok geçmeden, Sophie'nin bana uzattığı o baş döndürücü iksiri geri çeviremez olmuştum. İnsan kendine bu kadar yaltaklanırsa, tekmeyi de hak etmiş demektir, kabul; fakat Sophie'nin aşkı, hayat hakkındaki görüşlerim konusunda birtakım ilk kuşkular edinme neden olmuş, onun kendini bütünüyle verışı ise, tam tersine, erkeklik gurur ve onuruma olan güvenimin artmasını sağlamıştı. İşin asıl gülünç yanı, geri çevirme ve kayıt-

sız kalabilme yetilerim sayesinde sevilmiş olmamdı. Artık gözlerimde boşuna aradığı o ışıltıyı, eğer ilk karşılaşmalarımızda görmüş olsaydı, Sophie, eminim, şiddetle yüz çevirirdi benden. Dürüst mizaçlı insanlara oldukça kolay gelen vicdan muhasebelerine girişerek, cesur itirafı yüzünden benliğini yitirdiğini sandı: Gururun da ten gibi bir karşılığı olmalı, diye düşünmüştü herhalde. Ardından, bunun tam tersi bir tutum benimseyerek, korse bağlarını yığıtçe geren eski zaman kadınları gibi, kendini zora koşmayı seçti. Titrememek için kasılan, adaleleri gergin bir yüz vardı karşımda artık. Sophie, akrobat ve kurbanların güzelliğini kazanmıştı birden. Güçlü hamlesi, umutsuz, sakınımsız ve sorgulamasız aşkın o dar kaidesine yükseltmişti onu. Bu dar kaide de uzun zaman kalamayacağı çok kesindi.

Hiçbir şey cesaret kadar duygulandırmamıştır beni. Böylesine mutlak bir özveri, güvenimi fazlasıyla hak ediyordu. Fakat başkalarına duyduğum güvensizliğin nereye vardığını kestiremediğinden olacak, Sophie, kendisine güvendiğime hiçbir zaman inanmadı. Yaradılışımın imkân verdiği ölçüde teslim oldum ona. Görünürdekinin tersine, bundan pişman değilim. Onda bükülemeyecek, kırılmayacak bir şeyler bulunduğunu daha ilk bakışta anlamıştım. Bunlarla, doğa güçleri kadar emin, doğa güçleri kadar tehlikeli bir anlaşmaya varabilirdiniz: Ateşe bel bağlanabilir; yasasının ölmek ya da yanmak olduğunu bilmek kaydıyla.

Yan yana geçirdiğimiz o hayat, umarım Sophie'de, benim anılarım kadar güzel bir iki anı bırakmıştır. Ama pek önemi yok bunun; geçmişini biriktirecek kadar uzun yaşamadı o. Geceleri, bütün ışıkları söndürülen şato, buzdağları ortasında terk edilmiş bir gemiyi andırıyordu. Saint-Michel günüyle birlikte kar görüldü; sonra, karların erimesini yeni kar yağışları izledi. Conrad, kulede yalnız başına çalışırdı. Ben masamın üzerine yığılı telgraflara daldım... Sophie, o körlere özgü sakınımla, el yordamıyla girerdi odama. Yatağın üstüne oturur, bileklerini yumuşacık saran kalın yün çoraplı ayaklarını sallamaya başlardı.

Aramızdaki anlaşmanın koşullarını yerine getirmeyi bir ölüm kalım meselesi gibi görüyor olmalıydı; ama nasıl ki gül, çaresiz güldür; Sophie de çaresiz, kadındı artık. Onda, bedenden çok ruha hitap eden bir arzuyla örülüydü her şey. Saatler geçmek bilmezdi. Konuşma yavanlaşır ya da karşılıklı atışmaya dönüşürdü. Sophie odamdan çıkmamak için bahaneler uydururdu. Benimle yalnız kalınca, elinde olmaksızın, kadınların ırzına geçilmesiyle sonuçlanan o malum fırsatları kollamaya başlıyordu. Benim yüzümün kafesli, onunkininse korumasız olduğu bu yorucu eskrim oyunundan her şeye rağmen hoşlanırdım. Tutuşmak bilmeyen sobanın kokusundan nefes alınmaz hale gelen o boğucu, soğuk oda, bir genç kızla adamın sürekli savunma halinde birbirlerini kavgaya kışkırttıkları bir jimnastik salonuna dönerdi. Günün ilk ışıklarında, okuldan çıkan bir çocuk gibi memnun ve yorgun Conrad'ı bulurduk karşımızda. Benimle ileri cepheye gitmeye hazır arkadaşlar, kapı aralığından başlarını uzatıp günün ilk içkisini birlikte içmeyi teklif ederlerdi. Conrad, Sophie'nin yanına oturur, çılgın kahkahalar ortasında, ona bir İngiliz şarkısının iki üç yerini ıslıkla çalmayı öğretir, ellerindeki basit titremeyi işaret edenlere, alkolden derdi.

Sophie'nin ilk red yanıtımı gizli bir rahatlamayla karşıladığını ve teklifinde azımsanmayacak bir özveri payı bulunduğunu sonradan sık sık düşünmüşümdür. Tek kötü anısının — fiziksel aşka, öbür kadınlardan daha fazla cüret, fakat aynı zamanda daha fazla korkuyla yaklaşamayacak kadar— etkisindeydi. Sophie'm çekingendi üstelik. Kapıldığı cesaret nöbetlerinin sebebi çekingenlikti. Varoluşun, anî taşkınlıklarla ayak diremelerden değil de, uzlaşmalarla unutkanlıklardan örülü olduğuna akıl erdiremeyecek kadar da gençti. Hoş, bu hususta, altmışında bile ölse genç kalacaktı kuşkusuz.

Fakat Sophie, çok geçmeden, kendini vermenin tutkulu bir irade işi olduğu safhayı aşarak, kendini vermenin, yaşamak için nefes almak kadar doğal olduğu safhaya ulaş-

mıştı Artık, kendine sorduğu soruların tek yanıtıydını; üstelik, yokluğumun, daha önceki bahtsızlıklarını yeterince açıkladığını sandı. Acı çekmişti: Aşkın hayat ufkunda henüz doğmamış olmasıydı bunun nedeni. Üstelik, bu ışık eksikliği, zamanın onu sürüklediği yolların acımasızlığını bir kat daha artırmıştı. Artık sevdiğine göre, sırlıslıkla giysilerini güneşe seren soğuktan donmuş yolcuların iç huzuruyla, son kararsızlıklarını teker teker atabilirdi üstünden. Gelmiş geçmiş bütün kadınlardan daha çıplak, karşımdaydı. Erkeklere duyduğu korkuyla direnci, bir anda, iğrenç bir biçimde yitirdiğinden olacak, ilk sevgilisine, doğranma ve yenme vakti gelmiş meyvelerin o enfes tatlılığıyla sunuyordu kendini.

Tutku bu kadar güçlüyse, her şeye razı demektir; dahası, azla yetinir. Bulunduğu odaya girmeyegöreyim; yüzü, yatakta keyif çatanların o dinlenmiş ifadesini alıyordu hemen. Ona dokunduğumda, damarlarındaki kanın bala dönüştüğü izlenimine kapılıyordum. En iyi bal bile, zamanla ağdalanır: Hatalarımın her birini yüz misliyle ödeyeceğimden, Sophie'nin bu hatalara katlanmakta gösterdiği boyun eğişin hesabını ise, ayrıca görmek durumunda kalacağımdan hiç kuşku yoktu. Aşk, dokusu hem esnek hem de dayanıklı bir eldiven gibi bırakmıştı Sophie'yi ellerime. Yanından ayrılıp da yarım saat kadar sonra geri döndüğümde, unutulmuş eşyalar gibi, bıraktığım yerde öylece kalakalmış buluyordum onu. Sophie'ye, kâh küstah, kâh şefkatli davrandım; ama bunların hepsi, aynı sonuca vardı: Onun bana daha fazla bağlanması, benim ona daha fazla acı çektirmem sonucuna... Kendini beğenmişliğimse, tıpkı arzu gibi, Sophie'nin karşısında, başım öne eğik bıraktı beni. Sonradan, Sophie benim için daha önemli olmaya başlayınca, şefkat gösterilerinden vazgeçtim. Çektiği acıları kimseye anlatmayacağından emindim; ama Conrad'ı ender sevinç anlarımızın sırdaşı olarak seçmemiş olmasına şaşıyorum. Conrad'a çocuk muamelesi yaptığımızı bakılırsa, Sophie'yle aramızda daha o zamandan gizli bir suç ortaklığı kurulmuş olmalı.

İnsanlar, tragedyalardan boşlukta geçen şeyler gibi bahsederler: Oysa tragedyalar dekorlarına bağlıdır. Krato-
viçe'de yaşanan acı-tatlı günlerin dekorları, önü tahtalarla
örülmüş pencerelerin sıralandığı, yürürken durmadan tö-
kezlenen o koridorlardan, Bolşeviklerin bir Çin silah takı-
mından başka bir şey götürmedikleri salondan oluşuyordu.
Süngü darbeleriyle delinmiş bir kadın portresi, duvar
çıkıntılarının birinin tepesinden başımıza gelenlerle eğle-
nircesine bakar dururdu bize. Bu oyunda zamanın da rolü
vardı: Sabırsızlıkla beklediğimiz düşman saldırılarını ve
bir an olsun yitirmedığımız talihi, ölümü kullanarak oy-
nuyordu oyununu.

Öbür kadınların, makyaj masaları, berber, terzi dedi-
koduları, erkeklerin hayatından her şeye rağmen farklı ve
çok daha iyi korunmuş hayatlarındaki karmaşık ayna
oyunları sayesinde elde ettiklerini, Sophie, kışlaya çevril-
miş bir şatonun teklifsizliğinde, çaresizlikten, bizim karşı-
mızda, lamba ışığında yamamak zorunda kaldığı pembe
yünlüden iç çamaşırlarında, ellerini yol yol çatlatan evde
yapılmış kötü sabunla yıkadığı gömlelerde buluyordu.
Kulağın her an tetikte olduğu bu yaşantının bitip tüken-
mek bilmeyen hoyratlığı bizi aşırı hırpalamış fakat aynı
zamanda da sertleştirmişti. Sophie'nin bizim için iki üç cı-
lız tavuk kestiği sonra da yolmaya koyulduğu akşam geli-
yor aklıma. Hiç o kadar azimli fakat aynı zamanda zalim-
likten arınmış bir yüz görmedim ömrümde. Saçına takılan
tavuk tüylerini teker teker üflemişim. Sophie'nin ellerin-
den pis bir kan kokusu yükselmişti. İşi bitince, hantal kar-
çizmelerinin ağırlığından bezmiş bir halde eve dönüyor,
gocuğunu ortalığa atıyor, yemek yemeyi reddediyor, ya
da aç kurt gibi, bayat undan yapmakta direttiği o gözleme-
lere dadanıyordu. Bu düzensiz yeme alışkanlığı siskalaştır-
mıştı onu.

Sophie'nin gayretkeşliği hepimize yönelikti; fakat ara-
da bir gülümseyişi, aslında yalnızca bana hizmet ettiğini
anlatmasına yetiyordu. Bana acı çektirme fırsatlarını dur-

madan kaçırdığına bakılırsa, doğuştan iyi kalpliydi. Kadınların kendilerinde asla affetmedikleri başarısızlığının pençesinde, umutsuzluğa kapılan bütün gönlü temiz insanların yaptığını yaptı: Kendini daha da aşağılamak için, tutumuna beterin beteri açıklamalar aradı. Praskovi Teyze'nin yargılama yetisi olsaydı, kendini Praskovi Teyze gibi yargıladı, derdim. Kendini hakir gördü: Gönül saflığının bu kadarı, önünde diz çökülmesini fazlasıyla hak etmişti. Fakat gene de, kendini sunmaktan bir an olsun vazgeçmedi; bana sunduğu armağanı kabul etmişim gibi davrandı: Kendini gözden çıkardı. Soylu kalbinin özelliklerinden biri de buydu: Yoksulun reddettiği sadakayı geri almıyordu. Beni küçümsedi mi?... Eminim küçümsedi; umarım küçümsemiştir; ama, bir coşku anında, ellerime sarılmasını, hiçbir şey, dünyanın bütün küçümseyişleri bile önleyemezdi. Öfkeli bir anını, hak ettiğim bir sitemini, aramızdaki kutsal söze ihanet olarak niteleyeceği bir davranışını yakalamaya can atıyordum; fakat umutsuz aşkımdan beklediklerim düzeyinde kalmakta ısrar etti. Duygu işlerinde düşebileceği herhangi bir beğenisizlik, sanırım, hem güvenimi yeniden kazanmama, hem de düş kırıklığına uğramama neden olurdu. Şato etrafındaki topraklarda keşif yaparken bana arkadaşlık ediyordu. Bu yürüyüşler ona, hem cennet hem de cehennem gibi geliyordu herhalde. Ensemize vuran yağmur, tıpkı benimki gibi başına yapışan ıslak saç, öksürürken elini ağzına kapatışı ve o gün, bir düşman cesedinin yüzdüğü kırıltısız, ıssız gölün kıyısında, elindeki saza eziyet edişi... Hoşuma giderdi bunlar. Bazen ansızın bir ağaca sırtını dayar, ben de kısa bir süre için de olsa, bana aşktan söz etmesine göz yumardım. Bir akşamüstü, iliklerimize kadar ıslanınca, şato arazisindeki av köşkünün kalıntılarına sığınmıştık. Çatısı her nasılsa yerli yerinde duran o küçük odada, birlikte elbiselerimizi çıkarmıştık. Rakibime crkck arkadaş muamelesi yaparken bir çeşit yiğitlik gösterisine kalkıştım. Söphic, bir at battaniyesine sarındıktan sonra, yaktığı atçın önünde, yün elbisesiyle benim üniformamı kurutmaya baş-

lamıştı. Dönüşte, kurşunlardan korunmak için kendimizi yere atmamız gerekmişti. Olanlardan sonra, bir de ölümüne katlanamayacağımı göstermek istercesine, sanki sevgiliymiş gibi, atladığımız çukurda yanıma yatmaya zorlamıştım onu.

Onca üzüntü arasında, gözlerinden bitip tükenmemecesine ışıyan o ümidi görmek, kahrederdi beni. Sophie'de, kadınların ölene kadar korudukları, dünyanın kendilerine kesinkes borçlu olduğuna inanma azmi vardı. Umarsızlıktan bu kadar dokunaklı bir biçimde arınmış olması, masumiyetlerini az çok korumuş insanları cehenneme göndermeyip arafa kaldıran Katolik öğretisini haklı çıkarıyor. Bu durumda, insanların acıdığı, benim gibiler değil, onun gibilerdir; en iyi rol onundu.

Seven insanın o korkunç yalnızlığı... Bizimle aynı görüşleri paylaşmıyor oluşu, Sophie'nin yalnızlığını bir kat daha artırıyordu: Kızılılara duyduğu yakınlığı göstermek elinde değildi. Düşmandan yana çıkmak, onun yaradılışındaki biri için, erişilebilecek inceliklerin en uç noktası olmuştu herhalde. Yaradılışına aykırı biçimde düşünmeyi alışkanlık haline getirdiğinden olacak, beni bağışlamakta ve düşmandan yana çıkmakta aynı yüce gönüllülüğü gösteriyordu. Sophie'nin siyasi eğilimleri yeniyetmelik çağında ortaya çıkmıştı. Benim hayat görüşlerimi, her fırsatta benimliyor olmasaydı, eminim Conrad da katılırdı bu görüşlere. O ekim ayı iç savaşın en kötü aylarından biri oldu. Güçlerini Baltık köylerinden bir yere kıpırdatmayan Albay von Writz'in bizi neredeyse terk etmiş oluşu, Kratoviçe kâhya vekilinin yazıhanesinde, batık gemi kazazedeleri gibi toplantılar düzenlememize neden oldu.

Sophie, bu toplantılara katılmasına katılır, fakat, kapı sövesine sırtını dayar, içeri girmezdi. Aslında, kendine ait tek kişisel şey olarak gördüğü siyasi fikirleri ve bir türlü kopamadığı dostluk bağımız arasında bir çeşit denge sağlamaya çalışıyor olmalıydı. Sophie, okkalı bir bombanın, bu kurmay palavralarına bir son vermesi için az dua etmemiş olsa gerek; dualarının yerine gelmesine bazen ramak kalmıyor değildi. Yumuşak kalplilikten hemen hemen hiç nasibini almamıştı; o kadar ki, Kızılıların penceresinin az ilerisinde kurşuna dizildiklerini gördüğü halde, ağzından

tek laf çıkmamıştı. Şöyle: Varlığında alınan her karar, onda kin dolu bir iç patlamayı harekete geçiriyordu adeta. Oysa, gündelik hayata ilişkin ayrıntılarda, köylülere özgü bir sağduyuyla belirtiyordu görüşünü. O kendi yalnızlığında, ben kendi yalnızlığında, içimizdeki gerçek duyguları bastırma ihtiyacından doğan o şiddetle, birlikte, Marksizmin geleceğini tartışıyorduk. Sophie siyasi tercihlerini gizlemiyordu benden.

Onda tutkunun sarsamamış olduğu tek şey, bu siyasi tercihlerdi. Sophie'nin o yüce alçaklığının, (yüce diyorum, çünkü âşıktı...) nereye varacağını görmek için, onu, birkaç kere, kendi ilkeleriyle, ya da daha doğrusunu söylemek gerekirse, Loew'in bir zamanlar kafasına sokmuş olduğu fikirlerle çelişkiye düşürmeye çalıştım. Ama sanıldığı kadar kolay değildi bu. Sophie, öfkesinden patlayacak raddeye geliyor, itirazları bitip tükenmek bilmiyordu. Ben hariç benimle ilgili her şeyi hakir görmek, tuhaf bir biçimde, adeta bir zorunluk, bir ihtiyaç olmuştu onda. Ama bu, bana olan güvenini en ufak bir şekilde etkilemedi. Bu güven, öteki konularda olduğu gibi siyaset konularında da, başımı derde sokabilecek itiraflarda bulunmasına yol açtı. Bir gün, sırtına yüklediğim cephane torbasını ileri cepheye taşımaya her nasılsa razı ettim onu. Ama saflarımızdan ateş etmeye hiçbir zaman yanaşmadı. Yazık, halbuki on altı yaşındayken, sürek avlarında, atıcılıktaki isabet yeteneğine herkesi hayran bırakmıştı.

Kendine rakip aradı. Beni kahreden sorgulamalarının gerisinde, kıskançlıktan çok merak vardı herhalde. Yaşama ümidini yitirmiş bir hasta gibi, artık ilaç istemese de, hastalığına farklı açıklamalar arıyordu. Benden kadın isimleri istedi. Keşke bir iki isim uydursaymışım. Uydurmamakla hata ettim. Sevdiğim bir kadın varsa, kendini rahatlıkla feda edebileceğini söylemişti bir gün. Tabii bu, kendini tanımmasından ileri geliyordu. Böyle bir kadın gerçekten var olsaydı, Sophie, onu bana layık görmez, kadını bırakmam için elinden geleni yapardı. Almanya'da bir sevgilim oldu-

ğu türünden romantik varsayımların, gece gündüz süren içli dışlılığımız yanında pek bir ağırlığı olamazdı zaten. Öte yandan, işveleri hiçbir şey açıklamayan ve kimseye inandırıcı gelmeyen bir iki yaratık dışında, kısıtlı hayatımızda, şüpheleri üstüne çekebilecek kimse yoktu. Ekmeğimizi pişirmeye gelen köylü kız konusunda, Sophie'yle aramda saçma tartışmalar çıktı. Kadına ihtiyacım olsa, en son bulacağım kadının kendisi olacağını söyleme kabalığına kadar vardırımd işi bir akşam. Doğru olmasına doğruydu bu, ama Sophie'nin yeterince güzel olmayışından değil, başka sebeplerden. Ne var ki, onun kadınlık damarı tuttu, ters anladı. Ansızın, sarhoşlardan dayak yiyen han kızları gibi sendelediğini gördüm. Koşarak odayı terk etti. Trabzana tutunarak merdivenden yukarı çıktı. Basamaklarda, hıçkırarak ağladığını, tökezlediğini duydum.

Genç kız odasının beyaz çerçevesi aynası önünde geçirmiş olmalı o geceyi. Yüzünün, vücudunun, sadece içki- li çavuşların hoşuna gittiği doğru mu, değil mi diye kendine sorular sorarak, gözlerinin, dudaklarının, saçının, içindeki sevgiye zarar verip vermeyeceğini sorgulayarak... Meleksi, çocuksu gözlerini yansıtmış olmalıydı ayna; bahar toprağının ta kendisi olan hatları silikçe yüzünü, —gözyaşı dreciklerinin süzüldüğü, yumuşak çimli kırları andıran yüzünü— kara vuran güneş rengi yanaklarını, pembesi insanın içini titreten yanaklarını ve artık bulamadığımız o has ekmek rengi saçını... Kendisini açığa vuran yüz hatlarından, sevdiği erkeğin gözünde en ufak değer taşımayan özelliklerinden tiksiniş, çaresizlik içinde kendini, duvarındaki Rus İmparatoriçesi ve Pearl White fotoğraflarıyla kıyaslayarak, gencecik gözkapaklarını mahvetmeyi başaramadan sabaha kadar ağlayıp durmuştu herhalde. Alarmla uyandıığımız gecelerde, onu yılan saçlı meduzalara benzetmemize neden olan o bigudileri, ertesi sabah, baktım, takmamış. Böylece, çirkinliği kesinkes kabullenmiş, karşıma düz saçıyla çıkmaya yiğitçe razı olmuş oluyordu. Düz saç biçimini övdüğümde, tahmin ettiğim gibi

cesareti yerine geldi. Fakat yeterince albenili olmadığı konusunda süren kaygıları güvenini kamçulamaktan başka işe yaramadı: Çekiciliğini bundan böyle üzerimde silah olarak kullanmasına neden yokmuş gibi yaparak, benden arkadaş muamelesi görmeye iyiden iyiye hak kazanmış gibi...

Yanımda iki arkadaşla birlikte Amerikan filmlerindeki gibi tık nefes bir Ford ile, bir sonraki saldırı koşullarını tartışmaya Riga'ya gittim. Harekât üssünün Kratoviçe olması gerektiğinden. Conrad, başka kimsede görmediğim o ataklık ve gevşekliği bağdaştırma becerisiyle, hazırlıkları tamamlamak için Kratoviçe'de kalmıştı. Conrad'ın becerisi adamlarımıza moral veriyordu. Gelecekte, bütün "şayet"lerin gerçekleşeceğini farz edecek olsaydık, Conrad, Bonapart'ın emir subayı (yokluğu ustanın varoluş nedenini ortadan kaldıran bulunmaz çirak) olurdu: ben de, bir zamanlar heveslendiğim gibi, Bonapart... Buz tutmuş yollar da, tam iki saat kaya kaya yol alırken, Noel tatillerini İsviçre'de geçiren turistler gibi ölümlerden ölüm beğendik. Savaşla kişisel meselelerimin sarpa sarışı epey üzmüştü beni. Kurzeme'de Bolşeviklere karşı sürdürülen o savunma harekâtına katılmak, yalnızca ölüm tehlikesini göğüslemek demek değildi: Hesaplar, hastalar, telgraf, silah arkadaşlarımızın zaman zaman kaba, yoğun, zaman zaman sinsi varlıkları, dostumla ilişkilerimi zehirlemeye başlamıştı. İnsan sevgisi, etrafında yalnızlık ister; en güvensiz ortamlarda bile biraz huzur ister. Koğuşlarda, angaryalar ortasında iyi sevişemez insan, dostluklarını iyi yürütemez. Kratoviçe'de hayat, beklentilerim tersine, angarya haline gelmişti benim için. Kratoviçe'nin kasvetli, sıkıntılı ve gerçekten öldürücü havasına tek Sophie dayanabiliyordu; üzüntünün sevince oranla pürüzlere daha dayanıklı olması doğal sayılmalı.

Riga işini Sophie'den kaçmak için kabullenmişim zaten. O kasım ayı, her zamankinden daha iç kapatıcıydı şehir. Von Writz'in sürekli kararsızlıklarının aramızda yarattığı öfke ve bir Rus gece kulübünde, gerçek bir Moskova Yahudisi ile, kendilerine Fransız havaları veren Macar

kadınların yanında içtiğimiz o iğrenç şampanya... başka bir şey hatırlamıyorum. Macar kadınların Paris şivesine zor dayanabilmiştim. Modayı takip etmeyeli aylar olmuştu. Kadınların tas gibi kafalarına geçirdikleri şapkalara alışmakta güçlük çekiyordum.

Sabahın dördüne doğru, Riga'nın kalınabilecek tek otelinde, Macar kadınlardan biriyle yatakta buldum kendimi; Yahudi kadını tercih etseydim daha iyi olurdu, diyecek kadar ayıktım, daha fazla değil. Göreneği bu derece ciddiye almakta, arkadaşlara ayak uydurmaya çalışma payım, yüzde seksen olsun; üst tarafı da benim, kendi kendimi sına, zora koşma payım, diyelim. Fakat insan erdemleri için pek öyle zora koşmaz kendini aslında. Farklı niyetlerimiz, öylesine karmaşık, içinden çıkılmaz bir düğümdür ki... Böyle davranırkenki amacım, dolambaçlı yollardan Sophie'ye yanaşmak mı, yoksa, önüme çıkan ilk kadının kollarında, dağınık bir yatakta geçirdiğim yarım saati, dünyanın en saf arzusuyla aynı kefeye koyarak Sophie'ye hakaret etmek miydi; neydi; aradan bunca zaman geçmiş, pek hatırlamıyorum. Tabii tiksintim, sonradan Sophie'ye de bulaşacaktı. Belki de küçümseyişimde benden yana çıkacak dayanaklara ihtiyaç duyar olmuştum. İşleri sonuna kadar götürmekteki oldukça düzeysiz korkaklığımın Sophie'ye karşı ihtiyatlı davranışımıdaki katkısını gizleyecek değilim. Haysiyet, kişilik ve çıkarlarımı tehlikeye düşürmekten nefret ederim; hem, söyleyin; âşık bir kadınla oldu mu, bütün bunları tehlikeye düşürmekten kendini nasıl alabilir insan?

Küçük Budapeşte kahvelerindeki o şarkıcı kadının geleceğime karışmak gibi bir iddiası yoktu hiç olmazsa. Ama Riga'daki o dört gün süresince bana bir ahtapot yapışkanlığıyla asıldığı kesin. (Kadının beyaz eldivenler içindeki uzun parmakları, ahtapotları hatırlatmıştı bana.) Önüne gelene açılan bu yüreklerde, pembe abajurlar altında boş bir yer, umarsızlıktan herhangi birini oturabilecekleri boş bir yer her zaman bulunur. Ne bu insanlar, bu savaş, bu

ülkeyle, ne de insanların hayatın güçlüğünden kurtulmak için uydurdukları muhteşem birtakım hazlarla alışverişim yok, diye garip düşünceler geliştirerek, tatsız bir iç huzuruyla ayrıldım Riga'dan. Birden yarımına kafa yorar olmuş, Conrad'la Kanada'ya göç hayâlleri, onunla, geniş göllerin kıyısında, çiftliklerde, birlikte yaşama hayâlleri kurmaya başlamıştım; bu hayâllerle dostumun hayattaki zevklerinin azımsanmayacak bir bölümünü gözden çıkarđımı hiç hesaba katmadan tabii.

Conrad'la kız kardeşini, sekinin basamaklarında, geçen seneki top atışlarından sonra, kırılmamış tek camı kalmayan kapı sundurmasının altında beni bekler buldum. Kapı sundurmasının demir çerçeveleri, yalnızca damarları görünen delik deşik ölü yaprakları andırır olmuştu. Yağmur adeta kamçılıyordu. Sophie, köylü kadınlar gibi başına mendil bağlamıştı. Yokluğumda benim yerime iş görmekten anlaşılan ikisi de yorulmuştu. Conrad'ın arada bir pençe pençe kızaran yüzü solgun görünüyordu. Conrad'ın kötü olduğunu bildiğim sağlığı için duyduğum endişe, o akşam, bana geri kalan bütün her şeyi unutturdu. Sophie, mahzenin dibinde saklanan son Fransız şaraplarından birini bizim için yukarı çıkarttırdı. Birlikte Riga'ya gittiğim iki arkadaş, kaputlarının düğmelerini çözdükten sonra, Riga'da geçirdiğimiz keyifli günlerin kendileri için hangi anlama geldiği yollu şakalar yaparak sofraya geçtiler. Conrad, yüzünde, o muzip ve terbiyeli hayret ifadesiyle kaşlarını kaldırıyordu. Bu çeşit kasvetli geceleri, kendi kendiyile boğuşarak da olsa, benimle daha önce denediğinden, bir iki Macar eksik ya da fazlası pek fark etmiyordu herhalde kendisi için. Sophie, bardağına doldurmaya çalıştığı Burgonya şarabını azıcık taşırmişti. Yaptığı işi fark edince, dudağını ısırıp bir sünger getirmeye koştu; sonra, sanki bir cinayet izini yok etmek istercesine, lekeyi özenle silmeye başladı.

Riga'dan gelirken kitap getirmiştım. Havluyla yaptığımız uyduruk abajurun ışığında kitap okuyordum o gece. Görece korunmamızı, gece gündüz bir aşağı bir yukarı

yürürken mırıldandığı dualara yoran Praskovi Teyze'nin ayak seslerine rağmen, Conrad'ın bitişikteki yatakta çocuk gibi uykuya dalışını seyrettim. Hayâllerdeki prens soyundan gelen genç kız görünümüne, her ne kadar tuhaf kaçsa da, iki kardeşten en çok o uyuyordu. Sophie'nin rüzgâr yanığı ensesine ve süngeri avuçlayan çatlamış ellerine bakarken, çocukluğumuzda midillileri tımar eden genç seyisimiz Karl'ı hatırlamıştım. Benim Macar'ın, yağlı, pudralı, masajlı suratından sonra, Sophie'nin yüzü, bütün bakımsızlığına rağmen eşsiz göründü gözüme.

Riga maceramız, Sophie'yi gücendirmiş fakat şaşırtmamıştı. İlk kez onun beklentileri doğrultusunda hareket ediyordum. Ama bu olay yüzünden samimiyetimiz azalmadı; aksine, arttı. Pek iyi tanımlanamayan bu çeşit ilişkiler, nedense garip biçimde kalıcı olur. Aşırı açık yüreklilik gösteriyorduk birbirimize. Zamanın modasında, kesin içtenliğin her şeyden üstün tutulduğunu ayrıca belirtmeye gerek yok. Sophie'yle, aşkımızdan söz edecek yerde, başkalarının sevişerek, yani eylemle çözümledikleri o boğucu sıkıntıyı, biz, "aşktan söz ederek" yatıştırmaya çalışıyorduk. Zaten bu sıkıntıdan kaçış yoluyla kurtulmamıza koşullar pek imkân tanımıyordu. İradesi dışında geliştiğini itiraf etmeye yanaşmamakla birlikte, gizlemeye kesinlikle gerek görmeden, başından geçen tek aşk tecrübesine getiriyordu lafı Sophie. Bana gelince, hiçbir şey saklamıyordum; tabii esas dışında... Oyun nedir bilmeyen bu küçük kız, orospu hikâyelerimi, dikkatini oldukça gülünç bir biçimde yoğunlaştırıp kaşlarını çatarak dinliyordu. Sadece kötü kadınlarda bulunduğunu zannettiği belli bir baştan çıkarıcılık dozunu benim gözümün önünde ele geçirmek: Âşıklar edinmesindeki tek amaç buydu kanımca. Kesin masumiyetle kesin düşüş arasındaki mesafe öyle kısadır ki... Beğenilmek amacıyla itildiği o duygusal bayağılık düzeyine bir anda düşüverdi. Hiçbir tiyatro sahnesinde görülmeyecek kadar şaşırtıcı, fakat aynı zamanda tiyatro sahnelerindeki kadar kuralına uygun değişimi gözlerimin önünde oldu.

Önce, acınacak safdillikte ayrıntılarla uğraştı: Ne yapıp edip kendine boya buldu; sonra ipek çorap diye bir şeyin varlığını keşfetti. Yorgunluktan zaten yeterince halkalanmış ve bolca rimel bulaştırılmış gözleri, allıkla çıkıklaştırılmış elmacık kemikleri beni tiksindirmeye başlamıştı; kendimi, Sophie'nin yüzünü yumruklarımın darmadağın etmiş gibi suçlu hissediyordum. Eskiden eşsiz bir biçimde solgun olan ağzı, şimdi kanıyormuş gibi görünürken, pek yalan söylemiyordu herhalde. Aralarına Franz von Alland'ın da katıldığı bir alay genç, açıklanamayan ateşinde eriyip kül olan bu güzel kelebeği yakalamaya çalışıyorlardı. Onlar baştan çıktıkça, ben de gitgide daha fazla baştan çıkıyor, kararsızlığımı gerçeğe aykırı bir biçimde de olsa, titizlenişimle açıklamaya kalkışarak, Sophie, hayatta adeta and içercesine bağlandığım tek varlığın kardeşi olmasaydı keşke, diyordum. Ama dünyada değer verdiğim tek bakış onunki idi; yoksa başımı bile çevirmezdim.

Âşık kadınların gösterdikleri içgüdüsel tepkiler kısa süreli olur; bunların seyrini izlemek için falcı olması gerekmez insanın. Bu erkek gibi kız, kadın tragedyaya kahramanlarının sürekli zaman aşımındaki izinden yürür olmuştu. Unutmak istediğinden olacak, kendini avutmaya çalışıyordu. Yarenlikler, karşılıklı gülümsemeler, cızırtılı gramofon müziğiyle dans etmeler, ateş sahasında tehlikeli gezintiler... durumdan yararlanmasını benden daha iyi beceren bizim çocuklarla sık sık tekrarlanır oldu bunlar. Âşık ve tatminsiz kadınlarda felcin ilk safhası kadar kaçınılmaz olan bu durumdan ilk Franz von Alland yararlandı. Genç kızın bana bağlanışındaki zavallılıkla, Alland'ın ona kapılışı arasında pek fark yoktu. Franz, Sophie'nin ikinci tercihi olmayı seve seve kabullendi: Bu kadar yükseğe tırmanabileceğini anlaşılan pek tahmin etmemişti. Franz'ın benimle baş başa kaldığı anlarda, sürekli benden özür dilemek ister gibi davranması, yürüyüş yaparken özel mülkiyete ait yollara sapanları andırıyordu. Sophie, durmadan aramızdaki aşktan bahsediyordu herhalde ona.

Böylece, hem ondan, hem benden, hem de kendinden intikam almış oluyordu. Franz'ın şaşkınlık dolu boyun eğişi, kadınlarla yaşanan mutluluğa ilişkin fikrimi değiştirememiştir. Sophie'nin, küçümseyerek, sinirlenerek, şaka kabinden gösterdiği en ufak yakınlık karşısında bile, Franz, şeker yiyen köpeklere dönüyordu.

Bir hırsızlık olayı yüzünden, haksız yere liseden kovulduğundan tutun da, ailesinin Bolşeviklerce öldürülüşüne ve bu arada çok ciddi bir apandisit ameliyatına kadar, kısa ömründe başına gelmedik bela kalmayan bu talihsiz çocuk, bir iki hafta kadar sonra savaşta esir düştü. Ceset, boyunda çepeçevre bir yanık iziyle bulundu; Franz'a idare lambası fitiliyle işkence edildiği anlaşıldı. Sophie, ölüm haberini benden öğrendi; olayın korkunç ayrıntılarını elimden geldiğince gizlemeye çalıştım; bu korkunç sonun, Sophie'nin gözünde, ötekilere eklenen yeni bir facia olmaktan öteye anlam taşımadığını görmek, doğrusu, fazla üzmedi beni.

Sonra, içinde sürüp giden o dayanılmaz aşk mırıltısını bir an için de olsa susturma ihtiyacı baskın çıkınca, yeni ilişkiler faslı başladı Sophie için. Ne var ki, bu ilişkiler, Sophie'nin unutmayı bir türlü beceremeyişinden olacak, yalapaşap sevişmelerin utancıyla yarıda kesiliyordu. Biri gidip biri gelen ismi cismi belirsiz yolcularımız içinde, en çok, Bolşevikler'den kaçan o Rus subayı midemi bulandırmıştı. Esrarengiz ve anlamsız bir görev için grandüklerden birinin yanına, İsveç'e giden bu adam, yola çıkmadan önce, sekiz gün kadar bizimle kaldı. Sarhoş herifin, daha ilk gecedan anlatmaya başladığı ipe sapa gelmez gönül hikâyelerini az dinlemedim. Âşıkâne ayrıntılarla süslenmiş bu hikâyeler, sonradan, bahçıvan evinin kanepesi üstünde Sophie'yle adamın arasında geçenleri gözümde fazlasıyla canlandırmama neden oldu. Yüzünde mutluluğu andıran bir anlam yakalamış olsaydım, Sophie'yi görmeye tahammül edemezdim bir daha. Hem Sophie bana her şeyi anlatıyordu; dokunuyordu da; hâlâ... okşamadan çok, körlerin

el yordamını andıran yılgın ürpermelerle... Sabahları, yat-
tığı adamın sevdiği adam olmayışından bezmiş bir kadın-
cağız buluyordum karşımda.

Ben Riga'dan döndükten yaklaşık bir ay kadar son-
raydı. Bir gece, Conrad'la şato kulesinde çalışıyorduk.
Conrad, Alman yapımı piposunu tüttürmekle meşguldü.
Adamlarımızın çamur içinde kalan siperleri kazıklarla iyi
kötü sağlamlaştırmak için, durup dinlenmeden çalışmış ol-
dukları köyden henüz dönmüştüm. Yoğun sis gecelerin-
dendi. Düşmanın gözden silinmesi sonucu, her iki tarafın
da savaşa ara verdiği emniyetli gecelerden... Conrad'ın ıslak
çalı çırpıyla harlamaya çalıştığı soba; sobanın üstünde,
benim buhar çıkaran sıırıslıklam ceketim... Ağaçlarının ate-
şe verilmesini seyreden şairler gibi, hüznün dolu göğüs geçir-
melerle odunları tek tek gözden çıkaran Conrad... Derken,
Çavuş Chopin bana bir mesaj getirdiğini söylemek için
içeri girdi. Baktım, kapı sövesinde durmuş, endişeli, kırmızı
yüzüyle bana işaret ediyor, kalktım, birlikte kapının eşi-
ğine çıktık. Bu Chopin, sivilde, Varşova'da banka memur-
uydu. Babası, Reval kontunun Polonyalı çiftlik kâhyala-
rındandı. Chopin'in bir karısı, iki çocuğu ayrıca sağduyu-
su vardı. Conrad'la Sophie'ye tapardı. Onlar da, bir süt
kardeş gibi el üstünde tutarlardı onu. Devrim başlayınca,
Kratoviçe'ye geri dönmüştü Chopin. O zaman bu zaman-
dır aramızda namuslu adam rolüne çıkıyordu. Bodrum ka-
tından geçerken, günün bu saatinde kimsenin inmediği
mutfak bölmesinde, Sophie'yi, masada tamamen sarhoş,
külçe gibi oturur bulduğunu söyledi kulağıma. Bütün ısrar-
larına rağmen, (herhalde beceriksizce ısrar etmişti) kızını,
odasına çıkmaya razı edememişti.

“Yapılır mı bu Monsieur...” dedi, Chopin bana dö-
nüp. (Monsieur derdi bana.) “Biri onu böyle bir vaziyette
görecek olsa, zavallı kızcağız, sabah kalktığında kimbilir
nasıl utanır... düşünün...”

İyi kalpli adamcağız, Sophie'nin utangaç olduğuna
hâlâ inanıyordu. İşin garip yanı, yanılmıyordu da. Cilasız

çizmelerimi basamaklarda mümkün olduğu kadar az gıcırdatmaya çalışarak, dönen merdivenden aşağı indim. O zahiri ateşkes gecelerinde, Kratoviçe’de kimse sabahlamazdı. Gücü tükenmiş otuz kadar delikanlının adeta tek gövde halinde uyudukları birinci kat salonundan, düzensiz homurtular yükseliyordu. Sophie mutfaktaki büyük masaya oturmuştu. Arkalığı zeminle tehlikeli bir açı oluşturan iskemlesinin dengesiz ayakları üstünde uyuşuk uyuşuk sallanmakla meşguldü. Karamela rengi ipek çoraplarla adeta zırhlanmış bacakları, genç tanrıça bacaklarından çok, genç tanrılarinkini hatırlatıyordu insana. Yere sarkık sol elinde, dibinde az kalmış bir içki şişesi sallanıyordu.

İnanılmayacak derecede sarhoştü. Sobadan yansıyan ışığın vurduğu yüzünde kırmızı lekeler vardı. Ona dokunduğumda, korkunç, ama aynı zamanda eşsiz bulduğum ürpertilere kapılırdı, yaralı kuş ürpertilerine... Baktım bu sefer ürpermiyor. Konyağın verdiği gevşemeden olacak, aşk ürpertilerine karşı bağışıklık kazanmıştı. Boş bakışlarını yüzüme devirip gözleri kadar bulanık sesiyle:

“Gidip Texas’a iyi geceler dileyin Eric. Kilerde yatıyor.” dedi.

İstiflerden yuvarlanan patateslerin ayağa dolandığı o ardiye... Önümü görebilmek için çakmağımı çaktım. Manasız, gülünç köpek, eskiden kalma bir çocuk arabasının körüklü tentesi altında yatıyordu. Sonradan öğrendim: Toprakta çakılı kalmış bir el bombasını, yer mantarı sanıp burunun ucuyla çıkarmaya çalışırken ölmüş Texas. Şehirlerin anacaddelerinde tramvay altında kalan köpek yavrularına benziyordu. İnsanın midesini bulandıran zavallı cüssesini, özenle yerden kaldırdım; sonra bir kürek bulup çukur kazmaya avluya çıktım. Yağmurdan sonra toprağın buzu çözülmüştü. Hayattayken içinde yuvarlanmaktan pek hoşlandığı o çamura gömdüm Texas’ı. Mutfığa döndüğümde, Sophie, konyağının son yudumunu dikiyordu. Şişeyi ateşe fırlattı. Yankısız, tok bir sesle patladı şişe. Sophie, güçlükle ayağa kalktı; omzuma tutundu; sonra, dili dolanarak:

“Zavallı Texas... Ne de olsa yazık. Tek o severdi beni...” dedi.

Nefesi buram buram içki kokuyordu. Merdivene vardığımızda, bacaklarının üstünde duramıyordu. Merdiveni tırmanabilmesi için koltuklarından tuttum. Basamaklarda uzun bir kustumuk izi bırakarak yukarı çıktı. Midesi bulan bir gemi yolcusunu kabinine götürüyor gibi hissettim kendimi. Dağınık odasına vardığımızda, koltuklardan birine yığılıp kaldı. Yatağının örtüsünü açtım. Elleri ayakları buz kesmişti. Bir iki battaniye serdim üstüne, bir manto örttüm. Sophie, dirsekleri üstünde doğrularak, çeşme heykelleri gibi açık ağzıyla, kendinden geçmiş bir vaziyette durmadan çıkarıyordu. Nihayet sırtüstü yatağa yığıldı. Cansız ve bir ceset gibi sıırıslıklamıdı. Yanağına yapışan açık sarı, ıslak saç telleri, derin yara izleri gibi göründü gözüme. Nabzını bulamıyordum. Kalp atışları bazen çılgınca hızlanıyor, bazen de, ele gelmeyecek kadar yavaşlıyordu.

Sarhoşluk, korku ve baş dönmesinin verdiği o korkunç ayıklığı içinin bir köşesinde gizlemiş olmalı o gece. Çünkü, sonradan, bana, aynı gece, kendisini kızak ya da ölüm treniyle yolculuğa çıkmış gibi hissettiğini söyledi. Ürpermeler, titremeler, rüzgâr ve atardamar uğultuları duyduğunu anlattı: İnsanda giderek korku bile bırakmayan bir uçuruma son sürat dalma hissi... Alkolün, zayıf düşen kalplerde yarattığı bu ölümcül duyguyu iyi bilirim.

O gece, kirli yatağının başucunda iyilik melekleri gibi sabahlayışımı, hayatımın en kötü anılarından biri saydığımı düşünmüş olacak Sophie. Oysa, yüzündeki o kırmızı ışıık lekeleri, o tehlike ifadesi, insanın sevişirken bile tadamadığı o kendini bırakış... Bütün bunların bana ne kadar huzur verdiğini, ne kadar iyi geldiğini söylemedim ona. Külçe gibi yatışının, bana, onunla aynı üzücü durumda kalan arkadaşları, hatta Conrad'ı hatırlattığını söylemedim. Unutmadan... O gece, elbisesini çıkarırken, sol memesinin üstünde derince bir bıçak izi çarpmıştı gözüme. Sophie, sonradan intihara teşebbüs ettiğini fakat beceremediğini

itiraf etti bana. Ne zaman olmuştu bu? Benim zamanımda mı, yoksa o şehvet düşkününü Litvanyalı zamanında mı... bir türlü öğrenemedim. Uydurmak da istemiyorum.

Çavuş Chopin yanılmamıştı. Olaydan sonra, bir düğün yemeğinde şampanyayı fazla kaçırılmış yatılı okul kızları gibi utanır oldu Sophie. Hüzün dolu bir ağırbaşlılık geldi üstüne. Yepyeni bir dost kazandım. Yeni dostum, her bakışıyla teşekkür etmek, ya da özür dilemek istiyor gibiydi benden. Barakalarda tifüs salgını vardı. Sophie, hastalara bakacağım diye tutturdu. Ne Conrad, ne ben karşı koyabildik; çılgın kız, gözümün önünde ölmek istiyordu anlaşılan; sonunda bıraktım, ne yaparsa yapsın. Aradan bir hafta geçti geçmedi, yatağa düştü; hastalığa yakalandı sandık... Bitkinlik, yılgınlık, her gün yeni belirtiler gösteren sinir hastalıkları gibi, —sürekli kılık değiştirdikçe yeni yorgunluklar yaratan tutku— hem kesin mutsuzluk, hem taşkınlık, ikisi birden... Rahatsızlığı bunlardı. Sabahın erken saatlerinde odasına girme sırası şimdi bana gelmişti. Kratoviçe’de Sophie’yle beni sevgili sanıyorlardı. İhtimal, Sophie’nin hoşuna gidiyordu bu; benim de işime geliyordu doğrusu. Sağlığındaki gelişmeleri, tıpkı bir aile doktoru gibi, ilgi, titizlikle takip ediyordum. Yatağının kenarına oturup kardeşlik taslayışım gülünçtü. Yakınlığımı, yumuşaklığımı Sophie’yi biraz daha incitmek için kasten kullanmış olsaydım, bu kadar başarılıydım, daha fazla değil. Sophie, dizlerini battaniyenin altından karnına çekiyor, ellerini çenesine dayayıp yaş dolu kocaman gözleriyle, hayret içinde sürekli beni seyrediyordu. İlgi, şefkat, saçının usul usul okşanışı... Sophie’nin bu gibi şeylerden hoşlandığı, bunları gönül rahatıyla karşıladığı günler geride kalmıştı artık. Geçen ayların donuk zevklerinden hatırında kalanlar, kendinden kaçma, nereye olursa olsun, alıp başını gitme isteğini uyandırmıştı onda; kendi kendine katlanamaz hale gelen bahtsızların o kaçış isteğini duyuyordu artık.

Ölüm döşeğindeki hastalar gibi, yatağından kalkmaya kalkışıyordu. Ben odadan çıkınca, yatağında çaresizlik

içinde kıvrandığını biliyordum; ama onu yatırdıktan sonra, kırışık yatak örtüsünü sıkı sıkı üstüne örtmeyi unutmuyordum yine de. Aklımsıra pişmanlık duygusunu yatıştırmak için, bu fiziksel oyunların pek önemli şeyler olmadığını söyleyip aldırmaçlık ettiğimde, bu sefer fena halde onurunu kırmış oluyordum; hatta çok daha önemli ve çok daha derin bulduğum o saygıyı, insan bedeninin kendine olan saygısını zedeliyordum. Sophie, benim yeni yeni ortaya çıkan hoşgörümün ışığında, eski kabalıklarımı, aldırmaçlıklarımı, giderek küçümseyişlerimi bile farklı değerlendirir oldu: Öncemini tam kavrayamadığı bir mesele, ya da başaramadığı bir sınav gibi... Ve ben tam onu sevmeye başlarken, o, suyla boğuşmaktan bitkin düşen yüzücüler örneği, sahile iki karış kala boğuluverdi. Sophie'yle sevişseydim, eminim, beni bekleme cesaretini neden daha önce göstermediğini düşünüp hırsından ağlayacaktı. Hoşgörüyle cezalandırılan kadınlar gibi, çekmediği acı kalmadı. Bu çaresizlik, Sophie'nin kendini bana saklamaya hiç de mecbur olmadığını düşündüğü ender uyanıklık anlarında, giderek daha da şiddetleniyordu. Ama gene de... öfke, tiksinti, alay, yumuşama, benim belli belirsiz pişmanlığım, onun yeni yeni hıncı, ne kadar karşıtlık varsa, hepsi, sonunda bizi iki âşık, iki dansçı gibi birbirimize bağlıyordu. Onca arzulanan o bağ, Sophie'yle benim aramda gerçekten vardı. Bu bağın hem bu kadar boğarcasına yakın, hem de bu kadar tutulamaz oluşu... Bunu hissetmek, Sophie'm için işkencelerin en korkuncu olmuştu zannederim.

Bir gece, (bir gece, çünkü, şafak vaktinin uçuk rengini taşıyan sonuncusu hariç, Sophie'yle ilgili bütün anılarım gece anıları...) bir gece diyordum, hava saldırısı vardı. Baktım, Sophie'nin balkonunun karartısına kare biçiminde ışık vurmuş. Bataklık kuşlarını andıran çarpışmalarımızda, o güne kadar, bu çeşit hava saldırılarını pek ender görmüştük. Kratoviçe'ye ölüm, ilk defa böyle gökten yağıyordu. Sophie'nin bile bile tehlikeye kucak açması, sadece kendini değil, aynı zamanda yakınlarını, hepimizi tehlikeye atması akıl alır şey değildi. Odası, şatonun sağ kanadında ikinci kattaydı; baktım, kapısı kapalı, ama kilitlenmemiş. Sophie'yi masanın önünde oturur buldum; tavana asılı büyük gaz lambasının çember biçiminde ışığı altında... Açık balkon camının çerçevesinde, gündüz gibi aydınlık, soğuk bir kış gecesi.... Güz yağmurları yeni bitmişti; Sophie'nin şişen kepenklerini kapatırken, küçüklüğümde, dağ otellerinde, fırtına geceleri, aceleyle sıkı sıkı örtülen kapılar, pencereler geldi aklıma. Sophie, dudak bükmüş, üzgün üzgün beni seyrediyordu. Aradan bir hayli zaman geçtikten sonra, "Eric, ölsem çok üzülür müsünüz?" dedi.

Orospuyu oynamaya başladıktan beri kendine pek yakıştırır olduğu, sesindeki o boğuk, yumuşak tını sinirime dokunuyordu. Tam bu sırada patlayan bir bomba sayesinde cevap vermekten kurtuldum. Doğudan, gölün oradan gelmişti ses. İyi, fırtına uzaklaşıyor dedim, içimden. Ertesi gün, obüsün göl kıyısına düştüğünü öğrendim.

Sonradan, daha birkaç gün, ölü balıkların beyaz karınları, paramparça olmuş bir sandalın enkazı ve adeta kökünden sökülmüş sazlar yüzdü suda.

Sophie, başına geleni anlamaya çalışan birinin sesindeki tınıyla, "Evet..." dedikten sonra, bıraktığı yerden devam etti: "Korkuyorum; şöyle bir düşündüğümde, tuhaf geliyor. Çünkü, öyle ya da böyle, benim için pek fark etmiyor Eric, ne dersiniz?"

"Siz rahatınızı bozmayın Sophie," dedim hırçınlaşarak. "Fakat biliyorsunuz, o zavallı ihtiyar kızın odası sizin için iki adım. Conrad'a gelince..."

"Ahl! Conrad..." dedi. Sesinde, sonsuz bir bıkkınlık, halsizlik sezdim. Koltuğunu bırakmayı gözü kesmeyen kötürümler gibi doğrularak ayağa kalktı.

Sesinde, kardeşinin yazgısına karşı öylesine belirgin bir kayıtsızlık seziliyordu ki, Conrad'dan nefret etmeye mi başladı acaba, dedim içimden. Ama, giderek hiçbir şeyin önemi kalmayan o afallama, aptallaşma noktasına varmıştı Sophie. Yakınlarının güvenliğini düşünmekten vazgeçmesi ile, Lenin'i yüceltmeyi bir kenara bırakması aynı ana rastlamıştı.

"Sık sık," dedi yanıma yaklaşmış, "düşünüyorum da, korkmamak kötü şey. Ama mutlu olsaydım..." Beni hep duygulandırmış olan sesi, viyolonselilerin baslarını andıran tınısına yeniden kavuşmuştu; "ölüme aldırılmazdım gibi geliyor. Beş dakika bile sürse, mutluluk Tanrı'nın son bağışı olurdu bana. Siz mutlu musunuz Eric?"

Ağızından çıkanın düpedüz yalan olduğunun farkına varmakla birlikte, istemeyerek.

"Evet, mutluyum," demiş bulundum.

Henüz liseli bir kız olduğu zamanları hatırlatan muzip edasıyla,

"Pek öyle görünmüyorsunuz da..." dedi. "Ölüme aldırılmayışınız mutlu oluşunuzdan demek, öyle mi?"

Yünlü gecelik entarisinin üstüne doladığı, tığla onarılmış siyah şalla, geceyarısı zille uyandırılan uykulu küçük

hizmetçi kızları andırıyordu. Kepenkleri gidip niçin tekrardan açtım; o budalalığı, densizliği neden yaptım, bilmiyorum; hiçbir zaman çözemeyeceğim bunu herhalde. Conrad'ı çok üzmüş olan ağaç kıyımı sonucu, şatonun eski manzarası yerle bir olmuştu. Arazi, her gece, düzensiz aralıklarla amaçsız silah seslerinin yankılandığı ırmağa kadar, bütün çıplaklığıyla ortadaydı artık. Düşman uçağı, yeşile çalan gökte, hâlâ dört dönüyordu. Sessizlik, o korkunç motor uğultusuyla doluydu. Uzay, dev bir arının can havliyle vızıldadığı bir odayı andırıyordu. Mehtaplı gecelerin âşıkları gibi, Sophie'yi kolundan tutup balkona çıkardım. Aşağıya, lamba ışığının kar üstünde ağır ağır yalpalayan geniş aksine baktık. Fazla rüzgâr yoktu galiba; akis pek belli belirsiz kımıldıyordu. Sanki kulağımı Sophie'nin göğsüne dayamış, kalbini dinliyordum. Aşırı yorgun kalbi duraksıyor, sonra, adeta cesaretin kendi öz ritmiyle, yeniden hızla çarpmaya başlıyordu. Ve hatırladığım kadarıyla, o anki tek düşüncem, "Ölünecekse, o gece, ben, Sophie'nin yanında ölmeyi seçiyorum,"du.

Yanıbaşımızda birden büyük bir patlama oldu. Bu sefer, bulunduğumuz yerden bir taş atımlık öteye, ahırın oluklu sacdan damına düşmüştü bomba. O gece, atlarımızdan ikisi, bizim yerimize can verdi. Patlama sonrasının akıl almaz sessizliğinde, hâlâ, ara sıra, yıkılan tuğla duvarların gürültüsü, can çekişen atların korkunç kişnemesi duyuluyordu. Balkon camı paramparçaydı. Odaya girerken cam kırıkları üstünden yürüdük. Lambayı söndürdüm; seviştikten sonra yakılır ya, öyle...

Ben önde, Sophie arkada koridora çıktık. Praskovi Teyze'nin ikonalarından birinin önünde, dışardan gözükmeyen zararsız bir gece kandili yanıyordu. Sophie, hızlı hızlı solumaya başlamıştı. Yüzündeki ışıltılı beyazlık beni anladığını gösteriyordu. Onunla çok daha trajik anlar yaşadım, ama hiçbiri o anki kadar bağlayıcı olmadı, ne de karşılıklı söz veren insanların sahiciliğine o kadar yakın. Sophie'nin hayatımdaki dönüm noktası o ana rastladı ga-

liba. Bir iki dakika kadar önce abandığımız balkon parmaklığından pas bulaşan kollarını iki yana açarak, sanki tam da o an yaralanmışçasına göğsüme atıldı.

On haftadır tasarladığı halde bir türlü cesaret edemediği bu hareketi kabul ettim işin tuhafı. Sophie öleli yıllar oldu; ben de mucizelere inanmıyorum artık: Sert telli saçıyla dudaklarını iyi ki öpmüşüm. O, fethedildiği halde tam anlamıyla ele geçirilememiş geniş ülkeler gibi benim için. Ama o gece, dudaklarındaki ıslaklığın ılık derecesi, canlı teninin kokusu hâlâ hatırımda. Sophie'yi yüreğim ve duyularımın olanca yalınlığıyla sevebilmiş olsaydım, dirilmişlerin masumiyetine kavuştuğumuz o kucaklaşma anında severdim; sıkı sıkı sarılmıştı bana; bütün bedeniyle titriyordu. Orospu olsun, rasgele düşüp kalktıklarım olsun, bu kadar kahredici ve tatlı bir sokulganlığa o ana kadar hiçbir kadında rastlamamıştım. Hazdan gevşeyip kasılan bedeni, az önce ölmüş olsaydım, toprak nasıl abanacaksa öyle abanıyordu gizemli ağırlığıyla kollarıma. Duyduğum haz, ne zaman, hangi an korkuya dönüştü, bilmiyorum; birden, annemin, bir zamanlar, Scheveninge kumsalında avucuma sıkıştırmaya çalıştığı o deniz yıldızı aklıma geldi; kumsaldakileri şaşkına çeviren şiddetli bir titreme nöbeti geçirmiştim o gün. Sophie'nin mutluluğun savunmasız bıraktığı bedeninden ansızın sıyrıldım; zavallı bedenine hainlik gibi gelmiş olacak hoyratlığımla, ansızın ittim onu. Gözlerini açtı; (gözleri kapalıydı) yüzümde, hınç ya da korkudan daha dayanılmaz anlamlar yakaladığından olacak, geriye doğru sendeledi ve tokat yiyen çocuklar gibi, ansızın alnına dayadığı koluna gömdü başını. O gün, karşımda son ağlayışı oldu.

Her şey sona ermeden, bunun gibi tanıksız iki görüşmemiz daha var. Fakat o akşamdan itibaren, ikimizden biri ölmüş gibi gelişti her şey; ölen, ya onun gözünde ben, ya da o, varlığının beni seve seve, bana güven duymaktan başka çaresi kalmayan bölümünde oydu.

Aşkın tekdüze evrelerini Beethoven kuartetlerinin o bitip tükenmek bilmeyen, benzersiz sayıklamalarına benzetirim. Noel öncesinin o kasvetli haftalarında, (Praskovi Teyze, şaşmayan perhiz günlerinde, kilise takvimini unutmamamız için elinden geleni yapıyordu) hayat, her zamanki dert, sıkıntı ve bela payıyla sürdürdü akışını. Bir iki çok yakın arkadaşımın ölüm haberini aldım; içlerinden gözümün önünde ölenler oldu. Conrad hafif yaralandı. Bu arada, üst üste ele geçirilen köyden geriye, kar altında çürüyen birkaç duvar parçasından başka bir şey kalmamıştı. Sophie'ye gelince... Sakin, kararlı, nazik ve inatçıydı artık. Von Writz'in, alayından hayatta kalanları bize yollamasıyla, kışlık karargâhın Volkmar tarafından şatoya taşınması, o döneme rastlar. Franz von Alland'ın ölümünden beri, günden güne fire vermeye başlamış olan çoğunluğu Alman, akıncı birliğimiz, Beyaz Rus ve Baltıklı unsurlarla takviye edildi.

Kış aylarını geçirdiğimiz Riga'da, on beş yaşındayken, bu Volkmar'la, haftada üç kere, birlikte aynı matematik öğretmenine gönderilmiştik; o zaman bu zamandır nefret ederdim kendisinden. Bir karikatür aslına ne kadar benzerse, Volkmar da bana o kadar benzerdi: Dürüst, kuru, hırslı ve çıkarıcıydı. Bütün budalalıklarına rağmen başarmak için doğmuş adamlar vardır: Yeniliklere işlerine geldiği sürece önem veren; hesaplarını, hayatın değişmeyen öğeleri üzerine oturtan adamlar... Volkmar, bunlardandı. Savaş ol-

masaydı, Sophie de olmazdı Volkmar için. Bunu fırsat bildi Volkmar. Kışlardaki yalnız kadınların, tıpkı operet ya da tragedya kahramanları gibi, erkeklerden büyük itibar gördükleri malum. Sophie'yle beni sevgili sanmışlardı; tamamen yanlıştı bu. Arada on beş gün geçti geçmedi, bu sefer, Volkmar'la Sophie'ye nişanlı demeye başladılar. Sophie'nin yarı uyurgezer bir halde oğlanlarla dolaşmasına katlanırken, iyi kötü, ara sıra oyalanmış, unutmuş oluyor hiç olmazsa demiştim. Fakat Volkmar'la ilişkisi beni üzdü. Üzüntümün nedeni, Sophie'nin bu ilişkiden bana söz etmemiş olmasıydı. Aslında bir şey sakladığı da yoktu: Hayatını denetleme hakkımı elimden almakla yetiniyordu; o kadar. Onun karşısında, eskiye, anlaşmamızın başına oranla daha az suçluluk duyuyordum herhalde; gelgelelim, insan hep zamansız cezalandırılır.

Fakat Sophie cömert davranıyordu, —benden eski şefkat dolu saygısını esirgemeyecek kadar— hele, beni yargılamaya başladıktan beri... Anlaşılan, bu aşkın başlangıcında nasıl aldandıysam, sonunda da öyle aldanıyordum. Zaman oluyor, Sophie'nin beni son nefesini verinceye kadar sevdiğini düşünüyorum. Fakat gururumu bu kadar ön plana çıkararak böyle düşüncelere pek güvenim yok. Sophie, yapı itibariyle, her çeşit aşk nekahatinin üstesinden gelecek sağlamlıktaydı. Bazen onu Volkmar'la evlenmiş hayâl ediyorum; kırk yaş tombulluğunu pembe korsesiyle gizlemeye çalışan, çoluklu çocuklu bir ev kadını olmuş... Bu hayâli geçersiz kılan tek şey, Sophie'nin ölmek için aramızdaki aşkın dekorlarını, ışığını, havasını seçmiş olması. Bu açıdan bakıldığında, o günlerin deyimiyle, kendimi, “savaşı kazanmış” sayıyorum. Bunu söylemek pek hoşuma gitmiyor ama, benim çıkarsamalarım, Volkmar'ın hesaplarından daha isabetli oldu diyeceğim. Bir de tabii, Sophie'yle benim aramda yaradılış benzerliği vardı. Fakat o Noel haftasında bütün kozlar Volkmar'da toplanmıştı.

Sophie'nin odada yalnız olmadığını gözlerimle görüp üzülmek için, geceleri, onun kapısını tıklatma alışkanlığım-

dan vazgeçmemiştim. Eskiden, bir ay kadar önce, bu durumlarda Sophie, ister o tahrik edici kahkahalarıyla gülüyor, ister gözyaşı döküyor olsun, aldırılmazdım, içime su serpilirdi. Ama şimdi, bir de kapıyı açıyorlardı: Odanın görünümündeki soğuk derli topluluk, eskinin oraya buraya fırlatılmış iç çamaşır, içki şişeli dağınıklığıyla taban tabana zıttı. Volkmar, sanki mecburmuş gibi, sigara tabakasını armağan ediyordu bana. En tahammül edemediğim şey, esirgenmektir. Fısıldaşmalarla anlamsız öpüşmelere ben odadan çıkınca devam edileceğini bildiğimden çekip gidiyordum yanlarından. Benden konuşuyorlardı zaten. Hiç şüphem yoktu bundan. Volkmar'la birbirimize öylesine derin bir hınç besliyorduk ki, arada sırada kendi kendime soruyorum, acaba, bütün Kratoviçe bizi birlikte sandığı için mi Sophie'ye göz koydu diye. Ama bu aptalın Sophie'yi sevmiş olduğunu kabul etmekte benim bu kadar zorlandığıma bakılırsa, anlaşılan Sophie'ye sandığımdan daha fazla tutkunmuşum.

O savaş zamanının Noel gecesi... Hiç o kadar neşeli Noel gecesi görmedim Kratoviçe'de. Sophie'yle Conrad'ın anlamsız Noel hazırlıklarından bıkmış, yazılacak bir raporum olduğunu bahane ederek gizlice odama çekilmiştim. Geceyarısına doğru, merak, açlık, yükselen kahkahalar ve en sevdiğim taş plağın azıcık cızırtılı çıkan sesi, ister istemez, aşağıya, salona inmeme neden oldu. Evin farklı odalarından toplanmış iki düzine kadar lamba ve ortada yakılmış ateş etrafında dans ediliyordu. Her zaman olduğu gibi, bu sefer de başkalarının neşesine katılamıyordum; gözüm kaldığı için değil, öyle istediğim için; bu yüzden az acı çekmiyordum üstelik. İslı jambon, elma ve viskiden oluşan büfe, o ağır altın varaklı konsollardan birinin üstüne kurulmuştu. Sophie, ekmeği kendi elleriyle pişirmişti.

Doktor Rugen'in dev cüssesi yüzünden, odanın ancak yarısını görebildim. Bir zamanlar Prens Pierre'e ait bir hara olan hastanesine yetişmek için her zamanki gibi acele ettiğinden, iriyarı adam, kucağında tabak, payına düşeni ale-

lacele gövdeye indiriyordu. Volkmar yerinc bu Rugen'e kı-
rıtılmış olsaydı Sophie'yi affedebilirdim. Salon oyunlarına
olan düşkünlüğünü hep tek başına tatmin etmek durumun-
da kalan Chopin, kırık bir şişenin boğazına kibrit çöpleri-
le anıt dikmeye uğraşıyordu. Conrad, jambonu ince dile-
yim derken, her zamanki beceriksizliğiyle parmağını kes-
mişti. Mendilini işaret parmağına doladıktan sonra, bu pan-
sumanlı parmağın gölgesiyle, iki elini kullanarak duvara
yansıtığı şekillere çeşni katmaya başladı. Conrad solgun-
du; henüz kapanmamış olan yarası, yürürken topallaması-
na neden oluyordu. İkide bir, gramofonu kurmak için el
kol hareketlerine ara veriyordu.

La Paloma bitince, yerini, genizden çıkan, (artık hatırlamıyorum hangileri...) birtakım yeni şarkılar aldı. Sop-
hie, her dansta kavalye değiştiriyordu. En iyi beccrdiği şey
dans etmektir gene. Alev gibi fırdönüyor, çiçek gibi bükü-
lüyor, kuğular gibi süzülüyordu. 1914 modası mavi tül-
den gece elbisesini giymişti; sahip olduğu tek balo elbisesiydi
bu; bildiğim kadarıyla iki defa ya giydi ya giymedi zaten.
Hem yeni hem de modası geçmiş olan bu balo elbisesi, da-
ha dün erkek arkadaş muamelesi gören Sophie'yi roman-
lardaki kadın kahramanlara dönüştürmüştü o gece. Salo-
nun aynalarında, göze görünmeleriyle gözden yitmeleri
bir olan bir sürü mavi tuvaletli kız vardı... Mavi tuvaletli
bu kızlar gecenin tek kadın davetlileriydi, dolayısıyla oğ-
lanlar, aralarında çift oluşturmak zorunda kalıyorlardı. O
sabah, bacağındaki yaraya rağmen, Conrad, bir demet ök-
seotu koparmak için, meşe ağacının tepesine tırmanmaya
kalkışmıştı. Bu yaramaz oğlan çocuk temkinsizliği, haya-
tında sadece iki kere kavga ettiğim dostumla, o gün, ilk
defa aramın açılmasına neden oldu. Ökseotu koparma fik-
ri Volkmar'dan çıkmıştı. Çocukluğumuzun Noellerinden
bu yana o güne kadar yakıldığını hiç görmediğimiz o ka-
ranlık avizeye asılan bu ökseotu demeti, oğlanların Sop-
hie'yi öpmeleri için bahaneydi aslında. Delikanlılar, gerek
neşeli, gerek yeterince alçakgönüllü, gerek şakacı ya da

şefkatli pozlar takınan Sophie'nin önünde sıraya girerek, gelip tek tek dudaklarından öpüyorlardı.

Ben salona girdiğimde, sıra Volkmar'a gelmişti. Bir aşk öpücüğünden oldukça farklı olduğu gözümünden kaçmayan, fakat aralarında, kesin uyuşma, güven ve anlaşma bulunduğu işaret eden bir edayla dudak dudağa verdiler. Conrad'ın, "Eric, nerede kaldın. Herkes burada. Bir sen eksiksin." yollu karşılayışını duyan Sophie, başını bana doğru çevirmek zorunda kaldı. Bütün ışıklardan uzakta, müzik salonuna yakın bir yerde, kapı sövesinde duruyordum o an. Sophie miyoptu; miyopluğuna rağmen tanıdı beni; çünkü baktım, gözlerini kısıyor. Beni görünce, Kızılların Beyaz Rus esirlerin etine çaktıkları nefret ettiğimiz o apoletlere yapışarak kendine çekti Volkmar'ı. Bu ikinci kucaklaşma, meydan okuyan bir öpücükle uzun bir süre devam etti. Partneri, hem yumuşak hem de şefkatli yüz ifadesiyle Sophie'nin üzerine eğilmişti. Eğer bu ifade aşkın ifadesiyse, kadınların bizi bırakıp gitmiyor olmaları çılgınlık; ve eğer bu böyleyse, benim kadınlara karşı güvensizliğim sebepsiz değil. Mavi elbisesinin açıkta bıraktığı omuzları ve maşayla kıvrıyım derken yaktığı arkaya taranmış kısa saçıyla, Sophie, bu hödük herife, dünyanın en davetkâr, en sahte dudağını uzatıyordu. Dudağın bu kadar davetkâr ve sahtesi, şimdiye kadar, kameraya şaşı bakışlar fırlatan onca sinema oyuncusundan hiçbirine nasip olmamıştır sanırım. Bu kadarı fazlaydı; kolundan yakaladığım gibi bir tokat attım Sophie'nin suratına. T●kadın verdiği sarsıntı ya da şaşkınlık öyle büyük oldu ki, geriye doğru sendelemeye başladı, sonra, kendi etrafında bir çember çizer gibi döndü ve ayağını bir iskemleye çarparak yere yuvarlandı. Burnundan kan gelmesi, sahnenin gülünçlüğünü bir kat daha artırmıştı.

Çok şaşırdığından olacak, Volkmar'ın bana sille tokat girişmesi zaman aldı. Ardından, Rugen bizi ayırmak için araya girdi. Hatırladığım kadarıyla, beni zorla Voltaire bir koltuğa ●turttu Rugen. Ama şenliğin bir boks numarasıyla bitmesine ramak kalmadığı söylenemez. Gürültü patırtı

arasından, kendisinden özür dilememi isteyen Volkmar'ın çatlak sesi duyuluyordu. Sarhoş olduğumuzu sandılar; olay kapandı. Ayrıca sabah, tehlikeli bir görev için yola çıkacaktık. İnsan, silah arkadaşıyla Noel gecesi kavga etmezdi; hele sebep istenmeyen bir kadınsa... Volkmar'la tokalaştırıldık. Aslında, yalnızca kendime sövüp saymıştım ben.

Sophie'ye gelince... görkemli tül hışırtılarıyla gözden kayboldu. Onu kavalyesinin kollarından çekeyim derken, boynundaki bir dizi incinin klipsini koparmıştım. Bu inci-yi, vaftiz gününde büyükannesi Galitzine vermişti Sophie'ye. Anlamsız oyuncak yerdeydi. İnciyi yerden kapıp usulca cebime attım. Sonradan Sophie'ye geri verme fırsatı olmadı. Parasız günlerimde satmayı düşündüm, fakat sararmıştı; hangi kuyumcunun işine yarardı ki... İnci hâlâ bende; daha doğrusu bendeydi; bu yıl, İspanya'da çaldır-dığım küçük bavulun dibinde duruyordu. Böyle atamadığımız eşyalar vardır. Neden bilinmez.

O gece pencereden dolaba, dolaptan pencereye gidip gelişimdeki dakiklik, Praskovi Teyze'ninkini aratmadı. Ayaklarım çıplaktı; ayak seslerimin, kapalı perdesinin ardında uykuya dalmış olan Conrad'ı uyandırmayacağı kesindi. Karanlıkta, ayakkabılarımla ceketimi bulmaya çalışarak tam on kere Sophie'nin yanına gitmeye karar verdim. Bu defa onu odasında yalnız bulacağımdan emindim. Tam olgunlaşmamış zekâlarda görülen o gülünç dürüstlük güdüsüyle hareket ettiğimden olacak, bu kadını sevip sevmediğim sorusuna bir türlü cevap veremiyordum. Üstelik bu tutku, hoyratlığa en uzak olanlarımızın bile aşktan saydıkları kanıtlardan yoksundu şimdiye kadar ve Allah bilir bu yüzden ben kendi bocalayışım dolayısıyla Sophie'ye kin beslemiştim. Ama herkese teslim edilen bu kızın en büyük talihsizliği, kendisine ömür boyu süren ilişkiler dışında söz vermenin mümkün olmayışıydı. Her şeyin altüst olduğu bir dönemde, bu kadın en azından insanın üzerine uzanabileceği, ya da bir şeyler kurabileceği toprak gibi sağlam diyordum içimden. Sophie'yle, deniz kazasından

kurtulmuş iki kazazede gibi, yapayalnız hayata yeniden başlamak keyifli olurdu diye düşünüyordum. O güne kadar kendimi sürekli zora koşarak yaşamıştım. Tutumum giderek savunulamaz hale gelecekti; Conrad yaşlanacaktı, ben de yaşlanacaktım. Gün gelecek, savaş her şeyi halleden bir özür olmaktan çıkacaktı.

Çıkardan bütünüyle arınmış olduğu ileri sürülemeyecek boyun eğişim, aynalı dolabın önünde bütünüyle iğrenç denemeyecek karşı çıkışıma bırakıyordu yerini. Lafta kalan bir soğukkanlılıkla, gelecekte bu kadınla ne yapacağımı soruyordum kendime. Öte yandan, Conrad'ı kayınbiraderim olarak görmeye hiç de hazırlıklı değildim. İnsan, tanrılar kadar genç ve henüz yirmi yaşındaki bir arkadaşını, bu arkadaşın kız kardeşini (adeta kendine rağmen) baştan çıkarmak için terk etmez. Ardından, odada bir aşağı bir yukarı yürüyüşüm, sanki beni bir saat sarkacının öbür ucuna fırlatıyormuş gibi, bir an için kişisel meselelerine hiç aldırmayan başka biri haline geliyordum... Irkının benden önce de kadın aramış olan adamlarına tıpatıp benzeyen biri... Benden daha kolay biri olan bu delikanlı, ak göğüslerin hayaliyle coşuyordu.

Güneşin doğuşuna az kala —o karanlık günlerde güneş ne kadar doğuyorsa...— kadın giysilerinin koridorların rüzgârında titrerken çıkardığı o tatlı hortlaksı hışırtı duyulmuştu, sonra, sahibi tarafından içeri alınmayı bekleyen şirin bir evcil hayvanın kapıyı tırmalayışı gibi bir tıkırtı, ardından kaderini sonuna kadar koşmuş bir kadının dinmeyen solukları... Sophie, ağzını meşe kapı sövesine dayayıp alçak sesle konuşmaya başlamıştı. Fransızca, Rusça dahil anadili gibi konuştuğu dört beş dille, Sophie, her ülkenin en çok kullanılan o kanıksanmış fakat aynı oranda temiz sözcüklerine çeşni katardı:

“Eric, tek dostum, yalvarırım beni affedin.”

“Sophie, şu an yol hazırlığındayım. Yarın gidiş saatinde mutfağa gelin. Sizinle konuşmam gereken şeyler var... Özür dilerim.”

“Eric, asıl ben özür dilerim...”

Konuşmaları kelimesi kelimesine hatırladıklarını ileri sürenlerin hep yalancı ya da mitoman olduklarını düşünmüşümdür. Benim aklımda bir iki kelimededen, kurtların kemirdiği belgelere benzeyen boşluklarla dolu bir metinden başka bir şey kalmıyor... Mesela kendi sözlerim... ağızımdan çıktıktan sonra şu anda bile duymuyorum onları. Başkalarının söylediklerine gelince... Adeta dudaklarıma değen bir ağzın kıpırtılarından başka bir şey hatırlamıyorum. Üst tarafı, gelişigüzel, sahte yakıştırmalardan ileri gitmiyor. Bu dediklerim, burada hatırlamaya çalıştığım öbür konuşmalar için de geçerli. O gece aramızda geçen o zavallı yavanlıkları üç aşağı beş yukarı yanlışsız olarak hatırlıyorsam, nedeni, bunların Sophie'nin bana söylediği son tatlı sözler oluşu...

Tabii anahtarı kilidin içinde yavaşça döndürmekten vazgeçmek zorunda kaldım. İnsan bocaladığını ya da son kararını verdiğini sanır; gelgelelim, gizli hesaplar, en nihayet karar kılınan o küçük kaçamalarda belli ederler kendilerini. Alçaklık ya da cesaretim Sophie'yi benden açıklama dinlemeye zorlayacak kadar güçlü değildi. O geceki tutumunda, kız kardeşinin önüne gelenle sıkı fıkı oluşuna bir tepkiden başka bir şey görmemişti Conrad. Dört ay süreyle, her gün, Sophie konusunda kendisine göz göre göre yalan söylediğimi ona itiraf etmeye nasıl katlanabiliyordum, bilmiyorum; hâlâ çözebilmiş değilim bunu.

Hasta ayağı çarşafa sürtündükçe, dostum, istemsiz iniltiyle, uykusunda sağa sola dönmeye başlıyordu. Gidip yatağıma uzandım. Ellerimi ensemin altına alıp sabahki akından başka bir şey düşünmemeye çalıştım. Eğer Sophie'ye o gece sahip olsaydım, herkesin gözü önünde, sadece bana ait bir nesneymişçesine damgaladığımı bu kadınla büyük bir açlık duyarak sevişirdim sanıyorum. Bu takdirde, Sophie en sonunda mutluluğu tatmış, çok geçmeden bizi birbirimizden sonsuza kadar ayıracak saldırılar karşısında da, iyi kötü kabuk bağlamış olacaktı: Bu durumda ayrılma kararını veren, ister istemez ben olacaktım tabii. Düş

kırıklığı ve sayıklamalarla geçecek birkaç haftalık bir süreden sonraysa, hem ümit kırıcı hem de vazgeçilmez bulduğum o düşkünlük gelip yeniden kısıvrak yakalayacaktı beni. Ve kim ne düşünürse düşünsün, bu, oğlanlardan çok yalnızlığa olan düşkünlüğümdür. Kadınlar yalnızlığı yaşamazlar. Niyetleri içine bir bahçe yapmaktan öteye her ne kadar gitmese de yerle bir ederler yalnızlığı. Hem, benliğim, en amansız kişisel yanıyla eninde sonunda baskın çıkacak, tıpkı başkentten fazla uzak bir taşra şehrini gözden çıkararak devlet adamları gibi, Sophie'yi ister istemez bırakmak durumunda kalacaktım. O zaman Sophie ister istemez yeniden Volkmar'a dönecek, aksi takdirde sokağa düşecekti.

Gezgin satıcıyla hizmetçi kız âşıkdaşlığını andıran bu çeşit kırıcılık ve yalan taklalarından daha temiz şeyler vardır. Bugün bakıyorum da, talihsizlik meseleleri hiç de o kadar kötü halletmemiş. Oysa, hayatımın başlıca fırsatlarından birini kaçırdığım en az bunun kadar doğru. Bir de içgüdülerimiz bize rağmen karşı koyduğu fırsatlar var tabii.

Sabahın yedisine doğru mutfağa indim. Volkmar vakitinden önce hazırlanmış beni bekliyordu. Sophie, kahveyi yeniden ısıtmış, içinde, önceki gecenin büfe artıklarından başka bir şey olmayan yolluk çıkınları hazırlamıştı; bu çeşit asker karısı inceliklerinde üstüne yoktu. Sophie, avludan uğurladı bizi; bir kasım akşamı Texas'ı gömmüş olduğum yerin hemen yanından. Bir an olsun yalnız kalamadık onla. Döner dönmez ona bağlanmaya hazırdım. Buna rağmen, teklifimi belki de ölüm kadar kısa sürecek bir zaman için erteliyor olmak, sanılacağı kadar fazla üzmedi beni.

Geceki olayları üçümüz de unutmuş görünüyorduk: Görünürde kalan bu kabuk bağlayış, savaşın sürekli dağıldığı hayatımızın başlıca özelliği idi. Volkmar'la Sophie'nin elini öptük. Bu el, uzaktan, Volkmar'ın kendine, benim kendime yorduğum işaretlerine uzunca bir zaman devam etti. Adamlarımız, barakaların yanında, ortadaki közlerin etrafına çömelmiş bizi bekliyorlardı. Kar vardı; bu, yol yorgunluğunu bir kat daha artıracaktı herhalde; fa-

kat sayesinde baskınlardan kurtulmamız da mümkündü. Gececeğimiz köprüler bombalanmıştı; fakat buz tutmuş nehir henüz güvenliydi. Hedefimiz, Broussarof'un bizimkinden çok daha tehlikeli bir durumda köşeye sıkışmış olduğu Munau'ya varmak, Broussarof'un güçlerini geri çekip bize katılması halinde de, kendisine yardım etmektir.

Munau'yla aramızdaki telefon bağlantısı birkaç günden beri kesikti; ya fırtınanın ya da düşmanın işiydi bu, bilmiyorduk. Aslında köy Kızıllara Noel gecesi teslim olmuştu. Broussarof birliklerinin acınacak durumdaki sağ kalan bölümü Gourna'da konaklamaktaydı. Broussarof'un kendisi de yaralanmıştı. Bir hafta sonra öldü zaten. Aramızda başka yüksek rütbeli subay olmadığından, geri çekilme manevrasının sorumluluğunu üstlenmek bana düştü. Savaş gereç ve tutuklularını yeniden ele geçirmek ümidiyle, Munau'yu hedef alan bir karşı saldırı düzenlemeyi denedim; ancak, bizi biraz daha fazla zayıf düşürmekten başka bir işe yaramadı bu. Broussarof, şuuru yerinde olduğu zamanlarda stratejik önemini fazla abarttığı Munau'dan ayrılmak istemiyordu. 1914 Prusya saldırısının bu sözde kahramanını beceriksizin biri olarak nitelmişimdir hep.

İçimizden birinin Rugen'i almak üzere Kratoviçe'ye gitmesi, bu arada Von Writz'e durum hakkında ayrıntılı bir, —hayır, biri Broussarof'un olmak üzere iki rapor götürmeyi üstlenmesi kaçınılmaz olmaya başlıyordu. Bu görev için Volkmar'ı seçtiysem, gerek başkomutanla başa çıkmak, gerek Paul'ü bize katılmaya ikna etmek için esnekliğe ihtiyaç olduğu ve bu esnekliği tek Volkmar'ın gösterebileceği için... Çünkü... —size söylemedim galiba— Paul'ün bir özelliği de imparatorluk Rusyası subaylarına kin besliyor olmasıydı ki, bu, Beyaz Rus göçmenlere olsun, Bolşeviklere olsun önüne geçilemeyen bir düşmanlık duyuları, bizim saflarımızda bile şaşkıncı bir şeydi. Öte yandan, —meslek namusunun tuhaf bir biçimde çarpıtılışından olacak— Paul'ün yaralılara gösterdiği fedakârlık,

cankurtaranının dört duvarını aşmıyordu pek. Broussarof'un Gourna'da can çekişiyor oluşu, son ameliyat ettiği hastadan daha fazla ilgilendiriyor olmasa gerekti Paul'ü.

Açık konuşayım: Boyumdan büyük kalleşliklerle suçlanmak niyetinde değilim. Volkmar'a o tehlikeli görevi verirken, —söz gülünç kaçacak ama— bir rakibi bertaraf etmeye çalışmıyordum. Gitmek kalmaktan daha tehlikeli değildi. Volkmar'ın kendisini ek bir tehlikeye maruz bıraktığımı düşünerek bana kin beslemiş olabileceğine pek ihtimal vermiyorum. Kimbilir, benden bunu bekliyordu belki de. Gerekseydi, o da benim gibi davranırdı herhalde. Öbür çözüm, Kratoviçe'ye benim gitmeme dayanıyordu. Bu, şimdiden sayıklamaya başlamış Broussarof'un bundan böyle umursanmadığı Gourna'da komutayı Volkmar'a bırakmak demektir. Volkmar, kendisine ikinci rolü verdiğim için, ilk anda, bana içerledi; fakat olayların bundan sonraki akışı düşünülecek olursa, en ağır sorumluluğu üstlendiğim için, sonradan bana minnettar kalmış olmalı. Volkmar'ı Kratoviçe'ye, Sophie'nin yanına, beni alaşağı etmesi için yollamış olabileceğime, böylelikle ona son bir şans tanıdığıma gelince... Hayır, gerçek bu da değil. İnsanın neden sonra aklına gelen kurnazlıklar bunlar. Aslında birbirimize karşı güvensizlik duymamız doğaldı belki ama, ben Volkmar'a karşı böyle bir şey duymuyordum. Birlikte geçirdiğimiz o birkaç gün süresince, kendisinden beklenenin tersine, hiç de o kadar kötü davranmadı Volkmar. Önsözüm, başka konularda olduğu gibi bu konuda da zayıftı. Volkmar'ın arkadaşlık biçimi, —açıkça söylemek gerekirse— bir ikiyüzlülük maskesi değil de, Tanrı vergisiymiş gibi üniformayla giyilip çıkarılan bir çeşit incelikti.

Şunu da belirtiyim: Volkmar, sadece kendi çıkarını kollamasıyla açıklayamadığım, çok eskiye dayanan bir hınç besliyordu bana. Onun gözünde, bir hır çıkarıcı, ihtimal, örümcek kadar iğrenç bir mahluktum. Volkmar, Sophie'yi bana karşı uyardı kendine vazife edinmişti sanıyorum. Elindeki kozu daha önce oynamadığı için ona minnettar kal-

mam gerekiyor herhalde. Onu Sophie'yle karşı karşıya getirmekle, kendimi tehlikeye attığımın gayet iyi farkındaydım; (Sophie'nin benim için her şeyden önemli olduğu farz edildiğinde, evet...) ne var ki, bu çeşit düşüncelerin zamanı değildi; öyle ya da böyle, gururum bunlara kafa yormamı engelliyordu zaten. Beni von Writz'e kötölemiş olabileceğine gelince... Eminim yapmamıştır. Volkmar namuslu adamdı; herkes gibi, bir noktaya kadar...

Aradan birkaç gün geçtikten sonra, arkasında zırlı kamyonlar ve bir cankurtaranla Rugen teşrif etti. Gournadaki konaklamamız daha fazla süremeyeceğinden, Broussarof'u zorla götürme görevini ben üstlendim. Broussarof, tahmin ettiğimiz gibi yolda öldü; böylece, dirisiyle olduğu kadar ölüsüyle de rahatsız edebileceğini fazlasıyla kanıtlamış oluyordu. Nehrin yukarısında saldırıya uğradık. Kratoviçe'ye döndüğümde üç beş askerden başka kimse kalmamıştı yanımda. Küçük çaptaki bu geri çekilme manevrasında yaptığım hatalar, birkaç ay sonra, Polonya sınırında, manevralarda işime yaradı. Gournada ölen askerlerden her biri, sonradan düzinelerce hayat kurtarttı bana. Ama ne önemi var: Yenik düşen her zaman hatalıdır; üzerime yağdırılan bütün lanetleri, —beyni sulanmış bir hastanın emirlerini dinlememiş olmak dışında bütün lanetleri hak ediyordum. En çok Paul'ün ölümü yıkmıştı beni: Başka arkadaşım yoktu. Bu son kesinlemenin şimdiye kadar söylediklerime ters düştüğünün farkındayım: Ama azıcık düşünürsek, bu karşıtlıkları birbirine bağlamak sanıldığı kadar güç değil.

Dönüşümü izleyen geceyi, barakalarda, döküntülü tifüs tehlikesini bir kat daha artıran o bit dolu döşeklerden birinin üstünde geçirdim ve hatırladığım kadarıyla bir ölüm kadar derin uyudum. Sophie konusunda kararım değişmemişti; onu düşünecek pek zamanım olmuyordu zaten; fakat, düşmeyi kabullendiğim tuzaga, bir an önce ve bir kere daha atlamak niyetinde değildim. O gece, iğrenç, gereksiz, bunaltıcı ve karaydı her şey.

Ertesi gün, —rüzgârın batıdan savurduğu, karların eridiği pis bir sabah— barakalarla şato arasındaki kısa mesafeyi yürümeye başladım. Conrad'ın çalışma odasına çıkmak için, her zaman kullandığım servis merdiveni yerine, bu sefer, kırık sandıklar ve saman yığılmış olan ana merdiveni seçtim. Yıkanmamıştım, tıraş da olmamıştım; muhtemel bir sitemleşme ya da âşık kavgası halinde, baştan yenik durumdaydım. Köreltilmiş kepenklerdeki küçük bir delikten başka hiçbir yerden ışık almayan merdiven, karanlıktı. Birinci ve ikinci katlar arasında Sophie'yle burun buruna geldik. Aşağı iniyordu. Üstünde kürklü gocuğu, ayağında kar çizmeleri, başında, kadınların bu sene deniz kıyısında bağladıkları eşarpları andıran yün bir şal vardı. Elinde, dört ucu düğümlenip çıkın yapılmış bir çaput, içerisinde bir paket... Yaralılara ya da bahçıvanın karısına ziyarete giderken sık sık buna benzer paketler taşıdığını görmüştüm. Gördüklerimin hiçbiri yeni değildi; bakışlarından kuşkulabilirdim belki, ama gözlerini kaçırıyordu.

Bileğini yakalamaya çalışarak,

“Pes Sophie, bu havada çıkılır mı?” diye takılacak oldum.

“Evet,” dedi; “gidiyorum.”

Sesinden, işin ciddi olduğunu, gerçekten gittiğini anladım.

“Nereye gidiyorsunuz?”

“Sizi ilgilendirmecz.” dedi, sert bir hareketle bileğini çekerek. Gırtlığında, güvercinlerin boynundakini andıran ve bir hıçkırığın gerisin geri yutulduğunu gösteren hafif bir şişkinlik oluştu.

“Peki, niçin gittiğinizi öğrenebilir miyiz acaba aziz dost?”

“Yeter artık,” dedi, bir an Praskovi Teyze’nin tikini andıran gergin dudaklarıyla. “Yeter.”

Kovulmuş bir hizmetçininkini andıran gülünç çıkını-
nı, sol kolundan sağ koluna geçirdikten sonra, kaçıp kurtulmak ister gibi öne doğru atıldıysa da, bir basamaktan fazla inemedi. Böylece, ister istemez birbirimize yaklaşmış olduk. Sonra, aramızda mümkün olduğu kadar fazla mesafe bırakmak için sırtını duvara dayayarak, dehşet saçan bakışlarını ansızın yüzüme dikti:

“Ah!” dedi, “hepinizden tiksiniyorum...”

Bundan sonra yumurtladığı lafların kendi lafları olmadığı kesin. Ayrıca bunları kimden öğrendiğini tahmin etmek hiç de o kadar zor değil. Ağzından çamur fışkırtan bir çeşme sanırdınız. Yüzüne, köylülerinkini andıran bir kabalık yerleşmişti: Buna benzer edepsizlik nöbetlerine taşralı kızlarda da tanık olmuşumdur. Suçlamalarının doğru olup olmadığı o kadar önemli değildi; zaten böyle lafların hepsi sahtedir; çünkü duyusal gerçekler dile getirilemez; ancak dudak dudağa söylenebilen yarım yamalak mırıltılardan ibarettir bunlar.

Durum yavaş yavaş aydınlanmaya başlıyordu: Karşımdaki gerçekten bir rakipti demek ve Sophie’nin fedakârlığında hep hıncı andıran bir şeylerin kokusunu almış olmam, önsezilerime duyduğum güveni bir kere daha perçinliyordu. Sophie’ye bütün her şeyi itiraf etmem, onu düşmandan yana geçmekten alıkoyabilirdi belki; ne var ki bu tür tahminler Napolyon’un Waterloo’da zafer kazanabileceği kadar afaki.

“Bu iğrençlikleri Volkmar’dan öğrendiniz herhalde,” dedim.

“Ha, ona gelince...” dedi, Volkmar’a beslediği duyguların niteliği konusunda en ufak kuşku bırakmayan bir edayla. O anda Volkmar’la beni, hatta bizimle birlikte bütün insanlığı, duyduğu nefrette aynı kefeye koyuyor olmalıydı.

“Beni şaşırtan ne biliyor musunuz? Bu sevimli düşüncelerin daha önceden aklınıza gelmemiş olması!” dedim, sesimin olanca yumuşaklığıyla. Onu, bundan iki ay önce olsaydı, içinden çıkamayacağı bir tartışmaya sürüklemeyi niyetim.

“Gelmesine geldi,” dedi dalgın dalgın. “Ama önemi yok.” Yalan söylemiyordu: Kadınlar için hiçbir şey kendileri kadar önemli değildir. Kendileri dışında kalan tercihlerin sürekli bir çılgınlık ya da geçici bir sapıtmadan başka anlamı yoktur gözlerinde. Acımasızca, ona, o dönemde kendisi için neyin önemli olduğunu soracaktım ki, bir sinir ağrısının derin ıstırabını andıran yeni bir ümitsizlik içinde kıvrandığını, yüzünün allak bullak olduğunu, gözkapaklarının seyirmeye başladığını fark ettim.

“Bütün bunlara Conrad’ı karıştırabileceğinizi ummazdım gene de.” dedi.

Böylesi bir suçlamanın verdiği utancın ağırlığı altında, yalnız benim değil, kendisinin de ezildiğini fark ettiğinden olacak, başını yana çevirmiş, yanaklarını ateş basmıştı. O zaman anladım ki, Sophie’nin ailesine gösterdiği, bana ters gelen o kayıtsızlık, yanıltıcı bir belirti, içine düştüğünü sandığı o zavallı, tiksiniç durumdan onları uzak tutmak için ister istemez oynadığı içgüdüsel bir oyunmuş. Meğer kardeşine duyduğu şefkat, bana olan tutkusunun derinliklerinde, denizin tuzlu suyundaki bir tatlı su kaynağı gibi sürdürmüş akışını. Bunun da ötesinde, sanki bu kırılğan çocuk masumluğunun ta kendisiymiş gibi, Sophie, gözünden çıkardığı bütün ayrıcalıklarını, bütün erdemlerini Conrad’a devretmişti. Sophie’nin bana karşı savunmaya geçiyor oluşu, vicdanımı en hassas noktasından vurdu. Öfkemden, pısırlıklığımdan ve aynı kırıncılık karşılık verme acelemden olacak, aklıma ilk geleni söyledim. Bütün

cevaplar uygundu, bu hariç. Hepimizin içinde, küstah, dar kafalı bir hödük vardır. Cevabı yapıştıran o oldu.

“Kamu ahlakına yön vermek kaldırım yosmalarına düşmez sevgili dostum,” dedim.

Sophie, bu kadarını da ummazdım gibilerden yüzüme baktı; o an, doğruyu inkâr edecek olsam, seve seve kabullenecek, itiraf etsem, gözyaşlarına boğulacaktı; neden sonra anladım bunu. Kaşları çatık üstüme doğru gelirken, aramızı açmakta yalan ya da sinsilikten bile daha etkili olan bu basit cümleye bir karşılık bulmaya çalışıyordu sanırım; ama sözcüklere gerek kalmadığını düşündüğünden olacak, suratıma tükürdü. Aptallaşmıştım. Trabzana dayanıp hantal fakat aynı zamanda hızlı adımlarla merdivenden inişine baktım. İnerken, dikkatsizlikten, gocuğunu ambalaj sandıklarından birinin paslı çivisine taktı; kurtulmak için çekiştirince samur geçirilmiş eteği boydan boya yırtılıverdi. Az sonra, giriş kapısının çekildiğini duydum.

Conrad'ın yanına çıkmadan önce, kol yenime yüzümü sildim. Aralık bırakılmış kapının ardından, mitralyöz ve dikiş makinesi sesini andıran telgraf tıkırtıları yükseliyordu. Conrad, çalışma odasının ortasındaki oymalı, dev meşe masaya dirseklerini dayamış, çalışıyordu. Av hastası bir büyük dedenin gülünç av hayvanlarıyla doluydu oda. Etajerlerin üstünde, içi saman dolu, garip, kasvetli küçük hayvanlar diziliydi. Kürkü güve yeniği bir sincap da vardı. Tirol şapkası ve ceketiyle maskaraya çevrilmiş bu sincabı hep hatırlayacağım. Hayatımın en tehlikeli anları, kâfuruyla naftalin kokan o odada geçmiştir.

Conrad aşırı yorgunluk ve tedirginlikten çöken solgun yüzünü belli belirsiz bana doğru kaldırdı. Sürekli alınına düşen sarı perçemin eski parlaklık ve gürlüğünü yitirmeye başladığını gördüm; otuz yaşında biraz kelleşecekti anlaşılın. Bir Broussarof hayranı olacak kadar Rus'tu ne de olsa. Beni hatalı buluyordu; benim yüzümden çektiği üzüntülerin kendisini bir hayli yıprattığına bakılırsa, hata tam bir misli artıyor olmalıydı. Sözümü yarıda kesti:

“Volkmar, Broussarof’un yarasının ölümcül olduğuna inanmamış.”

“Volkmar doktor değil,” dedim. Volkmar adının yarattığı ani tepki karşısında, bu zata beslediğim ve on dakika öncesine kadar kıpırtısını bile duymadığım o hıncı bastıramaz olmuştum. “Broussarof’un kırk sekiz saatlik ömrü kaldığını Paul hemen anladı...”

“Paul artık hayatta olmadığına göre, senin lafına inandıktan başka çaremiz kalmıyor desene.”

“Niye açık açık, dönmeseydin benim için daha iyi olurdu demiyorsun,” diye sordum.

“Ah, hepinizden tiksiniyorum,” dedi, başını ellerinin arasına alarak. Bu haykırıyla kaçak kızınki arasında görülen özdeşlik dikkatimi çekti. Kardeşlerin ikisi de aynı derecede köktenci, saf, çekilmez ve dik kafalıydılar.

Yanlış haberlere göre karar veren o tedbirsiz ihtiyarın ölümü konusunda dostum beni hiçbir zaman affetmedi, fakat kendi açısından bağışlanamayacak bir şey olarak gördüğü tutumumu, başkalarının önünde sonuna kadar desteklemekten de kaçınmadı. Pencerenin önünde, ayakta, sözünü kesmeden Conrad’ı dinliyordum. Aslında pek iyi dinliyor sayılmazdım. Kar, çamur ve gri gökyüzü renkleri içinde seçilen küçük bir karaltıya takılmıştı gözüm. Tek korkum, Conrad’ın yerinden kalkarak topallaya topallaya dolaşmaya başlaması, bu arada benim gibi pencereden dışarıya göz atmaya kalkışmasıydı. Pencere avluya bakardı; eski ekmek fırınının ötesine doğru, gölün karşı kıyısındaki Marba köyüne giden yolun dönemeci görünürdü. Sophie zor yürüyor, peşinde dev izler bırakan hantal çizmelerini yerden güçlkle kaldırıyordu; rüzgârdan hiçbir şey göremez hale geldiğinden olacak, başını öne eğiyor, uzaktan elindeki çıkınla gezgin satıcıları andırıyordu. Yün şalla örtülü başı yol kenarındaki yıkık duvarın ardında gözden kaybolana kadar tuttum soluğumu. Sophie’nin geri dönüş umudu olmadan, tek başına meçhul bir yönde uzaklaşmasına göz yumduğumu

öğrenecek olsa, Conrad haklı olarak bana sitem edecekti; onun o an sitem yerine yağdırdığı suçlamaları çaresiz kabul ettim.

Sophie, başını arkaya çevirmeksizin burnunun doğrultusunda gitme cesaretini kendinde güçlkle buluyor olmalıydı o an. Conrad'la ben peşinden koşup onu zorla eve getirebilirdik belki ama, bu göze alamadığım tek şeydi. Bir hıncımdan, bir de, o gerilimli tekdüze ilişkinin aramızda geçenlerden sonra, tıpkı eskisi gibi kurulup sürdürülmesine dayanacak gücüm kalmadığından. Meraktan da: En azından, olaylara kendiliğinden gelişme fırsatı tanımak için. Kesin olan tek şey vardı: Sophie herhalde Volkmar'ın kollarına atmayacaktı kendini. Bir an aklımdan geçenin tersine, göl kıyısındaki o terkedilmiş rıhtımdan Kızılların ileri karakoluna da gidilmiyordu.

İyi tanıyordum Sophie'yi; kendisini Kratoviçe'de bir daha sağ görmeyeceğimizi kestirebiliyordum... Fakat günün birinde onunla karşılaşacağımıza inanmayı da her şeye rağmen sürdürüyordum. Diyelim, bu karşılaşmanın hangi koşullarda olacağını önceden bildim: Onu yolundan alıkoymak için gene de bir şey yapmazdım herhalde. Sophie çocuk değildi; ben de yeterince saygılıyım insanlara... kendime göre... sorumluluklarını üstlenmelerine karışmayacak kadar...

Garip gelebilir ama, Sophie'nin kaybolduğunun anlaşılması aşağı yukarı otuz saat sürdü. Haberi veren tahmin edilebileceği gibi, Chopin oldu. Chopin, Marba yolunun göl kıyısından ayrılarak köknar korusuna daldığı noktada rastlamıştı Sophie'ye. Sophie, Chopin'den sigara istemiş, Chopin'in sigarası bittiği için pakette kalan son sigarayı birlikte içmişlerdi. Orada, gölün bütünüyle şato sınırları içinde bulunduğu dönemin döküntü tanığı, eski bir bahçe sırası vardı. Yan yana üzerine oturmuşlardı sıranın. Chopin'in Varşova'da, bir klinikte yeni doğum yapan karısını sormuştu Sophie. Ayrırlarken, karşılaşmalarından kimseye söz etmemesini tembihlemişti Chopin'e.

“Sakın gevezelik edeyim deme, anladın mı? Beni Eric’in gönderdiğini bil, yeter.”

Chopin, Sophie’nin benim için tehlikeli pusulalar taşımamasına alışkındı; hiç sesini çıkarmadan gizliden gizliye beni kınamaya da. Ne var ki, ertesi gün, kızcağızı gizli bir görev için Marba’ya yollayıp yollamadığımı sormadan edemedi. Cevabı omuz silkerek geçiştirmek zorunda kaldım; Conrad üsteleyecek oldu; döndükten beri Sophie’yi görmediğimi söylemekten başka çarem kalmamıştı. Sophie’yle merdivende karşılaştığımızı söyleseydim daha temkinli davranmış olurum belki; fakat insan, nedense hep kendine rağmen ve anıların hücumundan kurtulmak için yalan söyler.

Ertesi gün, Kratoviçe’ye yeni gelen Rus göçmenleri, yolda, kar fırtınası geçene kadar dinlendikleri bir kulübenin sundurması altında, gocuklu genç bir köylü kızına rastladıklarını anlattılar. Askerler, yerel ağzı bilmediklerinden, çekingenlikle, bir iki şakalaşıp selamlaşmışlardı kızla; o da onlara ekmek ikram etmişti. Ardından, göçmenlerden biri Almanca bir şey sormuş, kız, sanki yerel dilden başkasını bilmiyormuş gibi, başını iki yana sallayarak cevap vermişti. Chopin, Conrad’ı civarda aramaya çıkmaya ikna etti ise de, bir sonuç alınmadı. Marba civarındaki bütün çiftlikler boşaltılmıştı; karda rastlanan ayak izlerine gelince... herhangi bir serseri ya da askere ait olabilirlerdi pekâlâ. Ertesi gün hava öyle kötüydü ki, Chopin bile caydı aramaktan ve yeni bir Kızıl akını, Sophie’nin gidişinden başka şeylerle uğraşmak zorunda bıraktı bizi.

Conrad kız kardeşine bakıcı tayin etmiş değildi beni; Sophie’yi yollayan da ben değildim üstelik: En azından kasten yapmamıştım bunu. Fakat genç kızın kaygan çamurla cebelleşmesi, o uzun gecelerde, adeta bir hayalet gibi musallat oldu uykularıma. Ve gerçekten de, öldükten sonra bir daha hiç o kaybolduğu dönemdeki gibi kaçırmadığı uykularımı Sophie.

Onun gidiş koşulları üstüne düşünürken, kendime saklamaya karar verdiğim bir ipucu bulmuştum: Kratovi-

çe'nin Bolşevikler'den geri alınması, Sophie'nin, bir zamanların kitapçı çırağı Grigori Loew ile sürdürdüğü ilişkileri etkilememiş olabilirdi. Oysa Marba yolu, Loew Ana'nın, çift ve o derece de kârlı bir iş, — ebelikle terzilik— yaptığı Lilienkorn'a da varıyordu. Loew Ana'nın kocası Jacob Loew, en az karısınınki kadar resmî ve bir kat daha kârlı tefecilik işini, uzun zaman oğlundan gizli, sonradan da oğluna rağmen yürütmüştü. Oğluna rağmen yürüttüğü kesin. Anti-bolşevik birliklerin baskınları sırasında Loew baba, eskici dükkânının önünde can verince, Lilienkorn Yahudi cemaatinde şehit mertebesine yükseltilmişti. Gelelim kadına... Oğlu Bolşevik orduda görev aldıktan beri her açıdan kuşku uyandırır olmuş bu kadın, ne yapmış etmiş, kasabada kalmayı başarmıştı o güne kadar; bunca beceri ve yaltaklanmaya pek hoşgörüm yoktu doğrusu.

Sophie'nin Kratoviçe dışında tek gördüğü, Loew ailesinin kırmızı atlas mobilyalı salonuyla, tavandan sarkan porselen gaz lambası olmuştu; bizi terk ettiği anda, onlardan başka gidecek kimsesi kalmıyordu pek. Hastalığa yakalandığını, ya da, ilk talihsizliği olan o ırza geçme olayından sonra, gebe kaldığını sandığı dönemde, Sophie'nin Loew Ana'ya danıştığını bilmiyor değilim. Bu Yahudi karısına bir kere güvenmiş olmak, onun gibi bir kızın gözünde, bu güveni bir kere daha ve ömür boyu göstermek için yeterli nedendi. Zaten, —ve bunu ilk bakışta anlamak için sezgilerimin olanca gücünü kullanmam gerekmişti— fazlasıyla beğendiğim önyargılarıma rağmen, kat kat şişmanlığının içinde nerdeyse görünmez olmuş bu kadının suratında ezici bir iyilik göze çarpıyordu. Sophie, bizim yüzümüzden, kışla hayatının bütün güçlüklerine katlanmıştı; Loew Ana'yla arasındaki o kadın farmasonluğu hâlâ sürüyordu iyi ki.

Cephane getirmek bahanesiyle, yanıma birkaç adam alarak, zırhlı kamyonla Lilienkorn'a gittim. Gıcırtilı kamyon, yarı kır evi, yarı taşra evi bir binanın önüne yanaştığında, Loew Ana, şubat güneşinde çamaşır asmakla meşguldü; evlerini boşaltmak zorunda kalan komşularının boş

bahçelerine scriyordu çamaşırlarını. Siyah elbisesiyle kerten önlüğünün üstünde Sophie'nin yırtık gocuğunu gördüm. İhtiyar kadın, mantonun içinde patlayacak gibi gülünç duruyordu. Aramalardan, malum sayıda porselen leğen, dikiş makinası, antiseptik ve beş altı ay öncesinin Berlin moda dergilerinden başka bir şey çıkmadı. Askerler paraya sıkışmış köylülerin ebeye rchin bıraktıkları eski çaput dolu dolapları didik didik ararlarken, Loew Ana, yemek odasındaki kırmızı kanapeye oturttu beni. Sophie'nin mantosunu nasıl ele geçirdiğini söylemeyi reddediyor, bu arada, iğrenç bir yaltaklanış ve kutsal kitap konukseverliğiyle hiç olmazsa bir fincan çay içmem için ısrar ediyordu. İnce terbiyenin bu kadarı fazlaydı.

Kuşkulanmaya başlamıştım. Mutfağa tam zamanında yetişerek, sevgili Grigori'nin on kadar bildirisini, üstünde semaverin durduğu ateşte kül olmaktan son anda kurtardım. Loew Ana başa iş açabilecek bu belgeleri, analara özgü aşırı bir kıymet bilirlikle saklamıştı; fakat belgelerin sonuncusu en az on beş gün öncesinin tarihini taşıdığından, kafamı kurcalayan konuya pek bir katkısı olmadı. Yarısı yanmış bu kâğıt parçalarının içinde, evlat sevgisine ilişkin önemsiz tanıklıklardan başka bir şey bulunmayışı... Yaşlı Yahudi kadının Kızıllara casusluk yaptığı gerekçesiyle idam sehpasını boylaması için bu bile yeterliydi; hem, belki de bir şifre söz konusuydu. Bu çeşit bir tutuklamayı haklı çıkaracak kanıtlar, ilgili kişi açısından bile bakılsa, fazlasıyla kâfiydi aslında. Kırmızı atlas kanapedeki yerlerimize döndüğümüzde, yaşlı kadın, suskunlukla itiraf arasında bir orta yol bulmaya karar vermiş görünüyordu. Perşembe akşamı, Sophie'nin yorgunluktan bitkin bir halde kendisine dinlenmeye geldiğini çıtlattı sonunda. Sophie geceyarısı gitmişti. Gelelim ziyaretin amacına... Önce bu konuda en ufak bir şey alamadım ağızından.

“Beni görmek istemiş, hepsi bu,” dedi, esrarengiz sesiyle yaşlı kadın, şiş gözkapaklarına rağmen güzel kalmış gözlerini sinirli sinirli kırpıştırarak.

“Hamile miydi?”

Gelişigüzel bir kabalıktan ibaret değildi bu. Kesin bilgi sıkıntısı çeken kişi, tahmin yürütmekte sınır tanımaz. Sophie'nin son maceralarından biri, bazı sonuçlar doğurmuşsa, genç kız, benden tıpkı ayrıldığımız günkü gibi kaçmış, merdivendeki kavga da, gidişinin gerçek nedenini gizlemeye yaramış olabilirdi.

“Amma da yaptınız Subay Bey. Genç Kontes herhangi bir köylü kızı değil herhalde!”

Sophie'nin Lilienkorn'a, bir zamanlar Grigori'ye ait olan giysileri ödünç almak için gittiğini çıtlattı nihayet Loew Ana.

“İşte şurada, sizin durduğunuz yerde denedi onları Subay Bey. Bunu ona çok göremezdim herhalde. Ama giysiler uymadı: Kontes çok uzun boylu.”

Doğruydum: Sophie'nin on altı yaşındayken, kitapçıda çalışan çelimsiz tezgâhtardan bir karış uzun olduğunu hatırladım. Onu Grigori'nin pantolonuyla ceketine sığmaya çalışırken düşünmek gülünçtü.

Loew Ana, Sophie'ye köylü kız giysileri vermeyi teklif etmiş, fakat Sophie, düşüncesinden caymamış, en sonunda, kendisine bir yerlerden, insan içine çıkabileceği erkek giysileri bulunmuştu. Bir de rehber katmışlardı yanına.

“Kimdir?” dedim.

“Henüz dönmedi,” demekle yetindi, sarkık yanakları sallanmaya başlayan Yahudi kadın.

“Ve dönmediği için de, siz bu hafta oğlunuzdan mektup alamadınız öyle mi... Neredeler?”

“Bilseydim bile söylemezdim herhalde size Monsieur,” diye cevapladı sorumu Loew Ana bir çeşit soylulukla. “Ama bundan birkaç gün önce öğrendim diyelim; bildiklerimin şimdiye kadar geçerliğini yitirmiş olacağını herhalde takdir edersiniz.”

Sağduyu diye buna denirdi. Fiziksel korkunun bütün belirtilerini elinde olmadan gösteren bu kadında bir çeşit cesaret yok değildi galiba. Üst üste karnına kavuşturmuş

olduğu elleri zangır zangır titriyordu; ama süngüler Makabeler'in anası karşısında ne kadar çaresiz olabilirse, onun karşısında da o kadar güçsüzdü. Sophie'yle birbirimize karşı oynadığımız oyunun belirsiz bölümüne girmekten başka suçu olmayan bu yaratığın hayatını bağışlamaya çoktan razıydım. Ama benim bağışlamam fayda etmedi. Yaşlı kadını, bu olaydan birkaç hafta sonra, askerler öldürdü. Bana sorarsanız, o zavallı kadını öldürmek bir tırtılı ezmekle aynı şeydi. Bu kadın yerine karşıma Grigori Loew çıkmış olsaydı, aynı anlayışı göstereceğimi sanmıyorum.

"Peki, Matmazel Reval size tasarısını açalı epey oluyor herhalde?"

"Hayır. Geçen sonbahar, şöyle bir sözü ediliydi," dedi kadın, karşısındakinin meseleyi bilip bilmediğini anlamaya çalışanların o ürkek bakışıyla. "Kontes bir daha bahsetmedi."

"Pekâlâ," dedim kalkarken ve aynı anda Grigori'nin yanık mektup destesini cebime attım.

Odadan bir an önce kurtulmak istiyordum: Sophie'nin kanapenin bir köşesine fırlatılmış gocuğu, sahipsiz bir köpek gibi içimi burkmuştu. İhtiyar Yahudi kadının, gocuğu, Sophie'den iyiliğinin karşılığı olarak istediğine son gününe kadar inanacağım.

"Matmazel de Reval'in düşman saflarına katılmasına yardım etmekle ne gibi tehlikelere maruz kaldığınızı biliyor musunuz?"

"Oğlum genç kontesin sözünden çıkmamamı söyledi," cevabını verdi zamanın süslü deyişlerine pek iltifat etmediği anlaşılabilir. "Eğer oğlum bulabilirse," diye ekledi, adeta gayriihtiyari sesindeki kibirli gıdaklayışın önünü alamayarak, "Grigori'mle Kontes evlenecekler herhalde; bu da işleri kolaylaştırıyor."

Kratoviçe'ye dönerken, yolda, genç Madam Loew'e gösterdiğim aşın ilgiye kahkahalarla gülmeye başladım. Bütün ihtimaller, Sophie'nin o anda, bir çukurda, ya da bir çalılığın arkasında, dizleri bükük, saçları çamurlu, izinsiz av-

cıların kıydığı sülün ya da keklikler gibi cansız yatıyor olmasından yanaydı. İki şıktan bu sonuncuyu seçiyor olmam doğaldı aslında.

Lilienkora'da öğrendiklerimin hiçbirini saklamadım Conrad'dan. Olanların acısını biriyle paylaşmaya ihtiyaç duyduğumdan herhalde. Her ne kadar aşırı çözümlere özel eğilimleri olmasa da, baştan çıkarılmış kızlarla terk edilmiş kadınları manastır ya da randevu evine düşüren dürtüye kapılmıştı Sophie. Bu kesindi. Onun gidişini bu şekilde açıklayışımı tek Loew bozuyordu; neyse ki daha o vakitten, insanın hayatındaki ikinci dereceden oyuncularını seçemediğini bilecek kadar tecrübeliydim. Sophie'deki devrimci tohumun gelişmesine tek ben engel olmuştum; bana olan sevgisini içinden söküp attığı anda, yeniyetmeliliğinde okuduğu kitaplar, küçük Grigori'yle kurduğu coşkulu arkadaşlık, beklentilerini yitirmiş insanların büyüdüğüleri çevreye besledikleri o hınç... işaretleri bunlar olan bir yola sonuna kadar bağlanmaktan başka çaresi kalmıyordu Sophie'nin.

Ama Conrad'da sinirsel bir kusur, bir eksiklik vardı: Olayları ne idüğü belirsiz yorum ya da varsayımlarla uzatmaksızın oldukları gibi kabul edememeye dayanan bir kusur. Aynı hata bende de vardı ama, benim tahminlerim, onda olduğu gibi, efsane ya da ucuz romana dönüşmüyordu hiç olmazsa. Tek mektup bırakmadan, tek elveda öpücüğü vermeden gerçekleştirilmiş bu suskun gidişi düşündükçe, Conrad, Sophie'nin ortadan kayboluşuna, açığa çıkmamalarının daha uygun olacağını düşündüğüm tuhaf nedenler buluyordu. Kratoviçe'de geçen o uzun kış, abla-kardeş, tam başarıyı ancak aynı aileden olanların gösterebildiği bir oyunda iki yabancı kesilmişlerdi. Lilienkorn'dan dönüşümün ertesi, Sophie, aramızda bulunuşu, bizim bütün hesap hatalarımızı, giderek benim Gouma'daki başarısızlığımı bile açıklayabilen bir casus olup çıktı Conrad'ın gözünde.

Sophie'nin yürekliliğinden olduğu kadar, namusundan da emindim; bu budalaca suçlamalar, Conrad'la dost-

luğumun sarsılmasına neden oldu. Başkasının namussuzluğuna bu kadar kolay inananları hep biraz basit bulmuşumdur. Conrad'a olan saygım haliyle azaldı. Fakat Sophie'yi bir film ya da sıradan bir roman Mata Hari'si yapmak, belki de dostum için, kız kardeşini, safça da olsa, bir çeşit kutsamak, Sophie'nin yüzüyle deli bakışlı iri gözlerinde daha önceleri görememiş olduğu o çarpıcı güzelliği, bir çeşit tanımak, kabul etmek anlamına gelmişti. Bunu kavradığım an, saygımı yeniden kazandı Conrad. Daha beteri vardı: Chopin, öylesine büyük bir öfke ve şaşkınlığa kapıldı ki, Conrad'ın polisiye romanları hatırlatan hayâl ürünü açıklamalarını hiç tartışmasız kabul eder oldu. Chopin, Sophie'ye tapardı. Düşman saflarına geçen bu tanrıçanın yüzüne tükürmekten başka bir şey gelmiyordu artık elinden; amansız bir düş kırıklığına kapılmıştı. Üçümüzden yürek saflığı en şüpheli olan bendim galiba; ne var ki, Sophie'ye yalnız ben güveniyor, Sophie'nin, ölüm anında, bütün her şeyi tarttıktan sonra, kendi kendine rahatça verebileceği aklanma kararını ona şimdiden vermeye tek ben yanaşıyordum. Şöyle ki, safyürekli olanlar, sayısı bir hayli kabarık olan önyargılarından medet umarlar; siniklere gelince, önyargısızlıkları, fütursuzluklarını karşılar gibidir. Bu işte kaybetmekten çok kazananın tek ben olduğum, hayatımda sonradan sık sık hatırladığım bu felakete bir suç ortağı gibi göz kırpmaktan kendimi alamadığım da bir gerçek. Mahkûmun boynundaki ipin düğümünü sıkmakta kaderin üstüne yoktur derler; bildiğim kadarıyla, daha çok ipleri koparmakta ustadır o. Zamanla, istesek de istemesek de, kader bizi bütün her şeyden kurtararak, işin içinden sıyrıp atar.

O günden itibaren, Sophie tamamen öldü bizim için; sanki Lilienkorn'dan kurşunlarla delik deşik edilmiş ölüsünü getirmiştım. Gidişiyle ortaya çıkan boşluk, aramızda tuttuğu yerle kıyaslanamayacak kadar büyük oldu. Sophie'nin ortadan kayboluşu, o kadınsız malikâncede, (kadınsız çünkü Praskovi Teyze bir hayaletten ibaretti) bir erkek

manastırı ve mezar sessizliği estirmeye yetmişti. Gün geçtikçe fire veren topluluğumuz, kasvetle erkek cesaretinin o şanlı geleneğine geri dönüyordu. Kratoviçe, geçmişte kaldığını sandığımız halini alıyor, Töton askeri düzenine karakol, Porte-Glaive tarikatı şövalyelerine sınır kalesi oluyordu. Kratoviçe'yi her şeye rağmen bir mutluluk kavramı olarak düşündüğümde, çocukluğum kadar o dönem de gelir gözümün önüne.

Avrupa bize ihanet ediyor, Lloyd George hükümeti Sovyetler'i destekliyor, Von Writz, Rusya-Baltık açmazını bütün bütüne terk ederek Almanya'ya dönüyordu. Dorpat görüşmeleri, inatçı ve bir o kadar faydasız direniş örgütümüzün, bütün yasallığını, nerdeyse bütün anlamını kaldırmıştı ortadan. Rus topraklarının öbür ucunda, Denikine'in yerine geçen Wrangel, çok geçmeden, adeta kendi ölüm kararını parafe eder gibi, o yürekler acısı Sivastopol Antlaşması'nı imzalayacaktı. Öte yandan, mayıs-ağustos aylarında Polonya cephesinde kazanılan iki taarruzun, Eylül Mütarekesi ve Kırım yenilgisiyle suya düşecek hayâllerine daha epey vakit vardı.

Ama size sunduğum bu özet, tıpkı tarih gibi, sonradan yapılma; bu yüzden, o bir iki haftayı, adeta yarın ölecekmiş, ya da sonsuza kadar yaşayacakmış gibi kaygılardan uzak geçirdiğim gerçeğini bozmuyor. Tehlike, insan ruhunun en kötü yanını çıkarır ortaya; en iyi yanını da çıkarır. Genelde, kötünün iyiden ağır bastığı düşünülürse, savaş atmosferi, sonuçta atmosferlerin en iğrencidir. Ama bu söylediğim, savaşta tek tük soyluluk anları bulunduğu gerçeğine haksızlık etmem için bir neden değil. Kratoviçe atmosferinin sıradanlık mikroplarını barındırmıyor oluşu, orada, sahiden temiz insanlarla yaşama fırsatını bulmuş olmamdan kaynaklanıyor.

Conrad yaradılışında olanlar kırılığandır; sadece zırhlar içinde rahat hissederler kendilerini. Toplum hayatına, kadınlara, para işlerine ya da kolay başarılarla sürüklendiklerinde başgösteren o sinsî çürüme, güllerdeki vakur kuru-

yuşun tam karşıtını, ballılık ve yapışkanlıkları içinde can çekişen mızrak biçimindeki o kopkoyu çiçekleri, süsenleri hatırlatmıştır bana hep. Hemen hemen bütün sıradan duyguları tattım; hayatta bir kere en azından; ama korkuya karşı gelebildiğimi söyleyemem. Korku konusunda, Conrad tamamen bakirdi. Böyle insanlar vardır, herkesten daha kırılğan —ölümde, suda balık gibi rahat yaşayan. Genç ölen veremlilere bir çeşit berat indiğinden söz edilir; can çekişerek ölen delikanlılarda da görmüşümdür hem bir erdem, hem de tanrısal bir ayrıcalık olan bu hafifliği.

Sisin sarı, ışığın yumuşak olduğu bir gün, 30 Nisan günü, artık savunulamaz hale gelen Kratoviçe'den koyu bir hüznün içinde ayrıldık; sonradan Sovyet işçilerine oyun sahası olan kasvetli parkından, savaşın ilk yıllarına kadar içinde tarih öncesinden kalma son birkaç yabanöküzü sürüsünün dolaştığı harab olmuş korularından geçerek... Praskovi Teyze, Kratoviçe'yi bırakmak istemedi. Yaşlı bir hizmetçiye emanet ettik onu. Sonradan, hayatının bütün acılarımızdan daha uzun sürdüğünü öğrendim.

Arkamızdaki yolu kesmişlerdi, ama ben, ülkenin güneybatısındaki anti-bolşevik güçlerle birleşmeyi umuyordum. Nitekim, beş altı hafta kadar sonra, saldırının en şiddetli anında, Polonya ordusuna katılmayı başardım. Bu ümitsiz yarma manevrasını gerçekleştirmek için, açlıktan kırılan yöre köylülerine güvenmiştim; ama, zavallılar, bize azık tedarik edecek durumda değildiler; açlıkla tifüs, katılım paylarını biz Vitna'ya varmadan silip süpürdü.

Daha önce de söyledim; savaşın ilk günlerindeki Kratoviçe, benim için Conrad demek, gençliğim değil. Masumiyetle gönülyüceliği, zorlu yürüyüşler ve ırmak suları altındaki tarlalara sarkan söğüt dalları, silah sesleriyle hemen ardından bastıran sessizlikler, açlık sancılılarıyla donuk gecenin içinde titreşen yıldızlar,—ki, sonradan bir daha hiç öyle titreştiklerini görmedim — bütün bu karışım, belki de benim için Conrad'dı ve kaybedilmiş bir davada sıradan bir macera. Dostumun o son günlerini düşündüğümde,

birkaç yıl kadar sonra, sıkıntılı, kar fırtınalı bir sabah vakti, New York'ta, Galeri Frick'te, tesadüfen keşfettiğim pek tanınmamış bir Rembrandt resmi gelir aklıma. Kalalogta yeri ve tasnif numarası olan bir hortlak izlenimi bırakmıştı resim bende. Nerdeyse renksiz bir ata binmiş o genç adam; onun o hem duyarlı, hem de vahşi yüzü, tehlikeyi sezen hayvanın, felaketi, ölümü, deliliği adeta kokladığı o hüzünlü peyzaj... Ölümle delilik, Dürer'in gravüründe görülenden çok daha belirgindir bu resimde; çünkü ölümle deliliği hemen yanınızda hissedersiniz, simgelerine ihtiyaç kalmaz.

Mançurya'da vasattım. İspanya iç savaşında, mümkün olabilecek en önemsiz görevi üstlenmiş olmakla iftihar ediyorum. Komutanlık yeteneklerim, tam anlamıyla, o geri çekilme yürüyüşü sırasında ortaya çıktı; yalnızca insani açıdan bağlandığım o birkaç adam karşısında... Ümitsizliğe kapılmaya can atan Slavlar'a kıyasla, geometriyi, kurmay haritalarını, düzeni temsil ediyordum. Novgorodno köyünde, Kazak birliklerinin saldırısına uğradık. Chopin, Conrad, elli kadar adam ve ben, köyde konaklayan birliklerimizin esas bölümünden ayrılıp, el ayasını andıran o engebeli ve geniş vadinin bitimindeki mezarlığa siperlendik. Akşamüzeri, son düşman atları, çavdar tarlalarında gözden yiterken, karnından yaralanan Conrad, kıvranıyordu.

Bütün hayatından daha uzun süreceğini bildiğim o zorlu çeyrek saatte, Conrad'ın cesaretini ansızın yitirmesinden korktum; o ana kadar korkudan titremiş olanların, o an, birdenbire gösterebildikleri o cesareti kendinde bulamamasından... ama kendisiyle meşgul olmayı nihayet başardığımda, ötesinde, insanın artık ölümden korkmaz olduğu o tasarımsal sınır çizgisini çoktan aşmıştı Conrad. Chopin, idareli kullandığımız sargıbezlerinden birini Conrad'ın yarasına basmıştı. Hafif yaralar için kurutulmuş yosun kullanırdık. Hava kararmaya başlıyordu. Conrad, güçsüz, inatçı, çocuksu sesiyle, sanki ölümün en kötü yanı ışıksız kalmakmış gibi, ışık istiyordu bizden. Mezar-

ların üstüne asılması yörede âdet olan o demir fenerlerden birini yaktım. Gecenin aydınlığında, uzaktan görülmesi hiç de güç olmayan bu kısık ışık, üstümüze ateş açılmasına neden olabilirdi, ama tahmin edeceğiniz gibi, hiç umurumda değildi bu.

O kadar acı çekiyordu ki, birkaç kere onu vurup kurtarmayı düşündüm. Vurmadımsa, kalleşliğimden... O iki üç saat içinde, yaşlandığını, adeta başka bir yüzyıla geçtiğini gördüm Conrad'ın: Önce, XII. Charles seferlerinin yaralı subaylarına, sonra, mezarı üstüne uzanmış bir Ortaçağ şövalyesine, nihayet, kast ya da dönem özelliği taşımayan herhangi bir ölüye, ailesinin geldiği o Kuzey ülkelerinin genç köylüleriyle gemicilerine benzedi. Sabah alacasında öldü, tanınmaz, nerdeyse bütün şuurunu yitirmiş halde; Chopin'le benim nöbetleşe içirdiğimiz romla kendinden geçerek: Ağzına kadar doldurduğumuz bardağı dudakları hizasında tutmaya, yüzüne saldıran arsız sinekleri kovmaya çalışmıştık.

Gün ağarmaya başlamıştı; gitmemiz gerekiyordu. Ama ben bir çeşit cenaze töreni düzenlenmesi gerektiği fikrinden cayanuyordum; onu, mezarlığın harap bir köşesine, bir köpek gibi gömmeye razı olamazdım. Chopin'i yanında bıraktıktan sonra, şafak alacasının belirsiz ışığında, öteki yaralılara çarpa çarpa, art arda sıralanmış mezarları aşarak, gidip bahçenin öbür ucundaki papaz evinin kapısını çaldım. Papaz, yaylım ateşinin her an yeniden başlamasından korktuğundan olacak, geceyi evin mahzeninde geçirmişti; korkudan kaskatıydı. Onu o mahzenden dipçikle çıkardım yanılmıyorsam. Adam, biraz yatıştıktan sonra, elinde kutsal kitapla ardımdan gelmeye razı oldu; işi dua etmekti ne de olsa; görevinin başına dönünce, Tanrı şaşmayan inayetini esirgemedi ve kutsama duası, bir katedral mihrabındaki kadar görkemli oldu.

Conrad usulünce uğurlanmış gibi tuhaf bir his vardı içimde: Savaş meydanında vurulmuş, bir papaz tarafından kutsanmıştı. Dedelerinin takdirini kazanacak yazgısını ta-

mamlamış, yarınılardan kurtulmuş oluyordu. Şu son yirmi yılda, her gün yeniden benimsediğim bu görüşün kişisel pişmanlıklarımınla hiçbir ilgisi yok. Ve gelecek, bu ölümün Conrad için bir şans olduğu düşüncesinden büyük olasılıkla caydıramayacak beni.

Ondan sonra, önemli ayrıntılar dışında belleğimde bir boşluk var. Herhalde, her insanın hayatında, bir, gerçekten var olduğu dönemler olur, bir de, sorumluluk, yorgunluk ve zekâsı kıt olanlarda kendini beğenmişliğin üst üste geldiği dönemler... Geceleri gözümeye uyku girmiyordu. Samanlıkta, çuvalların üstünde, Retz'in, öbür ciltleri Kratoviçe'de, kitaplıkta kalan anılarını okuyordum; ölümlerin asıl özelliği ümit ve hayâllerden bütünüyle sıyrılmaksa, yatağımın, Conrad'ın çürümeye başladığı yerden hiçbir farkı kalmıyordu. Ama, ölümlerle yaşayanlar arasında, doğasını çıkaramadığımız gizemli bir uzaklığın her zaman bulunaçağını bilmiyorum değilim. En bilgili olanlarımız bile, evde kalmış bir kız aşktan ne kadar anlarsa, ölümden o kadar anlar. Ölmek bir çeşit terfi etmek demekse, Conrad'ın bu gizemli mevkiye eriştiğinden kuşku yok.

Sophie'ye gelince... Bütünüyle aklımdan çıkmıştı. Nasıl ki sokak ortasında ayrıldığımız bir kadın, uzaklaştıkça özelliğini yitirir, kalabalığa karışır, Sophie'nin bana verdiği coşkular da, aşkın o anlamsız sıradanlığına gömülüyordu. Bunlardan geriye, belleğin derinliklerinde yakaladığımızda omuz silkip geçtiğimiz solgun bir anıdan başka hiçbir şey kalmamıştı bana; unutulmuş bir gezintinin fazla sillek, ya da güneşe karşı çekilmiş bir fotoğrafı gibi... Sonradan asit banyosuna yatırılarak koyultuldu resim.

Bitkindim: Çok geçmeden Almanya'ya döndüm ve bütün bir ayı uyuyarak geçirdim. Bu hikâyenin sonu, bir

düş ya da kâbustan çok, derin uykularda geçiyor benim için. Ayakta uyuyordum: Yorgun atlar gibi. Niyetim, sorumlu tutulamayacağımı ileri sürmek değil. Sophie'ye yapacağım kötülüğü yapmıştım. En iyi niyetlilerin bile buna ekleyebilecekleri fazla bir şey yoktu. Bu son perdede uyur-gezer bir figürandan başka bir şey olmadığı kesin. Diyebilirsiniz ki, romantik melodramlarda da böyle dilsiz ve kâhin katil rolleri olur. Fakat, kesin izlenimim, Sophie'nin belli bir yerden sonra kendi yazgısını kendi yönlendirdiği... ve bu noktada yanılmadığımı biliyorum; çünkü, bundan acı çekecek kadar adileştiğim zamanlar da oldu. Sophie'nin kendine ait hiçbir şeyi kalmanuştu; gelin, bari kendi ölüm kararını almayalım elinden.

İsimlerini söylemeyi hiç beceremediğimiz o iki akarsu kavşağında, küçük Kovo köyünde kapadı çemberini kader; Polonya ordusu gelmeden iki gün önce... Suların yükselmesi sonucu, ırmak yatağından taşmış, yöreyi, hiç olmazsa kuzeyden gelen saldırılara karşı iyi kötü korunabildiğimiz vıcık vıcık çamurlu bir adaya dönüştürmüştü. Civarında konaklayan hemen hemen bütün düşman birlikleri, Polonya saldırısına karşı korunmak için batıya çağırılmıştı. Buraların yanında Kratoviçe dolayları zengin kalıyordu. Açlık ve son idamlar sonucu, dörtte üçü boşalmış köyü fazla güçlük çekmeden ele geçirdik. Vagonların paslı raylar üzerinde çürüyedurduğu, Birinci Dünya Savaşı sonundan beri kullanılmayan küçük garı da öyle. Polonya cephesinde bozguna uğramış bir Bolşevik alayından hayatta kalanlar İsviçreli bir sanayicinin, Kovo'da savaştan önce yaptırmış olduğu iplik fabrikasına sığınmışlardı. Cephane ve erzakları yok denecek kadar azdı ama, gene de tedarikliydiler; onların stokları sayısındc, Leh tümeni gelip bizi kurtarana kadar dayandık.

Warner iplik fabrikası, sular altında kalan bölgenin ortasındaydı: Dumanlı gökyüzüne yapışmış gibi duran o basık hangarların sıralanışı hâlâ gözümün önünde. Hangarlar, kabarıışı giderek felakete dönüşen ırmağın koyu su-

larına gömülüyorlardı. İnsanın bataklıktaki bir ördek avcısı gibi yarıbeline kadar suya gömüldüğü o çamurda adamlarımızın çoğu boğuldu; güçlü Kızıl savunması ancak ikinci taşkına kadar dayanabildi, bakımsızlık sonucu temeli çürümüş olan binaların bir kısmı sulara gömülünceye kadar... Bir iki hangar için düzenlenen bu baskından amaç, düşmandan öc almakmış gibi, adamlarımız var güçleriyle çarpışmışlardı.

Warner fabrikasının koridorunda gördüğüm ilk ölümlerden biri Grigori Loew oldu. Utangaç üniversite öğrencisi ve yaltakçı çırak tavrını ölürken de korumuştı; ama bu tavır, hiçbir ölünün kurtulamadığı o kendine has ağırbaşlılığını takınmasını engellememişti gene de. İki kişisel düşmanımı, benimkinden çok daha tutarlı bir mevkide bulmam, er ya da geç kaçınılmazdı; bunun böyle oluşu, her çeşit öc alma fikrini hemen hemen bütünüyle geçersiz kılıyordu benim için. Volkmar'ı Güney Amerika yolculuğum sırasında yeniden gördüm. Ülkesinin Karakas diplomatik temsilcisi olmuştu; önünde parlak bir meslek hayatı vardı ve her çeşit öc alma vehmimi sanki daha da anlamsızlaştırmak ister gibi, bütün her şeyi unutmuştu. Grigori Loew'e gelince... Onun yeri büsbütün erişilmez. Loew'in üstünü arattım: Ceplerinden, beni Sophie'nin başına gelenler konusunda aydınlabilecek tek kâğıt parçası çıkmadı. Buna karşın, üstünde, Conrad'ın da çok sevdiği Rilke'nin *Saatler Kitabı* vardı. Bu Grigori, o memlekette, o vakitler, şöyle on beş dakika kadar doğru dürüst sohbet edebileceğim tek adamdı galiba. Babanın eskici dükkânıyla yetinmemek anlamına gelen o Yahudi hastalığı, Grigori Loew'de, kendini bir davaya adanmak, lirik şiirden hoşlanmak, ateşli bir kızla kurulan arkadaşlık, nihayet yakışıklı bir ölümün herkese nasip olmayan ayrıcalığı gibi, şaşmayan birtakım psikolojik sonuçlar doğurmuştu.

Bir avuç asker, ambarlardan birinin asma katındaki samanlıkta direnmeyi sürdürüyordu. Kazıkların taşıdığı asma kat, suyun hücumuna dayanamayarak bel vermeye baş-

layınca, sonunda, dev bir kazığa tutunmuş birkaç adamla birlikte yere indi. Boğulmakla kurşuna dizilmek arasında bir seçim yapmak zorunda kalan felaketedelerin kaderlerine boyun eğmekten başka çareleri kalmamıştı. Artık her iki tarafta da esir alınmıyordu; hem bunca felaket varken, insan bir de onları nasıl taşırdı? Altı ya da yedi kadar yorgun adam, dik merdivende sarhoş gibi yalpalayarak, asma kattan, bir vakitler dükkân olarak kullanılmış olan, çürümüş keten balyaları yığılı ambara indiler. İlk inen, kalçasından yaralanmış sarı saçlı genç bir dev, basamaklardan birinde ayağı sürçerek yere yuvarlandı ve hemen oracıkta kurşunu yedi. Ansızın merdivenin başında, üç hafta önce, toprağa gömülüşünü seyrettiğim saçın aynı, darmadağın, pırıl pırıl saçlar gördüm. Bana Kratoviçe'den beri, sözümona emirerliği yapan yaşlı bahçıvan Michel, üst üste gelen olaylar ve yorgunluktan alıklaşmış olan yüzünü yukarı kaldırdı ve aptal aptal seslendi: "Matmazel..."

Gerçekten Sophie'ydi yukardaki. Birini tanıdığı halde yanına yaklaşılmasını istemeyen kadınların o kayıtsız, dalgın selamını verdi bana uzaktan. Ötekilerinkinin tıpkısı kıyafet ve pabuçlarıyla gencecik bir asker sanırdınız onu. İçerinin tozuna ve karanlığına kümelenmiş olan ürkek insan yığınının usturuplu adımlarla yararak, merdiven ayağında yatan sarı saçlı devin yanına geldi; gözlerinde, bir kasım akşamı Texas'a bakarkenki sert ve yumuşak ifadenin aynısı, adama baktı; sonra adamın gözlerini kapamak için diz çöktü. Ayağa kalktığında, yüzü, sonbahar göğü altında sürülen tarlaları andıran boş, tekdüze, dingin ifadesini yeniden kazanmıştı. Cephane ve erzak stoklarının Kovo İstasyonu'na taşınması için tutuklulara emir verdik. Sophie, arkadan geliyordu, elini kolunu sallayarak... işten kaytarmayı başarmış bir erkek çocuk gibi... Isıklıkla Tipperary'i çalıyordu.

Chopin'le ben, arada mesafe bırakarak Sophie'nin peşinden gidiyorduk; üzgün yüzlerimiz, gömme törenlerinde aile bireylerininkini andırıyor olmalıydı o an. Susuyorduk;

o da ben de, genç kızı kurtarmak istememize rağmen, ikimizden birinin böyle bir tasarıya karşı gelmesinden korkuyorduk galiba. Bu hoşgörü hastalığını çabuk atlattı Chopin; birkaç saat kadar sonra, Sophie'nin mümkün olabilecek en ağır cezaya çarptırılmasına karar verdi; onun yerinde Conrad olsaydı aynı şeyi yapardı. Zaman kazanmak için, tutukluları sorgulama işini uydurdum. Demiryoluna bırakılmış bir sığır vagonuna kapattık onları. Teker teker karşıma, gar müdürünün yazıhanesine getirildiler. İlk sorguya çektiğim, Ukraynalı bir köylüydü; kendisine âdet yerini bulsun diye sorduğum sorulardan, yorgunluk, yılgınlık ve kayıtsızlıktan olacak, tek kelime anlamadı. Adam benden otuz yaş büyüktü. Hiçbir zaman, babam yaşındaki bu çiftçi karşısında olduğu kadar genç hissetmedim kendimi. Bunalmıştım: Yolladım adamı. Ardından, şimdi bunlar bir sosyete balosunda kapıdan girişini haber vermekle görevlendirilmiş teşrifatçılar da olabilirdi diye düşündüğüm iki asker ortasında, Sophie girdi içeri. O an Sophie'nin yüzünde, insanın cesaretini yitirmeme çabası diyebileceğim o kaygıyı gördüm. Dirseklerimi dayadığım meşe masaya yanaşarak, süratle,

“Ağzımdan laf almaya çalışmayın Eric. Hiçbir şey bilmiyorum ve hiçbir şey söylemeyeceğim,” dedi.

“Ağzınızdan laf almak için getirtmedim sizi,” dedim sandalyeyi işaret ederek. Şöyle bir duraksadıktan sonra oturdu.

“Öyleyse ne için?”

“Bazı açıklamalar için. Grigori Loew'in öldüğünü biliyor musunuz?”

Törensi bir ciddiyetle başını hafifçe öne eğdi; üzülmemişti. Kratoviçe'de, çok sevdiği halde kayıtsız kaldığı arkadaşların ölüm haberi karşısında da böyle davranmıştı.

“Geçen ay, Lilienkorn'da Grigori'nin annesini gördüm. Sizin Grigori'yle evleneceğinizi söyledi,” dedim.

“Benim mi? Kim demiş!” dedi.

Bu bir iki sözcük beni alıp bir zamanların Kratoviçe'sine götürmeye fazlasıyla yetmişti.

“Ama onunla yatıyordunuz değil mi?”

“Kim demiş,” dedi gene. Sonra o kaygısız çocuk yalnızlığıyla, “Volkmar meselesinde de böyle oldu: Siz nişanlandık sandınız. O vakitler sizden hiçbir şey saklamadığımı gayet iyi biliyorsunuz oysa,” dedikten sonra, bilgiççe ekledi:

“Grigori çok iyi bir insandı.”

“Öyle olduğunu yeni yeni anlıyorum,” dedim. “Ya demin meşgul olduğunuz o yaralı?”

“Evet,” dedi; “madem anladınız, söyleyeyim; dostluğumuz tahmin ettiğimden daha yakın oldu Eric.”

Düşünceli düşünceli ellerini kavuşturdu. Karşıdakini aşırıp ötelere dalan gözlerindeki o donuk ifade, yalnız miyopların değil, aynı zamanda, anılara dalanların da özelliği olan o donuk ifade geri gelmişti.

“Çok iyi biriydi. O olmasaydı ne yapardım bilmem,” dedi kelimesi kelimesine bildiği bir dersi ezberinden okur gibi.

“Oralarda yaşamak çok güç oldu mu sizin için?”

“Hayır, iyiydim.”

O an, o kasvetli ilkbahar süresince benim de kendimi iyi hissettiğimi hatırladım. Sophie'den yayılan huzur, onun gibi, mutluluğu en basit, en yalın biçimiyle tatmış olanlardan asla bütünüyle geri alınamayan bir şeydi. O adamın yanında huzur bulmuş muydu? Yoksa bu dinginlik, ölümün yaklaşmasından, tehlikenin kanıksanmasından mı ileri geliyordu? Öyle ya da böyle, o an Sophie artık sevmiyordu beni: Benim üzerimde bırakabileceği etki, artık ilgilendirmiyordu onu.

“Ya şimdi,” dedim, masanın üstündeki açık sigara kutusunu göstererek.

Eliyle istemediğini belirtti.

“Şimdi mi?” dedi şaşırarak.

“Polonya’da akrabanız var mı?”

“A,” dedi, “beni Polonya’ya götürmek niyetindesiniz demek, Conrad da böyle mi düşünüyor?”

Olanca yalınlığımla,
“Conrad öldü.” dedim.

“Üzıldüm Eric,” dedi kibarca; Conrad’ın ölümü benden başka kimseyi ilgilendirmiyormuş gibi.

“Ölmeyi o kadar çok mu istiyorsunuz?”

İçtenlikle verilen cevaplar asla kesin değildir, ne de hazır. Sophie, kaşlarını çatmış düşünüyordu. Bu kaş çatış, büyük ihtimalle yirmi yıla kalmadan belirecek çizgiler oluşturuyordu alınında. Orada oturmuş, Lazarus’un çok geç, dirilişinden sonra giriştiği o denge arayışını; ölüm korkusunun bezginlikle, ümitsizliğin cesaretle, bıkkınlığın birkaç lokma daha yemek, birkaç kere daha uyumak, güneşin doğuşunu birkaç kere daha seyretmekle tartıldığı o gizemli denge arayışını seyrediyordum. Artık insanına göre, gerek ölümden caydıran, gerek ölüme götüren iki üç düzine kadar güzel ya da kötü anı da katabilirsiniz buna.

“Ötekileri ne yapacaksınız?” dedi Sophie nihayet. Hiç şüphe yok, verilebilecek en anlamlı karşılıktı bu.

Karşılık vermedim. Karşılık vermeyerek her şeyi söylemiş oluyordum zaten. İşini halledemediği halde, bu işin kişisel açıdan kendini bağlamadığını göstermek isteyen biri gibi ayağa kalktı Sophie.

“Size gelince,” dedim; onun hemen arkasından ayağa kalkarken; “sizin için en yapılmayacak şeyi bile yaparım, biliyorsunuz.”

“Yok, o kadarını istemiyorum,” oldu cevabı. Sonra, arkasını dönerek, buğulanmış cama, parmağıyla, yazar yazmaz bozduğu bir şeyler karaladı.

“Bana borçlu kalmak istemiyor musunuz?” diye sordum.

“O bile değil,” dedi, konuşmadan sıkıldığını belirtmek ister gibi kestirip atarak.

Bütün olup bitenlere rağmen büyülenmiştim. Benim için, hem ölen bir kadın, hem de bir asker olma üstünlüklerini taşıyan bu yaratığa bir adım daha yaklaştım. O an içimden geldiği gibi davranabilseydim, Sophie’nin küçüm-

seyişle karşılaşmaktan büyük zevk alacağı tutarsız şefkat sözleri gevelerdim herhalde. Fakat nasıl bulmalıydım o sözleri? Bütün sözcükler, kullanılmayacak hale gelene kadar çarpıtılmamış mıydı? Kabul ediyorum, bu söylediğim, bizi sözcüklere inanmaktan alıkoyan, tedavi edilemeyecek dik kafalılıkta bir şeylerin ikimizde de bulunduğu bilinmedikçe anlamsız. Bizi gerçek bir aşk kurtarabilirdi belki; onu şimdilerden, beni gelecekten. Ne var ki bu gerçek aşk, biraz önce ambarda öldürülen o genç Rus köylüsü kılığında çıkmıştı Sophie'nin karşısına.

Kalbinin attığından emin olmak ister gibi, ellerimi onun göğüsüne dayadım ve bir kere daha, deminki "Elimden geleni yapacağım," vaadiyle yetinmek durumunda kaldım.

"Artık üstelemeyin Eric," dedi, kollarımdan kurtularak. Kast ettiği benim sevgili gibi davranışım mı, yoksa verdiğim söz müydü, anlayamadım: "Size yakışmıyor."

Sonra masaya yanaşarak, istasyon şefinin yazıhanesi üstünde duran unutulmuş çingırağı kaldırıp salladı. Az sonra, bir asker girdi içeri. Sophie giderken sigara kutumu aşırmıştı; o gittikten sonra fark ettim bunu.

O gece kimse uyumadı galiba. Chopin'e gelince... O herkesten az uyudu. İkimiz, istasyon şefinin ince şiltesini paylaşmak zorunda kalmıştık. Chopin'in, ardında duvara yansıyan üzüntüden çökmüş şişman gölgesiyle, odanın içinde bir aşağı bir yukarı gidip gelişini seyrettim bütün gece. Birkaç kere önümde durarak elini bileğime koydu başını salladı; sonra, ağır adımlarla, başı öne eğik bir vaziyette gidip gelmeyi sürdürdü. Arkadaşlara, yalnız bu kızı kurtaralım deseydik, —üstelik öyle bir kız ki, düşman saflarına geçtiğini bilmeyen kalmamış— şerefimizi boş yere iki paralık edeceğimizi benim kadar Chopin de biliyordu. Chopin göğüs geçirecek oldu. Onu görmemek için başımı duvardan yana çevirdim; aksi halde dayanamayıp ağzıma geleni söyleyebilirdim; ama gene de en çok ona acıyordum. Sophie'ye gelince... Onu her düşündüğümde, mide boşlu-

ğumda, hınçtan kaynaklanan bir çeşit bulantı hissediyordum; bana, "iyi ki ölüyor" dedirten bir bulantı. Ve hemen ardından, buna tepki olarak, kafasını hücresinin duvarlarına vuran bir esir gibi, kaçınılmaza çarpıyordum başımı.

Bana korkunç gelen Sophie'nin ölümü değildi o kadar; ölmek isteyişindeki o inatçılıktı daha çok. Benden daha akıllı bir adamın, hayran kalınacak bir çıkar yol bulabileceğini tahmin etmiyorum değilim ama, gönül meselelerindeki deha eksikliğim konusunda kendimi hiçbir zaman kandırmadığımı da bir gerçek. Conrad'ın kız kardeşinin ölümü, en azından, biten gençliğimin defterini dürmeye, benimle bu ülke arasındaki son köprüleri yıkmaya yarayacaktı. Sonra, tanık olduğum öteki ölümleri hatırlıyordum; sanki bu ölümler Sophie'nin kurşuna dizilmesini affettirebilirmiş gibi... Ardından, insana biçilen üç kuruşluk değeri düşünerek, bir kadın ölüsü için bu kadar telaşa kapılmaya ne gerek var diyordum kendi kendime; Warner fabrikasının koridorunda, soğumaya başladığını görseydim, belli belirsiz üzüleceğim bir kadın ölüsü için, niye...

Ertesi sabah, istasyonla kasaba ambarı arasındaki basık toprak yolda, Chopin önüme düştü. Garajdaki tren yollarından birinin kenarına kümelenmiş tutuklular, dünkünden daha cansız duruyorlardı. Adamlarımızdan tutukluların başında nöbet tutanlar, bu ek angaryadan bezdiklerinden olacak, en az tutuklular kadar bitkindiler. Sabaha kadar beklemeyi teklif eden bendim. Kendimi Sophie'yi kurtarmak zorunda hissederek çabalayışım, kötü bir gece daha geçirilmesinden başka işe yaramamıştı. Sophie, bir kereste yığınının üstüne oturmuştu; elleri, açık duran dizlerinin arasından, derin düşüncelere dalmış gibi yere sarkıyordu ve kalın ayakkabılarının topukları gelişigüzel izler bırakmıştı toprakta. Aşırdığı sigaraları içiyordu sürekli. İçindeki boğucu sıkıntının tek belirtisiydi bu. Serin sabah havasında, yanakları sağlıklı renkler alıyordu. Gözü dalmıştı; beni görmezlikten gelir gibiydi. İyi ki; yoksa kendimi tutamayabilirdim o an. Kardeşine o kadar çok benzi-

yordu ki, ister istemez Conrad'ın ölümünü ikinci kere görüyormuş gibi oldum.

Böyle durumlarda cellatlık hep Michel'e düşüyordu; Kratoviçe'de kırk yılın başı bir sığır bulduğumuzda yüklenildiği kasaplık işini, sessiz sedasız sürdürmekten başka bir niyeti yokmuş gibi yapıyordu bu görevi. Son kurşuna dizilen Sophie olsun diye Chopin emir vermişti; katılığında mı, yoksa, içimizden birinin son anda Sophie'yi kurtarma fırsatı olsun diye mi, bilmiyorum... Michel, bir önceki gün sorguya çekmiş olduğum Ukraynalı'dan başladı işe. Sophie, sol tarafında olanlara yan gözle baktıktan sonra, yanında yapıları müstehcen hareketi görmemeye çalışan bir kadın gibi başını öteye çevirdi. Boş kutu patlamasını andıran o ses, tam dört kere duyuldu, ya da beş; korkunçluğunun boyutlarını o ana kadar tam anlamıyla kavrayamamış olduğumu anladığım bir ses... Ansızın Sophie, misafirlerin yanında uşağına son kez emir veren ev sahibelerinin o belli belirsiz fakat aynı zamanda kesin işaretini çaktı Michel'e. Michel, Sophie'yi vurmak bile gerekse vazgeçmeyeceği o itaatle, serscemlemiş bir vaziyette öne çıkınca, Sophie, dudaklarının kıpırtısından anlayamadığım bir şeyler fısıldadı ona.

“Peki Matmazel.”

Bahçıvan eskisi, yanıma yanaştı. Böylesi bir haber iletmenin kovulmak anlamına geldiğini gayet iyi bilen bir uşağın o acı ve yakarı dolu sesiyle,

“Emrediyor... Matmazel rica ediyor... siz yapın istiyor...” dedi.

Sonra bana bir tabanca uzattı. Ben kendi tabancamı aldım ve climde olmadan bir adım daha attım. Sophie'nin benden son bir ricada bulunmak istemiş olabileceğini, verdiği emrin, bu ricayı usulca yapmayı daha uygun görmüş olmasından başka anlam taşımadığını, bu aşırı kısa yolculuk boyunca, kendi kendime en azından tam on kere tekrarladım. Fakat Sophie'nin dudakları hiç kıpırdamadı. San-ki tabancayı birazdan kalbinin tam üstüne dayayacakmışım gibi, dalgındalgın, ceketinin üst düğmelerini çözmeye baş-

ladı. O an, bütün aklım, birlikte yaşamamanın verdiği teklifsizlikte, onun nerdeyse bir erkek arkadaşınki kadar kanıksamış olduğum o diri, sıcak vücudundaydı. Bu kadının ileride doğurabileceği çocukları, annelerinin cesaretini, gözlerini taşıyacak çocukları düşünürken, pişmanlığı andıran saçma bir duyguya kapıldığımı hissettim. Geleceğin stadyumlarıyla siperlerine adam yetiştirmek bize düşmüyor. Bir adım daha attım. Bu adım beni Sophie'ye o kadar yaklaştırmıştı ki, onu ensesinden öpmem ya da elimi nerdeyse görülmeyecek kadar hafif ürperen omuzuna koymam işten bile değildi. Ne var ki çok geçmeden, yitik profilinin sınır çizgisiyle yetinmek zorunda kaldım. Sophie, biraz hızlıca nefes alıyordu. Conrad'ı da vurmak istemiş olduğum, bunun da aynı şey olduğu fikrinden medet umdum. Sonra kafamı çevirdim, ateş ettim. Noel gecesi çatapat patlatan korkak bir çocuk gibi galiba. İlk kurşun, yüzün sadece bir parçasını götürdü; bu nedenle, Sophie'nin ölerken hangi ifadeyi aldığını hiçbir zaman bilmeyeceğim. İkinci kurşunda her şey bitti. İlk başta, benden bu görevi yerine getirmemi isterken, Sophie'nin, sevgisini son bir kere kanıtlamak niyetinde olduğunu düşündüm. Fakat sonradan anladım ki, intikam almaktan, bana pişmanlık çektirmekten başka niyeti yokmuş. İşin içinde kadın oldu mu, insan hep tuzağa düşer zaten.

Yine bir Yourcenar.
Bu kez uzun bir öykü.
Anlatı dediklerinden
Yani kısa bir roman.
Ölesiye çarpıcı ama.
Kuzeyde bır yerdeyiz,
Baltık Denizi'nin oralarda,
Latvia'da. Böyle başlar
hatıralarını anlatmaya
İtalya'dan bir ses,
Erich'in sesi.
Ekim devrimini
gerçekleşmiş,
Kızıl Ordu
ilerlemekte, karşı
devrim de yandaşlarını
örgütlemekte:
Beyaz Ordu. Silah
arkadaşlığı, erkekler
arası dostluk, ifade
edilmez tutkulara da
yol açar; bu erkek
dünyası bir de köhne
bir soylulukla
birleştğinde, gurur,
candan çiçeklere
döner, en ufak bir ima
bile kırar geçirir
onları. Erich, kimbilir,
Sophie'yi belki
sevebilirdi diye
düşünüyorum,
Sophie'nin abisi olmasa.
Hatta belki de, sevmiştii.
Ama şairin dediği gibi,
herkes sevdiğini
öldürür.

LY

ROMAN
